

Gelijke
Kansen
Alliantie

Rotterdam Vakmanstad

Sport, Gezond, Groen,
Techniek en Denken,
met deze vijf leerlijnen
creëert Vakmanstad een
levensechte leeromgeving
op Rotterdamse scholen.

ROTTERDAM
VAKMANSTAD

Dit magazine is gerealiseerd door Rotterdam Vakmanstad in samenwerking met de Gelijke Kansen Alliantie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Verklarende woordenlijst

- In het vervolg van dit magazine wordt Rotterdam Vakmanstad aangeduid met Vakmanstad.
- Waar 'ouders' staat worden ook andere opvoeders en verzorgers bedoeld.
- Met 'groepsleerkrachten' worden de leerkrachten binnen een school bedoeld.
- Met 'vakdocenten' en 'vakexperts' worden de docenten van Vakmanstad aangeduid.
- Met 'vaklessen' worden de lessen van Vakmanstad aangeduid.
- Met accounthouders worden de Vakmanstad medewerkers bedoeld die in samenwerking met de scholen het Doen-denken lesprogramma op de verschillende scholen organiseren en coördineren.

Gelijke Kansen Alliantie

Vanuit de Gelijke Kansen Alliantie (GKA) delen we graag mooie voorbeelden uit ons netwerk. Hierbij kun je denken aan bewezen effectieve interventies, bijzondere samenwerkingen en/of inspirerende initiatieven. In dit magazine lees je meer over een van deze voorbeelden die wij graag uitlichten: Rotterdam Vakmanstad.

Rotterdam Vakmanstad is een stichting met als doel leerlingen te helpen fysiek evenwichtig, sociaal weerbaar en mentaal veerkrachtig op te groeien. Dit sluit mooi aan bij de visie van de GKA op het gebied van kansengelijkheid en talentontplooiing. Wat interessant is aan Rotterdam Vakmanstad is dat zij lesprogramma's ontwikkelen vanuit een ongebruikelijk perspectief. De programma's richten zich op specifieke vaardigheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, mediawijsheid en eco-wijsheid. Gezondheid, duurzaamheid en talentontwikkeling staan hierbij centraal. Leerlingen wordt namelijk niet alleen geleerd om voor zichzelf te zorgen, maar ook voor de medemens en de natuur.

Net als onze coalitie zet Vakmanstad zich in voor het streven dat elke leerling, ongeacht zijn of haar achtergrond, de kans krijgt om de eigen talenten optimaal te ontplooien. Het ontdekken en benutten van talenten is van groot belang, niet alleen voor individuele leerlingen die daardoor een positiever gevoel over zichzelf ontwikkelen gedurende hun gehele onderwijsloopbaan, maar ook voor de bredere samenleving. Jongeren die hun onderwijs afronden met een opleiding die aansluit bij hun capaciteiten, hebben sneller toegang tot werk op hun niveau, kunnen zich verder ontwikkelen in hun beroep, nemen actief deel aan de maatschappij en genieten over het algemeen van een langer en gezonder leven.

Inmiddels zijn zeventien scholen uit heel Rotterdam aangesloten waarbij Vakmanstad meer dan tweeduizend leerlingen bereikt. In dit magazine delen we kennis, inzichten en resultaten, zodat ook andere gemeenten en regio's geïnspireerd raken. De verschillende leerlijnen van Rotterdam Vakmanstad vormen door dit gehele magazine de rode draad. Rotterdam Vakmanstad en de GKA zetten zich gezamenlijk in om op lokaal niveau, samen met gemeenten en scholen, de verbinding tussen school, thuis en omgeving tot stand te brengen om er uiteindelijk voor te zorgen dat die ene leraar op die ene school in dat ene dorp of die ene stad voor die ene leerling het verschil maakt.

Veel leesplezier!

“De verschillende leerlijnen van Rotterdam Vakmanstad vormen door dit gehele magazine de rode draad. Rotterdam Vakmanstad en de GKA zetten zich gezamenlijk in om op lokaal niveau, samen met gemeenten en scholen, de verbinding tussen school, thuis en omgeving tot stand te brengen om er uiteindelijk voor te zorgen dat die ene leraar op die ene school in dat ene dorp of die ene stad voor die ene leerling het verschil maakt. Veel leesplezier!”

Cees Kom

*Regiocoördinator Rotterdam
bij de Gelijke Kansen Alliantie*

Missie, visie en kernwaarden

Hoe kijken wij naar de wereld?

.....

Ieder kind verdient een mooie toekomst. Dit geldt ook voor kinderen die in lastigere situaties opgroeien. Vakmanstad wil dat deze kinderen leren om goed voor zichzelf, de ander en de wereld te zorgen. Zo dragen we bij aan een inclusieve samenleving met aandacht voor mens en natuur.

Wat willen wij bereiken?

.....

Wij bereiken dit door educatieve programma's aan te bieden gericht op specifieke vakskills, sociaal-emotionele ontwikkeling, mediawijsheid en ecowijsheid. Op deze manier ontdekken de kinderen hun passies en talenten. Hierdoor groeien zij op tot fysiek evenwichtige, sociaal weerbare en mentaal veerkrachtige personen en vergroten zij hun toekomstperspectief.

Kernwaarden

.....

We werken elke dag vanuit onze kernwaarden: vertrouwen, zorg en samen.

Vertrouwen: Wat wij beloven, doen we ook. Op ons kun je rekenen. De openheid, eerlijkheid en dienstbaarheid van onze mensen zorgt voor goede contacten met scholen, kinderen en hun ouders.

Zorg: Wij vinden het belangrijk dat iedereen lekker in z'n vel zit. Daarom zorgen wij goed voor onszelf, de ander en de wereld.

Samen: Een duurzame verbinding met onze bevlogen medewerkers, scholen en andere samenwerkingspartners is voor ons essentieel. Op basis van gelijkwaardigheid groeit de betrokkenheid en maken we elkaar sterker.

In het kort

Expertise en lesprogramma's

.....

Vakmanstad ontwikkelt expertise en lesprogramma's voor het primair en voortgezet onderwijs in Rotterdam. De organisatie is in 2008 opgericht door filosoof Henk Oosterling. In 2012 startte de stichting in de huidige vorm.

De lesprogramma's van Vakmanstad worden aanvullend op het reguliere onderwijs aangeboden en zijn gericht op het herkennen van potentie en het vergroten van vaardigheden. In de lessen staan de sociaal-emotionele ontwikkeling, gezondheid, talentontwikkeling en media- en ecowijsheid centraal. Zo helpt Vakmanstad kinderen om op te groeien tot fysiek evenwichtige, sociaal weerbare en mentaal veerkrachtige mensen.

Ouderbetrokkenheid

.....

De lesprogramma's van Vakmanstad zijn aanvullend op de reguliere lessen op de scholen. Op dezelfde manier zijn de activiteiten van Vakmanstad gericht op ouderbetrokkenheid, aanvullend op de ouderbetrokkenheid-activiteiten op de scholen.

Doen-denken

.....

Vakmanstad verzorgt aanvullend onderwijs waarmee kinderen praktische *skills* leren. Deze *skills* stellen hen in staat om vanuit een stevige basis een bijdrage te leveren aan een gezonde en duurzame samenleving. Het lesprogramma Doen-denken bevat vijf leerlijnen: Sport, Gezond, Groen, Techniek en Denken. In de bijbehorende wekelijkse vaklessen leren de kinderen vakskills, beroepsskills en *life skills*. Vakskills zijn vaardigheden die nodig zijn binnen een bepaald vakgebied. Beroepsskills zijn vaardigheden die voor veel beroepen nuttig zijn zoals luisteren, overleggen en creatief denken. *Life skills* zijn vaardigheden die in het algemeen belangrijk zijn in het leven. Voorbeelden van lesactiviteiten die bijdragen aan deze *skills* en duurzame keuzes zijn: zelf voedsel verbouwen en bereiden, kennis van techniek en natuur, fysiek en verbaal sparren en bewust hanteren van media en technologie. Het Doen-denken lesprogramma is een doorlopend programma met een workshop aanbod voor onderbouwleerlingen in het voortgezet onderwijs. Ook hierin staat duurzaam vakmanschap centraal. De workshops Techniek, Gezondheid, Media en Cultuur helpen bij een brede oriëntatie en bij vervolgstappen in de schoolcarrière.

Bereik

.....

- Vakmanstad bereikt momenteel met dagelijkse en wekelijkse lessen zo'n 2300 kinderen op 17 verschillende scholen.
- In totaal verzorgt Vakmanstad zo'n 11.000 lessen per jaar.

Inhoudsopgave

- [01] **Editorial**
Gelijke Kansen Alliantie
- [02] **Rotterdam Vakmanstad**
Missie, visie en kernwaarden
- [03] **Rotterdam Vakmanstad**
In het kort
- [05] **Voorwoord**
Welkom bij Vakmanstad
- [06] **Inleiding in het Doen-denken lesprogramma**
Ervaring opdoen met duurzaam vakmanschap
- [08] **Hoe ziet een schoolweek met de Vakmanstad lessen eruit voor groep 7?**
Weekrooster Elisabethschool
- [09] **Testimonials**
Wat vinden de kinderen van de vaklessen?
- [10] **Interview met Henk Oosterling, oprichter Vakmanstad**
"Alles hangt met elkaar samen"
- [13] **Een inkijkje tijdens de Vakmanstad informatie-ochtenden**
In de ouderkamer
- [14] **Leerlijn Sport**
Judo / Aikido
- [18] **Interview met Rachid el Ousrouti, directeur Vakmanstad**
Van oprichting naar groei
- [22] **Leerlijn Gezond**
Kook- en smaaklessen
- [26] **Integrale aanpak**
Samenwerking bij tegengaan voedselverspilling
- [27] **Column Liesbeth Levy**
Burgerschap en kunst- en cultuuronderwijs
- [28] **Ouderbetrokkenheid binnen het Doen-denken lesprogramma**
Ouders betrekken via conversatiestarters
- [32] **Interview met Jessica van der Linden, projectmanager dagprogrammering gemeente Rotterdam**
Leertijduitbreiding op Rotterdamse scholen
- [34] **Portret groepsleerkracht Suzan**
"Hier wordt kinderen verteld wat ze wél kunnen"
- [35] **Rondetafelgesprek met vakexperts Vakmanstad**
De kleine dingen belangrijk maken
- [38] **De Kiem**
Educatieve lestuin en stads-oase middenin de stadswijk
- [40] **Leerlijn Groen**
Tuin- en natuurlessen
- [44] **Interview met Richard de Brabander, lector ecosociaal werk**
Een sociaal en ecologisch rechtvaardige samenleving
- [46] **Portret onderwijsassistent Rignon**
Een gezonde levensstijl doorgeven aan kinderen
- [47] **Portret vakdocent Febe**
Van restaurant kok naar koken met kinderen
- [48] **Interview met Sylvia Wiegiers, Cultuureducatiespecialist Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam**
Met cultuurbeoefening de schooldag verrijken
- [50] **Interview met schoolleiders op scholen voor speciaal basisonderwijs**
Aanvullend onderwijs voor een goed gevulde rugtas
- [52] **Leerlijn Techniek**
Ontwerp- en maaklessen
- [56] **Aan welke eisen van veiligheid en kwaliteit moet de alledaagse praktijk voldoen?**
Veiligheid op de werkvloer
- [57] **Portret accounthouder Marjolijn**
Samen een basis voor de kinderen leggen
- [58] **Interview schoolleiders**
Educatief partnerschap en samenwerking
- [62] **Interview met Marco Pastors, directeur Nationaal Programma Rotterdam-Zuid**
De kwaliteit van school, werk en wonen verbeteren
- [63] **Sfeerimpressie Zomerschool**
- [64] **Interview met Iliass el Hadioui, onderwijs- en stadssocioloog**
Een nieuwe realiteit creëren
- [66] **Leerlijn Denken**
Filosofielessen
- [70] **Testimonials**
"Onze school kiest voor Vakmanstad omdat..."
- [71] **Column Marjolein Vink, manager Programma & Personeel Vakmanstad**
Zonder vakdocenten geen Vakmanstad
- [72] **Uitkomsten wetenschappelijk onderzoek**
Onderzoeksresultaten en *lessons learned*
- [75] **Portret schooldirecteur Ron**
Zorgen voor geluk
- [76] **Bestuur en Raad van Advies Vakmanstad**
Drijfveren en trots
- [78] **Rotterdam**
Scholen en schoolbesturen
- [79] **Slot en dankwoord**
Tot ziens bij Vakmanstad
- [80] **Samenwerking**
Onze partners

Welkom bij Vakmanstad

Graag nodigen we je uit om een kijkje te nemen in de wereld van Vakmanstad. Twee jaar geleden werd Vakmanstad uitgelicht in de GKA Talkshow 'Succesverhalen'. Nu mogen we via dit prachtige magazine onze geleerde lessen van de afgelopen jaren delen.

WAAR HET BEGON

Rotterdam-Zuid: een plek waar kinderen opgroeien in een wereld vol uitdagingen. Hier groeien naar verhouding meer kinderen op in een achterstandssituatie dan in de rest van Rotterdam en Nederland. Uit onderzoek weten we dat armoede leidt tot meer sociale stress. Dit is niet bevorderlijk voor schoolprestaties: er wordt lager gescoord op de Centrale Eindtoets, het schooladvies is lager en er zijn meer voortijdige schoolverlaters dan elders in Nederland.

TALENT ONTDEKKEN EN BENUTTEN

Sinds haar oprichting ontwikkelt Vakmanstad educatieve programma's over gezondheid, duurzaamheid en talentontwikkeling, die aanvullend zijn op het reguliere (basis)onderwijs. Het programma levert een positieve bijdrage aan de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen, met een focus op mediawijsheid, ecowijsheid en ouderbetrokkenheid. We doen dit met aandacht voor de binnen- en de buitenschoolse leefwereld van kinderen en creëren zo verbindingen tussen thuis, school en omgeving. Tegelijk ontdekken de kinderen hun talenten, interesses, en onderzoeken ze welk vervolgonderwijs daarop aansluit.

“Uitwisselen en delen van kennis en ervaring is een essentieel onderdeel van onze missie.”

DE KRACHT VAN SAMENWERKING

Waar ik het meest trots op ben, is dat ons programma Doen-denken is ontwikkeld dankzij de inzet van onze eigen vakdocenten en onderwijsassistenten. Daarbij was de structurele financiële ondersteuning van Stichting De Verre Bergen en het vertrouwen van Rotterdamse schoolbesturen essentieel. In onze missie staan we niet alleen: samen met deskundige en gedreven mensen vormt Vakmanstad een wijdvertakt ecosysteem in de stad van denkers en doeners die zich dagelijks bezighouden met onderwijs, duurzaamheid en kansengelijkheid. Uit diverse wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat het programma Doen-denken inmiddels al positieve effecten heeft. Het fundament voor de komende jaren is gelegd.

KOM BINNEN

Op de volgende pagina's nodigen we je graag uit bij Vakmanstad, een greep uit de inhoud: Zowel de kinderen, hun ouders en vakdocenten vertellen hoe ze de wekelijkse lessen in filosofie, koken, judo, techniek en tuinieren ervaren. We gaan de diepte in via gesprekken met sociologen, filosofen, schoolleiders en beleidsmakers. We kijken terug op de begindagen en laten zien uit welke bouwstenen Vakmanstad is opgebouwd. We zetten onze onmisbare partners in de stad in de schijnwerpers. We tonen de praktische kant via lesroosters, communicatietools en veiligheidseisen op de werkvloer. We reflecteren op onze bedrijfsvoering, en delen onze toekomstplannen en *lessons learned*.

Voor ons is het uitwisselen en delen van kennis en ervaring een essentieel onderdeel van onze missie. Met dit magazine willen we onderwijskundig Nederland inspireren om alle kinderen dezelfde kansen te bieden.

Veel leesplezier en wellicht tot ziens bij Vakmanstad!

Rachid el Ousrouti
Directeur Vakmanstad

Ervaring opdoen met duurzaam vakmanschap

De ecosociale cirkel is de ecologische basis van het Doen-denken lesprogramma. In deze cirkel zijn alledaagse activiteiten vormgegeven in vijf leerlijnen: Sport, Gezond, Groen, Techniek en Denken. Een korte inleiding tot het lesprogramma.

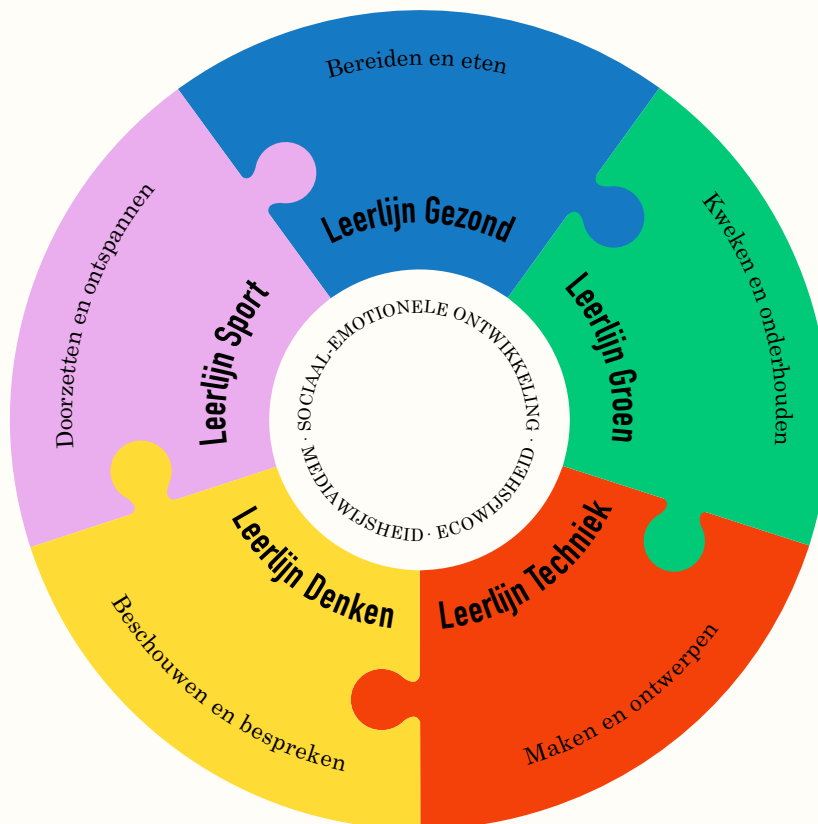
DE ALLEDAAGSE CONTEXT

Een kind beweegt, krijgt honger en eet iets, gaat weer iets doen of maken en denkt continu na. Rondom deze alledaagse elementen heeft Vakmanstad het Doen-denken lesprogramma gebouwd. Deze alledaagse activiteiten worden gevat in een ecosociale cirkel, de activiteiten volgen elkaar op en herhalen zich steeds. Ecosociaal wil zeggen dat alles met elkaar samenhangt. Iedere activiteit uit de ecosociale cirkel verbindt ons met natuurlijke elementen (eco) en met andere mensen

(sociaal-emotioneel). Mediawijsheid gaat over een gerichte omgang met media. Het begrip medium wordt binnen de visie van Vakmanstad breed opgevat. Zo is een *smartphone* een medium en een stuk gereedschap zoals een hamer is dat ook. Bij beide gaat het om het bewust leren hanteren hiervan. Ecowijsheid gaat over relaties en onze plek daarin als mensen; de relatie met onszelf, de ander en de (natuurlijke) wereld om ons heen. Praktisch gezien betekent het inzicht hebben in duurzame leefpatronen en daarop kunnen aanhaken.

DE BASIS VAN HET LESPROGRAMMA

Vakmanstad wil een levensechte leeromgeving creëren op Rotterdamse scholen door middel van vijf vakken: judo/aikido, kook- en smaaklessen, tuin- en natuurlessen,

De vakken van de leerlijnen zijn:

- JUDO / AIKIDO
- KOKEN
- TUIN
- TECHNIEK
- FILOSOFIE

Hoe meer 'skills' een kind leert, hoe meer het zelfvertrouwen groeit.

techniek en filosofie. De vaardigheden die de kinderen in de vaklessen leren worden *skills* genoemd. In de lessen ligt de focus op de specifieke *skills* en kennisdoelen van de vakken; de zogenaamde vakskills. Zo kunnen de kinderen al jong ervaring opdoen met duurzaam vakmanschap. De kinderen leren ook beroepsskills en *life skills*. Dit zijn vaardigheden die respectievelijk voor meerdere beroepen nuttig zijn, zoals creatief denken, en vaardigheden die in het algemeen belangrijk zijn in het leven, zoals goed leren zorgen voor jezelf.

SKILLS ONDERWIJS

Het leren van *skills* is het proces van schakelen tussen hoofd en handen waarbij in iedere handeling de vervolgstap al besloten ligt. Bij judo is dat bijvoorbeeld door van de eerste naar de tweede houdgreep te gaan. In kleine stappen wordt zo duidelijk wat een kind al kan en wat het nog kan leren. Een ander aspect van *skills* leren is dat kinderen op hun niveau verantwoordelijkheid leren dragen; voor zichzelf, de ander en de omgeving. Bij koken is dat bijvoorbeeld zorg dragen voor de eigen veiligheid maar ook voor die van de groepsgenoten. Verantwoordelijkheid dragen kan klein beginnen en langzaam groeien. *Skills* bewijzen zich ook in het hanteren van verschillende gereedschappen en media. Door kinderen mediawijsheid mee te geven ontwikkelen zij kritisch bewustzijn ten opzichte van media en leren zij zelf vorm te geven aan media, bijvoorbeeld door te leren programmeren. Hoe meer *skills* een kind leert, hoe meer het zelfvertrouwen groeit.

SAMENHANG TUSSEN DE LEERLIJNEN

Alle vakken binnen het Doen-denken lesprogramma zijn een uitwerking van de ecosociale cirkel en op die manier onderling verbonden. De kinderen bewegen samen bij judo/aikido. Bewegen vereist gezonde voeding en daarbij hoort het leren klaarmaken van voedszaam eten. Waar komt dat eten vandaan? In de lestuin leren de kinderen dat een courgette aan een plant groeit die verzorging nodig heeft. Met hernieuwde energie is het weer tijd voor een activiteit. Het vak techniek is de invulling van die activiteit. Tijdens het filosoferen geven de kinderen samen vorm aan hun denken en reflecteren zij op onderwerpen binnen school en daarbuiten. Iedere leerlijn heeft eigen specifieke onderdelen en doelen waar de kinderen aan werken en mee oefenen. Zo leren ze bijvoorbeeld binnen de kook- en smaaklessen om te werken met keukenmateriaal en oefenen ze bij de judolessen verschillende grepen en worpen. Daarbij zijn er overkoepelende leerdoelen zoals samenwerken en omgaan met succes en tegenslag.

ONTWIKKELING EN DOELEN LEERLIJNEN

Het ontwerpen van de vijf leerlijnen is het resultaat van een intensieve samenwerking tussen vakdocenten en onderwijsassistenten. Dit omvangrijke en complexe proces werd begeleid door Aetzel Griffioen, coördinator Onderzoek en Ontwikkeling bij Vakmanstad. Elke leerlijn heeft een eigen vakgroep die bestaat uit vakdocenten en onderwijsassistenten.

Omdat hoge inhoudelijke kwaliteit continue verbetering vereist zijn de leerlijnen nooit af en worden ze binnen de verschillende vakgroepen steeds bijgeschaafd. De doelen van de leerlijnen van het Doen-denken lesprogramma vallen uiteen in de kern-doelen en de aanbodsdoelen voor het basisonderwijs zoals die zijn opgesteld door het landelijk expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO). De door Vakmanstad uitgewerkte handleidingen lichten het gebruik en het ontwerp van de leerlijnen toe en bevatten een hoofdstuk over deze doelen. Groepsleerkrachten en directies krijgen hiermee inzicht in zowel de doelen van de leerlijnen als de aansluiting met de kern- en aanbodsdoelen van SLO.

VERBINDING TUSSEN VAKLESSEN EN REGULIERE LESSEN

Op de scholen waar Vakmanstad lessen verzorgt vindt er in toenemende mate *transfer* plaats tussen de vaklessen en de reguliere lessen. Dit wil zeggen dat de ervaringen die de kinderen opdoen in de vaklessen de reguliere lessen ten goede komen. Andersom krijgt de lesstof uit de reguliere lessen handen en voeten in de vaklessen. Zo kunnen de kinderen in de kooklessen hun kennis van maten en gewichten toepassen en komt meetkunde van pas bij de tuinlessen. De filosofielessen fungeren weer als een taalrijke omgeving waarin de kinderen de geleerde woorden uit de woordenschat kunnen gebruiken. De ademhaling- en concentratieoefeningen uit de judo/aikido en filosofielessen kunnen de kinderen inzetten bij de spannende toetsmomenten van de reguliere vakken.

DRIE OVERKOEPELENDE DOELEN

Via drie overkoepelende doelen wil Vakmanstad eraan bijdragen dat kinderen gezond leren leven en werken en daarmee voor zichzelf, voor de ander en voor de leefomgeving en de wereld zorgen:

1. Mediawijsheid: Adequaar leren omgaan met technologie, beeld en media.
2. Ecowijsheid: Leren verzorgen, produceren en consumeren met inachtneming van de ecosystemen, het klimaatsysteem en sociale gelijkheid.
3. Sociaal-emotionele ontwikkeling: Werken aan welbevinden.

Weekrooster Elisabethschool

MAANDAG

08:30 – 08:35	Sociale vaardigheden
08:35 – 09:00	Spelling
09:15 – 10:00	Vakmanstad: Judo Gymzaal
10:00 – 10:30	Schrijven
10:30	<i>Pauze</i>
10:45 – 11:30	Rekenen
11:30 – 12:00	Woordenschat
12:00	<i>Pauze</i>
12:35	<i>Lunch</i>
12:50 – 13:35	Engels
13:35 – 14:25	Taal
14:25 – 14:40	Rekenen
14:40 – 15:10	Wereldoriëntatie
15:10 – 15:30	Godsdienst en Levensbeschouwing / Verkeer

DINSDAG

08:30 – 09:45	Rekenen
09:45	<i>Pauze</i>
10:15 – 11:00	Gym / Gymzaal
11:15 – 12:30	Vakmanstad: Tuin- en natuurlessen Tuin (halve groep)
	Vakmanstad: Kook- en smaaklessen Keuken (halve groep)
12:30	<i>Pauze</i>
13:05	<i>Lunch</i>
13:20 – 14:05	Taal
14:05 – 14:30	Spelling
14:30 – 15:00	Woordenschat
15:00 – 15:30	Wereldoriëntatie

WOENSDAG

08:30 – 08:35	Sociale vaardigheden
08:35 – 09:05	Spelling
09:05 – 10:00	Technisch lezen
10:00 – 10:15	Studievaardigheden
10:15 – 10:30	Rekenen
10:30	<i>Pauze</i>
10:45 – 11:45	Rekenen
11:45 – 12:30	Begrijpend lezen

DONDERDAG

08:30 – 08:35	Sociale vaardigheden
08:35 – 09:00	Spelling
09:15 – 10:00	Gym / Gymzaal
10:00 – 10:30	Woordenschat
10:30	<i>Pauze</i>
10:45 – 12:00	Rekenen
12:00	<i>Pauze</i>
12:45 – 13:30	Vakmanstad: Filosofielessen Speelzaal
13:30	<i>Lunch</i>
13:45 – 14:30	Begrijpend lezen
14:30 – 15:15	Technisch lezen
15:15 – 15:30	Studievaardigheden

VRIJDAG

08:30 – 09:00	Spelling
09:00 – 10:00	Rekenen
10:00 – 10:30	Woordenschat
10:30	<i>Pauze</i>
10:45 – 11:30	Begrijpend lezen
11:30 – 12:00	Taal
12:00	<i>Pauze</i>
12:35	<i>Lunch</i>
12:35 – 12:50	Taal
12:50 – 13:05	Rekenen
13:05 – 13:30	Sociale vaardigheden
13:30 – 14:20	Expressie
14:30 – 15:30	Vakmanstad: Technieklessen Klaslokaal

Op de Elisabethschool krijgen de kinderen het volledige Doen-denken lesprogramma van Vakmanstad. Deze vaklessen in het kader van de leertijdverbreding zijn geïntegreerd in het reguliere lesrooster. Dit weekrooster van groep 7 uit 2023 laat zien hoe dat eruit ziet.

Wat vinden de kinderen van de vaklessen?

Op de Elisabethschool geeft Vakmanstad sinds 2015 vaklessen uit het Doen-denken lesprogramma. In het begin waren dit alleen aikido- en technieklessen voor de kleuters, maar al snel daarna werd het hele lesprogramma op de school gegeven. Tijdens een gezellige kookles vertellen enkele kinderen van groep 8 wat ze van de vaklessen vinden. De namen zijn om privacy redenen gefingeerd.

RAYEN: *“Koken is mijn favoriete vak en de tuinlessen vind ik fijn, zelfs als het regent, omdat het buiten is.”*

.....

EVA: *“Ik hou van de natuurlessen, je bent dan heel vrij en je kan met je vriendinnen geheime plekken maken in de tuin.”*

.....

ENIS: *“Bij techniek mogen we dingen maken voor thuis, zoals een Moederdag cadeau.”*

FARAH: *“Koken vind ik een van de gezelligste vakken als het niet te druk is.”*

.....

ALEK: *“Filosofie vind ik leuk als ik in een fijn groepje zit en als het met creatieve opdrachten is.”*

.....

CHIMÈNE: *“Judo en Aikido vind ik belangrijk omdat ik een meisje ben en mezelf nu kan verdedigen, ik zit ook al op kickboksen.”*

“Alles hangt met elkaar samen”

Henk Oosterling is filosoof, oprichter van Vakmanstad en nog altijd hierbij betrokken als lid van de Raad van Advies. Hij vertelt over zijn gedachtegoed, zijn visie op het onderwijs en de verbondenheid van Vakmanstad met zijn eigen leven. Hoe ziet hij de toekomst en wat heeft Vakmanstad te bieden in deze tijd?

HOOFD EN LICHAAM

Henk vertelt een shift te hebben gemaakt. Hij is “post pensioenair” en leert net als de kinderen bij de vaklessen nieuwe *skills*. Hij volgt een vierjarige hbo-opleiding tot shiatsu-therapeut, een drukvariant van acupunctuur. Via lessen in diagnostiek, de klinische praktijk en het inoefenen van kata’s verdiept hij zich in de Chinese en Westerse geneeskunde. Als hij de opleiding afrondt, mag hij zich op zijn 75^e shiatsu therapeut noemen en mensen gaan helpen, iets waar hij waarde aan hecht. Deze integrale opleiding verenigt energetische, fysieke, sociale en mentale elementen. Bekend terrein, omdat voor Oosterling hoofd en lichaam vanzelfsprekend in elkaar overgaan. Hiernaast schrijft hij; in zijn vorige boek *Verzet in ecopanische tijden* wilde hij vanuit een positieve instelling kijken naar wat er door individuen nog gedaan kan worden in de huidige klimaatcrisis. Het aankomende boek gaat over welke mentaliteit daar precies voor nodig is en hoe het denken en het doen mentaal op elkaar afgestemd kunnen worden. Vakmanstad maar ook de Chinese geneeskunde zullen een plek krijgen in dit boek.

VAN FILOSOFIE NAAR ECOSOFIE

De combinatie van denken en doen is altijd een belangrijk onderdeel geweest in de filosofie van Oosterling. Daarnaast is hij, net als de denkers die hem inspireren altijd met de politieke praktijk bezig. Na zijn Rotterdam lezing in 2004 is dit in een stroomversnelling geraakt. In de lezing ‘Kleurloos Rotterdam 2025’ formuleerde hij een integrale stadsvisie naar aanleiding van de onrustige periode in Rotterdam na 9/11 en de moord op Pim Fortuyn. Hij betoogde onder andere dat het vakmanschap terug moest worden gebracht op diverse scholen. De lezing zorgde ervoor dat hij in gesprek kwam met onder andere wooncorporaties en zorg- en onderwijsinstellingen. Henk benadrukt dat hij toen niet een kant-en-klare theorie verkondigde maar eerder “een aantal goed onderbouwde intuïties met focuspunten over het onderwijs” deelde, namelijk het belang van mediawijsheid en ecowijsheid*, nauwe samenwerking met alle betrokkenen en dus ook met de ouders. De vaklessen die hieruit ontstonden werden systematisch uitgebouwd en gecorrigeerd door de

dagelijkse praktijk op een basisschool. Henk noemt deze dynamiek essentieel: “Interventies die in de praktijk niet werken waardoor je ze moet ombuigen, veranderen het concept waardoor doen en denken elkaar creatief beïnvloeden. Dat is doendenken; levende, bewegende, dynamische scenario’s ontwikkelen.” Oosterling definieert zijn filosofie als ecosofie; “alles hangt met elkaar samen ook al werkt dat steeds specifiek uit, maar de integrale focus is het creëren van een leefbare wereld voor alle wezens. Dat vergt voor alles samenwerking en wederzijds begrip.”

* VOOR MEER OVER ECO- EN MEDIAWIJSHEID ZIE: ‘ERVARING OPDOEN MET DUURZAAM VAKMANSCHAP’ [P. 6–7]

Henk Oosterling

“Het gaat om gezond eten, schone lucht en schoon water. Als je systematisch ecologische problemen herdefinieert in termen van gezondheid zeggen mensen ineens: ‘ja, vanzelfsprekend’. Wie is er nou tegen gezondheid? Zo ontsluit je het thema van duurzaamheid via een omweg.”

ECO3: INTEGRALITEIT EN NIEUWE GELETTERDHEDEN

Voor Henk staat de integrale aanpak voorop. “Een sectorale aanpak is sec het onderwijs willen verbeteren. Een integrale aanpak is de vorming van kinderen centraal stellen. Dat vereist dat je over de sectoren heen kijkt en integraal denkt en analyseert. Door steeds het fysieke, sociale en mentale in onderlinge wisselwerkingen op elkaar af te stemmen krijg je een integrale focus en kun je zo kijken naar andere mogelijke verbindingen. Bovendien gaat het niet alleen over data, informatie of kennis maar raakt het aan nieuwe geletterdheden. Het blijft belangrijk dat we andere wijsheden ontwikkelen.” Zo kwam Oosterling zelf terecht bij mediawijsheid en ecowijsheid. Hij baseert zich hierbij op het werk van psychoanalyticus en filosoof Félix Guattari (1930-1992). Volgens Guattari kent ecologie drie aspecten. Het fysieke gaat over het milieu in de breedste zin; van de lestuin tot de klimaatcrisis. Het sociale aspect gaat over hoe we als mensen met elkaar omgaan en samenwerken. Bij het mentale aspect geldt: hoe denk je over jezelf, de anderen en de wereld om je heen? Deze media- en ecowijze mentaliteit vat Henk samen als Eco3. Van daaruit ontstaan volgens hem logischerwijs lessen voor kinderen die draaien om: hoe ga je om met technologie, met je medemens en met dieren en de natuur?

DUURZAAMHEID = GEZONDHEID

Over zijn formulering van duurzaamheid als gezondheid vertelt Oosterling dat het gedachtegoed van Guattari parallel loopt met de gezondheidsdefinitie van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). “Gezondheid bestaat volgens de WHO ook uit drie aspecten: fysiek, sociaal en mentaal. De onderlinge relaties worden niet, zoals bij Maslow, piramidaal gestapeld maar vormen netwerken waarin alles is verknoopt. Zo ontstaat langzaam een herdefinitie van duurzaamheid als gezondheid. Het gaat om gezond eten, schone lucht en schoon water. Als je systematisch ecologische problemen herdefinieert in termen van gezondheid zeggen mensen ineens: ‘ja, vanzelfsprekend’. Wie is er nou tegen gezondheid? Zo ontsluit je het thema van

duurzaamheid via een omweg. Dan wordt het plotseling ook maatschappijkritisch; het toont dat de huidige gezondheidszorg niet werkt omdat het die drie aspecten steeds uit elkaar trekt. Ziekenhuizen, sociaal werk en de GGZ doen ieder hun eigen ding. Een integrale analyse levert veel meer inzichten en strategieën op om met complexe problematiek om te gaan.”

VERBINDENDE TUSSENRUIMTEN

Als we het hebben over Vakmanstad dan hebben we het ook over de superdiverse bewoners van de Rotterdamse stadswijken en een voorgeschiedenis die volgens Henk teruggaat naar de jaren ‘60 en ‘70. Destijds werkte hij met wat toen gastarbeiders werden genoemd, en met hun kinderen op vormingscentra. Voor hen ontwikkelde hij methoden om de Nederlandse taal, cultuur en politiek te leren kennen. Deze doelgroep bestond voornamelijk uit moslims met eigen culturen, levenswijzen, denk-systemen en levensovertuigingen. Oosterling verdiepte zich hierin en met name in de Islamitische traditie. Zo kwam hij vanuit zijn academische onderzoek tot het belang van *interculturaliteit*, waarbij het er niet om gaat wat er in maar wat er tussen verschillende culturen gebeurt. “Bij Vakmanstad werd het belangrijk dat in de filosofielessen ook moslimdenkers werden ingebracht en via judo en aikido ook Indiaas, Japans en Chinees gedachtegoed. Het is belangrijk om kinderen een zelfbesef te geven waarin ze zich kunnen verbinden. Als alle onderdelen via de vaklessen in elkaar doorwerken ontstaat er een soort tussenruimte, letterlijk een inter-esse waardoor de kinderen ruimte krijgen om vanuit een breder perspectief te leren. Dat inter, dat wat ertussen zit en verbindt, is de dimensie die de vakdocenten in hun lessen met hun specifieke vakgebied kunnen ontsluiten.”

VAKMANSTAD ALS SATÉPRIKKER

Hoewel het onderwijs volgens Henk, in navolging van de filosoof Michel Foucault (1926-1984), vooral een disciplinerings- en normaliseringsmechanisme is, kunnen kinderen door middel van deze tussenruimte daarop reflecteren. Bijvoorbeeld met de vraag: hoe ga je om met sociale media? Voor hem ontsluit Vakmanstad die interesse. Oosterling legt dit uit via de metafoor van een satéprikker en noemt ter vergelijking het vak Wereldburgerschap. “Als aan mij wordt gevraagd wat dat zou moeten zijn, verwijs ik naar Vakmanstad. Wereldburgerschap is namelijk geen vak, het is een satéprikker die alles verbindt. Vakmanstad begon met een heel simpel idee: een kerncurriculum van zes vakken, waarbij de zesde leerlijn creatieve expressie is via kunst en cultuur**. Een kind zal altijd minstens twee van die vakken leuk vinden. Ok, je houdt niet van judo? Dan misschien wel van filosofie, van koken of dansen. Er is altijd iets waar kinderen op aanhaken waardoor ze zich door die specifieke interesse verder kunnen ontwikkelen en ouders ineens zien: ‘Hé, hier gebeurt iets anders’.”

** VOOR MEER OVER KUNST- EN CULTUURONDERWIJS BINNEN HET LESPROGRAMMA: ZIE ‘MET CULTUURBEOEFENING DE SCHOOLDAG VERRIJKEN’ [P. 48–49]

Anno 2023 worden we geconfronteerd met verschillende “sectorale crises” die elkaar overlappen en op verschillende schalen nauw met elkaar samenhangen. Volgens Henk opereert ook Vakmanstad op meerdere schalen. Op het sectorale veld van een onderwijscrisis met toenemende kansengelijkheid en een lerarentekort. Daarnaast op een existentieel en maatschappelijk veld. Hierop leren kinderen *skills* en worden ze breder gevormd om voorbereid te zijn op een samenleving waarin ze deel kunnen worden van oplossingen binnen die crises. “De samenwerking van Vakmanstad met maatschappelijke organisaties is erop gericht om de wereld van de kinderen via deze netwerken groter en meer hanteerbaar te maken. In dat proces worden ook de ouders betrokken. Dat is een uitdaging omdat we zien dat veel ouders geconfronteerd worden met problemen als armoede en ongelijkheid.” Oosterling noemt de slag die nu nodig is: eco-emancipatie, weg van het hyperindividualisme van de ego-emancipatie. Hoewel hij erkent dat er afgelopen tien jaar op milieugebied veel is gebeurd, vindt hij het veel te langzaam gaan. “Het is een absolute noodzaak om te investeren in onderwijs. Daarnaast zijn er nog minstens tien andere strategieën nodig. Ik werk met bedrijven, overheden en jonge *startups*. Dat allemaal samenvoegen is uiteindelijk de integrale focus die nodig is.”

EEN VERHAAL BIEDEN

Oosterling signaleert dat veel mensen op zoek zijn naar een nieuw narratief, een verhaal om te kunnen omgaan met de hedendaagse crises. “Een verhaal heeft weliswaar een beperkte reikwijdte maar niettemin een zekere samenhang en een focus. Als dat perspectief om te kunnen handelen ontbreekt worden we panisch, cynisch en fatalistisch. Het gaat om verhalen die een reële inschatting maken van wat we nog kunnen doen. Voor kinderen begint dit op school en Vakmanstad biedt zo’n verhaal. In een filosofieles bijvoorbeeld gebeurt dit zo dat kinderen niet onmiddellijk in de verdediging schieten. Er wordt een tussenruimte opgezocht. Kinderen stellen waanzinnige vragen zoals: ‘wat is er dan buiten het heel-al?’ Een vraag waar de filosoof Hegel zijn hele leven over heeft nagedacht. De vaklessen bevatten overlappende verhalen en een kind krijgt daarbinnen de ruimte om de eigen focus te vinden en deze te delen. Ook als scholen niet het volledige Doen-denken lesprogramma implementeren, is er genoeg overlap met de andere vakgebieden. Die samenhang is inherent aan het verhaal van Vakmanstad.”

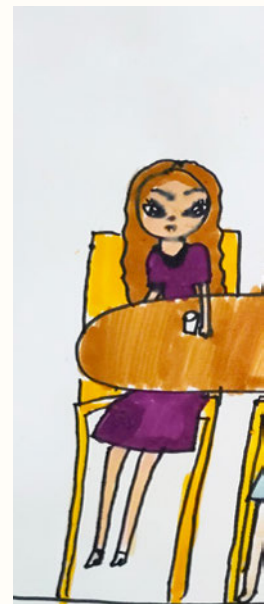
BIOGRAFIE

Henk Oosterling (Rotterdam, 1952) haalt na zijn studies filosofie, linguïstiek en Japans in Leiden in 1985 zijn master aan de Faculteit van Wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR). In 1996 promoveert hij hier cum laude op het werk van Franse differentiedenkers en ontvangt hij de EUR Wetenschapsprijs. Tot 2018 doceert hij als universitair hoofddocent dialectiek, hedendaags Frans denken, kunstfilosofie, interculturele filosofie –Japanse cultuur en Zen – en ecofilosofie. Van 2015 tot 2018 ontwikkelt hij een integrale onderwijsstrategie voor de Academie voor Dans en Theater van kunstacademie ArtEZ in Arnhem.

Daarnaast houdt hij zich sinds de jaren '70 bezig met milieuproblematiek en sport. In de jaren '80 studeert hij kendo (zwaardvechten) in Japan en richt hij een kendoschool op. In 1983 wordt hij Nederlands kampioen kendo en in 1986 als ‘captain’ van het Nederlandse team derde van Europa. Ook in 1983 ontwikkelt hij voor de Gemeente Rotterdam een basisschool methode over alternatieve energiebronnen en duurzaamheid. In 2008 richt hij Vakmanstad op. Van 2011 tot medio 2016 is hij directeur van de stichting.

Enkele van zijn meest recente boeken zijn: ‘Verzet in ecopanische tijden’ (Lontano 2020) en ‘Waar geen wil is, is een weg. Doendenken tussen Europa en Japan’ (Boom, 2016)*

* ZIE VERDER: WWW.HENKOOSTERLING.COM

In de ouderkamer

Op de meeste scholen waar Vakmanstad lessen verzorgt is er een ouderkamer. Deze ruimte wordt beheerd door de ouderconsulent binnen de school. Vakmanstad organiseert hier samen met de ouderconsulenten de informatieochtenden voor ouders.

GEDEELD BELANG

De ouderkamer fungeert als een tussenruimte. Het is niet thuis of op het werk, maar een plek waar ouders kunnen samenkomen. Ze vinden elkaar in een gedeeld belang: het welzijn van de kinderen. Dit leidt tot uitwisseling van informatie en ervaringen, wederzijdse steun en een gezellig samenzijn. Een Vakmanstad informatieochtend start meestal rond half negen, nadat de ouders hun kinderen naar de klassen hebben gebracht. Tijdens de inloop is er tijd voor koffie. Daarna gaat de coördinator Ouderbetrokkenheid van Vakmanstad met de ouders in gesprek. Zij vertelt over de visie van Vakmanstad aan de hand van de ecosociale cirkel* en staat via de conversatiestarters** stil bij de leerlijnen en vaklessen. De ouders vertellen op hun beurt over de ervaringen van de kinderen en met welke verhalen over de vaklessen zij thuiskomen. Aan het einde van de informatieochtend krijgen de ouders conversatiestarters mee naar huis om daar samen met hun kind mee aan de slag te gaan. Ze kunnen dan bijvoorbeeld samen een recept klaarmaken of kijken welke beroepen bij de tuinlessen horen.

* VOOR MEER OVER DE ECOSOCIALE CIRKEL: ZIE 'ERVARING OPDOEN MET DUURZAAM VAKMANSCHAP' [P. 6–7]

** VOOR MEER OVER DE CONVERSATIESTARTERS: ZIE 'OUDERS BETREKKEN VIA CONVERSATIESTARTERS' [P. 28–31]

LESSEN IN GEDULD

Tijdens een gesprek met de ouders op de Islamitische basisschool Risala komen de visie van Vakmanstad en de missie van de school mooi samen. Beide partijen dragen uit dat we als mensen onderdeel zijn van de natuur, en dat als we voor de natuur zorgen, we tegelijk goed voor onszelf en voor elkaar zorgen. Tijdens de bijeenkomst komen verschillende elementen uit de tuin- en natuurlessen ter sprake. Bijvoorbeeld de rol van insecten, het positieve effect van tijd doorbrengen in de natuur, en de oefening in geduld nadat de kinderen zaadjes in de lestuin hebben geplant. De ouders kunnen dit meteen linken aan wat zij vanuit de Islamitische traditie meegeven aan hun kinderen.

GEZOND ETEN EN SAMEN KOKEN

In een gesprek met de ouders van de Jacobusschool komt juist de samenhang tussen de vakken ter sprake. Zoals het fysieke sparren van de kinderen bij judo, het verbaal sparren bij filosofie, de link tussen Groen en Gezond en het leren koken met seizoensgroenten. Er ontstaat een levendige discussie tussen de ouders over wat gezond eten eigenlijk is. De ouders spreken over hoe belangrijk het voor kinderen is om te weten waar hun groenten vandaan komen en hoe deze worden verbouwd. Een moeder vertelt enthousiast dat haar zoon zo vol is van de Groen en Gezondlessen dat hij haar nu regelmatig vraagt om samen te koken.

VERHALEN VAN DE KINDEREN

Ouders komen vaak binnen met vragen, zoals in de overvolle ouderkamer van Sterrenschool De Globetrotter. 'Waarom geeft Vakmanstad juist deze vakken?', 'Welke visie zit hier achter?' en 'Welke toekomstperspectieven bieden de vakken eigenlijk?' Dan blijkt dat de kinderen thuis uitgebreid over de vaklessen vertellen en dit duidelijk de nieuwsgierigheid van de ouders oproept. Met interessante weetjes uit de technieklessen, vragen naar aanleiding van de filosofielessen en enthousiaste verhalen over de tuin- en natuurlessen hebben de kinderen ouders benieuwd gemaakt naar de achtergrond van deze lessen. Dit levert vaak een dynamische en verdiepende informatieochtend op.

“Het doel is om de kinderen sociaal en emotioneel weerbaar te maken. Daarbij is het belangrijk om in de lessen de koppeling met het dagelijkse leven te maken, bijvoorbeeld met pestgedrag.”

Judo / Aikido

BINNEN DE LEERLIJN SPORT KRIJGEN DE KINDEREN JUDO- EN AIKIDOLESSSEN VAN DE VAKDOCENT

Zij oefenen en leren hier onder andere:

Bewustwording van de eigen
lichamelijke reflexen

.....

Technieken zoals: balans, vallen,
controle, worpen en grepen

.....

Doorzettingsvermogen

.....

Weerbaarheid

.....

Samenwerken

.....

Wederzijds respect

.....

Grenzen aangeven

.....

Zelfbeheersing

.....

Concentratie

.....

Coördinatie

LEREN OMGAAN MET JEZELF, DE ANDER EN DE ONDERLINGE RELATIE

Judo en aikido zijn duosporten. In de lessen staat samen bewegen centraal en gaat het over relaties. De relatie met het eigen lichaam wordt door de kinderen getraind door bijvoorbeeld balans te oefenen en door een val te leren breken zonder zich te bezeeren. Later leren ze grepen, worpen en klemmen. Het trainen met de ander wordt rustig opgebouwd om aan elkaar te kunnen wennen. Zeker als kinderen ooit iets naars hebben meegemaakt kunnen ze bij een aanraking schrikken of boos worden. De judo- en aikidolessen helpen de kinderen om zich bewust te worden van hun reflexen en gepast te reageren. Ook leren zij omgaan met verschillende posturen en verschillende lichamelijke kwaliteiten van zichzelf en anderen: de een is sterk, de ander snel, weer een ander is lenig en nog een ander tactisch. De kinderen leren hoe hun eigen lichaam en andere lichamen werken en worden zich bewust van datgene wat ze kunnen en willen leren. Bij het leren van nieuwe *skills* horen ook nieuwe verantwoordelijkheden, bijvoorbeeld het leren inschatten hoe de ander op de grond terechtkomt. Bij aikido leren de kinderen te gebruiken wat de ander doet. Bij judo oefenen ze meer aanvallend en is er een element van competitie. De vakdocent stimuleert de kinderen die verder willen met judo of aikido om lid te worden van een vereniging.

.....

JUDO- EN AIKIDOLESSSEN VIA ZTERK

Als een school judo- of aikidolessen wil aanbieden dan is Zterk de partner waarmee Vakmanstad deze lessen op de scholen organiseert. Zterk is een activiteitenbureau gespecialiseerd in zelfverdedigingsporten en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Zij werken met gekwalificeerde vakexperts, trainers genoemd, die op verschillende scholen judo- en aikidolessen verzorgen. Jeroen Stoute richtte in 2008 Zterk op en is sindsdien directeur. Hij vertelt onder andere over het lange samenwerkingsverband met Vakmanstad en zijn ervaringen op de scholen.

SOCIALE EN EMOTIONELE WEERBAARHEID VIA DE VERDEDIGINGSKUNST

“Het belang van onderwijs gericht op de combinatie beweging en verdedigingskunst is groot. De zelfverdedigingslessen die we in samenwerking met Vakmanstad op de scholen verzorgen zijn een middel om te komen tot bijvoorbeeld *teamwork*, verantwoordelijkheid dragen voor het eigen lichaam en dat van een ander, doorzettingsvermogen, zelfbeheersing en zelfvertrouwen.

De kinderen leren hoe hun eigen lichaam en andere lichamen werken en worden zich bewust van datgene wat ze kunnen en willen leren.

Het doel is om de kinderen sociaal en emotioneel weerbaar te maken. Daarbij is het belangrijk om in de lessen de koppeling met het dagelijkse leven te maken, bijvoorbeeld met pestgedrag. Ik heb zelf ervaren hoe zelfverdedigingslessen kunnen bijdragen aan het zelfvertrouwen. Ik ben op mijn vijfde gestart met aikido, op mijn veertiende mocht ik bij de lessen assisteren en op mijn zestiende lesgeven. Ik was begin twintig toen ik in aanraking kwam met Vakmanstad en geef nog altijd trainingen.”

WELBEVINDEN VAN KINDEREN EN LEERKRACHTEN

“Het zou goed zijn als de beleidsmakers onderwijs gericht op de sociaal-emotionele ontwikkeling en de omgang met sociale media meer zouden faciliteren. De nadruk ligt teveel op taal en rekenen maar als het welbevinden van kinderen en leerkrachten matig is en het zowel *in real life* als online onveilig is dan

kan leren ook niet plaatsvinden. Vanuit Zterk ervaar ik dat wanneer op een school de focus op het moeten scoren en de prestatiedruk meer op de achtergrond zijn, er meer rust en ruimte is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Er speelt nu zoveel in de wereld en in het onderwijs dat je sterk in je schoenen moet staan om les te geven op een school. Als er structuur is op scholen merk je dat aan de kinderen en als die ontbreekt ook. Mijn ervaring is dat ze bij rust het best gedijen. Voor de trainers is het fijn als er op een school een eenduidige lijn is in de omgang met de kinderen. Dat komt de judo- en aikidolessen ten goede.”

SAMEN GROEIEN BINNEN EEN SAMENWERKING

“De samenwerking met Vakmanstad gaat terug naar het moment waarop Vakmanstad aikidolessen ging geven op scholen. De afspraak was meteen om samen de kwaliteit van de lessen te waarborgen. We ervaren de samenwerking met Vakmanstad als uniek omdat judo en aikido onderdelen zijn van een bredere visie en meerdere leerlijnen. We zijn onafhankelijk van elkaar en samen gegroeid en de samenwerking is goed, ook voor de trainers die met de kinderen werken. De basis van deze samenwerking is het persoonlijke contact met elkaar. Als er iets aan de hand is weten we dat altijd in goed overleg op te lossen.”

Via Rotterdam Vakmanstad krijgen we Judo/Aikido

Waarom?

Om te leren samenwerken en op een goede manier op te komen voor onszelf.

Dit is wat we doen en leren bij Judo/Aikido:

Hier leren we vaardigheden die altijd belangrijk zijn en vaardigheden die we nodig hebben om een bepaald vak uit te oefenen.

Uithoudingsvermogen

Samenwerken / wederzijds respect

Concentratie / ontspanning

Grenzen aangeven

Technieken zoals leren vallen, controle, worpen en grepen

Dit zijn beroepen waarin wat we leren goed van pas komt:

Gymmeester **Professioneel sporter** **Trainer/Coach** **Brandweervrouw** **politieagent** **Fysiotherapeut** **Danser**

Placemat die in de bovenbouw meegaat naar huis en als conversatiestarter dient voor gesprekken tussen ouders en kinderen. Op de placemat wordt een link gelegd tussen de judo- en aikidolessen en het beroepenveld waar de geleerde 'skills' van pas komen.

VAKDOCENT RICHARD GEEFT EEN INKIJKJE IN ZIJN LESSEN...

“Als ik met de les begin neem ik eerst de tijd om goed naar de kinderen te kijken en hoe hun gemoedstoestand die dag is. Kan ik starten met een intensieve oefening om de focus erin te krijgen of kan ik meteen beginnen met een stukje techniek?”

De veiligheid wordt op verschillende manieren gewaarborgd. Bijvoorbeeld door vooraf matten op de grond te leggen, door de omgeving te scannen op obstakels, door de kinderen te vertellen dat alle oefeningen kalm en beheerst uitgevoerd moeten worden en dat elkaar helpen stoerder is dan een oefening saboteren. Afhankelijk van het niveau van de leerlingen geef ik binnen een groep gedifferentieerd les zodat de meer gevorderde leerlingen ook verder kunnen groeien. Natuurlijk hoop ik op een domino-effect zodat meer kinderen verder willen komen.

De transformatie zie ik bij de kinderen vooral bij de stukjes succeservaringen die ze krijgen bij een goede uitvoering van een oefening en bij de verantwoordelijkheden die ik ze op een bepaald moment geef. Ook ben ik voor het gradatiesysteem door middel van het uitdelen van banden en slips. Hiermee krijgen de kinderen een doel voor ogen en het creëert extra succeservaringen en de drive om nog meer te willen leren.

Op de Johannes Martinusschool geef ik nu twee jaar les en daar zie ik een enorme groei bij de kinderen. We hebben daar zelfs kata-wedstrijden gedaan waarbij de kinderen bekens en medailles konden winnen. Er heerste veel enthousiasme hierover binnen de school en de kinderen hebben weer dat extra doel om naartoe te werken. Uiteindelijk staat plezier op de eerste plaats want als de kinderen het naar hun zin hebben zullen ze dingen ook sneller oppikken.”

BEWIJS VAN DEELNAME	
JUDO	SPORT
<i>Lesprogramma Doen-denken</i>	
NAAM	AIKIDO
GROEP	
<small>Heeft deelgenomen aan de weerbaarheid- en bewegingslessen van Rotterdam Vakmanstad.</small>	
PLAATS Rotterdam	SCHOOLJAAR
JUF / MEESTER	
	

Tijdens de feestelijke judo en aikido examenlessen worden ouders uitgenodigd om zelf het plezier en de inspanningen van hun kind te ervaren. De kinderen geven presentaties van verschillende worpen en grepen en ontvangen daarna bewijzen van deelname en slips.

Van oprichting naar groei

Het goed doordachte programma van Vakmanstad staat als een huis. De Rotterdamse stichting creëert kansen door middel van onderwijs, maar blijft tegelijkertijd steeds kritisch op de eigen organisatie. Directeur Rachid el Ousrouti blikt terug op de lessen van 15 jaar Vakmanstad, zijn eigen drijfveren en de vijf cruciale factoren die een sociale onderneming laten slagen.

DIVERSITEIT IN BEDRIJF

Voorjaar 2012. Rachid geniet vanuit zijn kamer op de twaalfde verdieping van een internationaal gerenommeerd accountantskantoor van het uitzicht over de skyline van Rotterdam. Als fiscalist heeft hij bij deze organisatie uitstekende ontwikkelingskansen en doorgroeimogelijkheden. In zijn eerste tien jaar werkt hij vooral voor nationaal georiënteerde klanten, maar al snel breidt hij zijn werkveld uit naar zijn collega's in Noord-Afrika en het Midden-Oosten.

Als Nederlander met een Marokkaanse achtergrond legt hij gemakkelijk verbinding met zijn buitenlandse collega's, en kan hij Nederlandse ondernemers ondersteunen in deze regio's. "Een uitstekend voorbeeld van het registreren én volledig benutten van de aanwezige talenten in een team", herinnert Rachid zich deze periode. "Dát is hoe diversiteit werkt!" Samen met onder anderen de latere Rotterdamse burgemeester Ahmed Aboutaleb neemt hij deel aan meerdere handelsmissies naar Marokko. Met positieve energie en een hoopvolle blik op de toekomst keert hij na geslaagde missies steeds terug naar huis.

VERHARDING IN DE SAMENLEVING

11 september 2001. In een *split second* veranderen de aanslagen in Amerika het sentiment in de wereld. Door de moorden op Pim Fortuyn en Theo Van Gogh, en de aanslagen in Madrid en Parijs ontstaat ook in Nederland een klimaat van angst en polarisatie. Voor Rachid betekent dit een omslag naar een donkere periode in zijn leven. Zeker de "minder Marokkanen"-uitspraak van Geert Wilders komt hard binnen. "Voor moslims in Nederland was het een heftige tijd", vertelt Rachid. "Zeker kinderen konden zich moeilijk verweren. In bepaalde wijken was de nood erg hoog. Mensen waren vaak laag opgeleid, hadden weinig koopkracht, er was veel sociale stress. Om tegenwicht te bieden aan de verharding en verruwing van de samenleving ontstonden in de stad allerlei initiatieven."

VAN FISCALE WERELD NAAR HET ONDERWIJSVELD

Precies aan zo'n initiatief werkt Henk Oosterling op dat moment in Rotterdam-Zuid. Een beter toekomstperspectief creëren voor kinderen in de meest kwetsbare wijken van Rotterdam, dat staat Henk voor ogen. Door lessen in judo en filosofie wil hij kinderen de kans geven zich breder te ontwikkelen en hun talenten te ontdekken.

De missie van Vakmanstad sluit naadloos aan bij de organisatie die Rachid op 18-jarige leeftijd oprichtte in Boskoop. Vanuit stichting Al Amal, Arabisch voor "Hoop", bood hij jongeren sportlessen, trainingen en workshops, zodat ze zich kunnen verbreden op het gebied van school, werk en ontspanning. In Henk Oosterling vindt hij een Rotterdamse geestverwant, en Rachid spant zich in om fiscale hulp te bieden bij de oprichting van Stichting Vakmanstad. Al snel wordt hij

Rachid el Ousrouti

*“Het vernieuwen en
verrijken van onderwijs,
het creëren van kansen
voor een nieuwe generatie,
een duwtje in de rug
kunnen betekenen voor
kinderen, dát is wat
mij motiveert.”*

gevraagd om zich als strategisch financieel adviseur te verbinden aan Stichting De Verre Bergen. In die rol geeft hij zakelijke leiding aan verschillende initiatieven, waaronder Vakmanstad. Het is een carrièreswitch waar hij geen dag spijt van heeft gehad: “Het geeft enorme voldoening om een wezenlijke professionele bijdrage te kunnen leveren aan de opbouw van organisaties die kinderen uit alle lagen van de samenleving een beter toekomstperspectief geven. Het vernieuwen en verrijken van onderwijs, het creëren van kansen voor een nieuwe generatie, een duwtje in de rug kunnen betekenen voor kinderen, dát is wat mij motiveert.”

DUWTJE IN DE RUG

Begin jaren zestig. De ouders van Rachid komen vanuit Marokko naar Nederland voor een beter toekomstperspectief voor henzelf en hun kinderen. Van hen leert Rachid om het heft in eigen handen te nemen en dromen na te jagen. Vanwege hun veel te vroege overlijden moet Rachid al op jonge leeftijd de regie in eigen handen nemen. Toch vindt hij ook een veilige haven. Thuis fungeren zijn oudere broers als rolmodel, op school toont een van de docenten oprechte aandacht en interesse in de jonge Rachid. “Precies die aandacht bood houvast”, herinnert Rachid zich. “De impact van een betrokken docent kan een leven lang meegaan. Het feit dat iemand in de klas je écht ziet en naar je luistert, doet veel met je als jong kind. Een leerkracht met oprechte interesse kan precies de juiste dingen zeggen, net even dat extra duwtje in de rug geven. Het geeft de steun om op cruciale momenten de juiste keuzes te maken.” De warme band die hij met de docent opbouwde blijft overeind – inmiddels is het een van zijn beste vrienden bij de Rotary Club Boskoop.

Bij Vakmanstad komen zo voor Rachid heel veel lijnen samen. Door het succesvol afronden van diverse studies en trainingen tijdens zijn carrière als fiscalist en bedrijfskundige groeit zijn zelfvertrouwen. Zijn eigen rolmodellen indachtig voelt hij grote behoefte de steun door te geven en iets te betekenen voor een ander. In de documentaire *Kansen Krijgen Kansen Pakken*, waarin maatschappelijk betrokken Nederlanders met een niet-westerse achtergrond worden geportretteerd, vertelt Rachid over zijn visie: “Niet je afkomst, uiterlijk of religie is van belang, maar jouw bijdrage aan de toekomst. Met Vakmanstad leren wij kinderen *skills* die hen daarbij helpen.”

ONTWIKKELING IN DE BREEDTE

Tussen 2012 tot 2016 timmeren Henk en Rachid samen met het team vanuit een souterrain aan de Westersingel hard aan de weg om de lesprogramma's van Vakmanstad verder te ontwikkelen. In tien jaar tijd groeit Vakmanstad van een team van vijf naar een volwassen organisatie met ruim veertig medewerkers en een kwalitatief hoogstaand programma. Met ondersteuning van Stichting De Verre Bergen wordt het mogelijk om meer partnerscholen te laten aanhaken, waaronder een middelbare school. Ook wordt er gestart met het Vakhuis, waar basisschoolleerlingen workshops cultuur, techniek, gezond en media volgen. Leerlingen van het vmbo volgen er onder schooltijd diverse workshops. Met de Vakwerf laat Vakmanstad de mogelijkheden zien in het middelbaar beroeps-onderwijs. Verder gaat Vakmanstad samenwerken met de IMC Weekendschool, en wordt het programma Doen-denken uitgebreid met huiswerkclassen en een Brede Vakantieschool. Kortom, Vakmanstad waaiert uit tot een ambitieus en veelomvattend project op basisscholen, het voorgezet onderwijs en het middelbaar beroeps-onderwijs.

DURF TE KIEZEN

De breedte van een organisatie als Vakmanstad en de veelheid aan programma's vraagt om continue reflectie op de eigen bedrijfsvoering. Uit onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut uit 2012 en 2013 komt naar voren dat Vakmanstad met name moet inzetten op verbetering van de kwaliteit van de uitvoering. Ook betrokkenheid van de leerlingen, schoolbetrokkenheid en ouderbetrokkenheid zijn ontwikkelpunten voor de stichting. Als lerende organisatie neemt Vakmanstad dit advies ter harte. Om dit te bereiken nemen ze het moeilijke besluit om een aantal programma's te pauzeren of zelfs helemaal te stoppen. Zo kan het hele team de volle aandacht geven aan het programma Doen-denken op de basisscholen, en kan er volledige focus zijn op de aanbevelingen uit het onderzoek. Pas als het programma op twee basisscholen excellent wordt uitgevoerd is opschaling weer mogelijk. Rachid wordt in 2016 benoemd tot directeur van Vakmanstad, en Henk neemt zitting in de Raad van Advies. Intussen formuleert Vakmanstad nog een nieuwe uitdaging: op eigen benen komen te staan.

TERUGBLIKKEN EN VOORUITKIJKEN

Medio 2020. Na jaren van focus op het programma Doen-denken is het tijd voor een nieuw reflectiemoment. In een nieuw onderzoek bevestigt het Kohnstamm Instituut de succesvolle implementatie van de lessen uit 2013. De huidige organisatie is het resultaat van een jarenlang groeiproces. Door steeds te reflecteren, kritisch onderzoek te laten doen en de adviezen ter harte te nemen staat de organisatie inmiddels stevig in de schoenen. Vakmanstad is klaar voor een nieuwe fase: het programma opschalen en de organisatie uitbreiden.

Welke bedrijfskundige factoren beïnvloeden en versterken het opschalingsproces van een sociale onderneming?

“Er zijn vijf cruciale factoren die een succesvolle opschaling mogelijk maken”, kijkt Rachid nu terug. Hij heeft zich naast zijn werk voor Vakmanstad verdiept in het opschalingsproces, en in kaart gebracht welke bedrijfskundige factoren dit proces beïnvloeden en versterken.

BOUWEN VAN EEN PROFESSIONELE ORGANISATIE

Terugkijkend op het succesvol opschalen van Vakmanstad noemt Rachid het bouwen aan een professionele organisatie als eerste cruciale factor: “Wij werkten niet alleen *in* de organisatie, maar namen ook tijd om te werken *aan* de organisatie.” Om basisscholen te kunnen ontzorgen met de lessen van Vakmanstad bovenop het reguliere programma werd de backoffice geprofessionaliseerd. Met zes accounthouders, een coördinator personeel en organisatie, een medewerker bedrijfsvoering, een planner en een officemanager worden de vakdocenten en onderwijsassistenten ondersteund en gefaciliteerd. Ook inhoudelijk werd er geprofessionaliseerd. Uit het Verwey-Jonker onderzoek kwam bijvoorbeeld naar voren dat vakdocenten hun vak goed beheersten, maar soms tekortkwamen op het gebied van klassenmanagement. “Met bijna vijftien jaar ervaring in de onderwijspraktijk en wetenschappelijk onderzoek heeft Vakmanstad scherp voor ogen welke kwaliteitseisen we aan vakdocenten stellen om goede lessen te kunnen verzorgen”, licht Rachid toe. “Om kwalitatief goede lessen te verzorgen investeren we daarom in de benodigde *skills* voor vakdocenten, met trainingen in pedagogisch-didactische vaardigheden en het omgaan met kinderen die moeilijk gedrag vertonen.”

“Binnen ons team hebben wij de afgelopen jaren een gedeelde taal, visie en cultuur weten op te bouwen”, vertelt Rachid verder. “Dat zorgt voor een hoge mate van betrokkenheid en verbondenheid, en uiteindelijk een efficiënte bedrijfsvoering. Het personeelsverloop bij Vakmanstad is relatief laag. Om een team tot

bovengemiddelde prestaties te laten komen, is het noodzakelijk om je elke dag in te spannen voor de groei van de mensen. Net zoals mijn docent mij vroeger zag en hoorde, probeer ik vanuit mijn rol als directeur mijn collega's de juiste aandacht te geven, en ze intellectueel uit te dagen. Voor mij is het belangrijk om mijn 45 collega's niet alleen als collectief, maar ieder als individu te benaderen.”

STRATEGISCHE VISIE EN FOCUS

Een tweede belangrijke factor voor het versnellen van groei is focus. Door het ontwikkelen van een heldere missie en visie heeft Vakmanstad de strategie richting 2025 uitgestippeld. Deze koers wordt nagestreefd door alle lagen van de organisatie. Na vijf jaar focus wordt het tijd om met het programma Doen-denken de sociale impact te vergroten.

“Zowel ons bestuur als onze sociaal investeerder zag erop toe dat we ons hielden aan deze focus”, vertelt Rachid. “Het was voor het team van Vakmanstad een uitdaging om een aantal programma's in de ijskast te zetten of volledig af te stoten, maar het maakte het programma Doen-denken kwalitatief zoveel beter door het de juiste aandacht te geven. We hadden zo volledige focus om het programma excellent uit te voeren. Alle beschikbare middelen werden ingezet om het programma compleet uit te werken, de leerlijnen uit te diepen en de vakdocenten bij te scholen. Alles wat niet bijdroeg aan deze missie werd gestopt of uitbesteed aan anderen. Voedseleducatie010 nam bijvoorbeeld de verzorging van de dagelijkse gezonde lunch voor ruim 500 leerlingen op zich. Je moet dus het lef hebben om te kiezen voor wat je wel doet, en wat je niet meer doet. En ja, dat doet soms een beetje pijn.”

FINANCIËLE MIDDELEN

Een derde belangrijke factor is geld. “In de ontwikkeljaren van Vakmanstad hadden wij géén kopzorgen over onze financiën”, lacht Rachid. “Met een sociaal investeerder als De Verre Bergen achter ons konden wij ons volledig richten op de inhoud en uitvoering van de programma's. Het was geen *carte blanche*, maar echt een nauwe samenwerking. De programma-managers en medewerkers van De Verre Bergen zijn zeer betrokken en er is veel afstemming. Zo sparren wij met hen over organisatiedoelstellingen, en ontwikkelen we samen rekenmodellen voor scenario's van verschillende strategische beslissingen. Ook wanneer we juridisch advies nodig hebben kloppen wij graag aan bij medewerkers van De Verre Bergen. Naast hun financiële ondersteuning maken wij op deze manier dankbaar gebruik van hun intellectueel kapitaal.”

Maar Rachid kijkt verder: “In de beginjaren was Vakmanstad voor 95% financieel afhankelijk van De Verre Bergen. Inmiddels is dat nog maar 20% en over twee jaar staat Vakmanstad volledig op eigen benen. De financiële middelen komen dan uit het Rotterdamse onderwijsveld. Om uiteindelijk zelfstandig te kunnen worden is het voor ons noodzakelijk om een breed en sterk netwerk te bouwen

“Binnen ons team hebben wij de afgelopen jaren een gedeelde taal, visie en cultuur weten op te bouwen. Dat zorgt voor een hoge mate van betrokkenheid en verbondenheid, en uiteindelijk een efficiënte bedrijfsvoering.”

met schoolbesturen, fondsen en het bedrijfsleven. Uiteindelijk zijn het de scholen die beslissen of ze met je in zee gaan. De schoolbesturen maken het mogelijk om voor het uitvoeren van ons programma een financiële bijdrage te ontvangen. Een sterke en hechte relatie met scholen en schoolbesturen zorgt voor een duurzaam model: het educatief partnerschap.”

SAMENWERKEN MET ANDERE ORGANISATIES

Vakmanstad denkt en werkt altijd in netwerken. Deze rode draad is de vierde cruciale factor gebleken. “Door sterke relaties op te bouwen met bijvoorbeeld Stichting De Verre Bergen, de gemeente Rotterdam, de lokale schoolbesturen RVKO (Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs) en BOOR (Bestuur Openbaar Onderwijs Rotterdam), kunstzinnig centrum SKVR (Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam), KCR (Kenniscentrum Cultuuronderwijs Rotterdam), judovereniging ZTERK en Voedseducatie010 hebben wij een duurzaam netwerk opgebouwd”, licht Rachid deze factor toe. “Zo’n netwerk geeft een groot onderling vertrouwen, wat een lerende organisatie als Vakmanstad ook ruimte biedt om fouten te mogen maken. Met de deelnemende scholen is het noodzakelijk om een stevig fundament te bouwen. Hiermee word je slagvaardig en voorkom je dat de uitvoering op de scholen stuurloos wordt. In de afgelopen jaren heb ik gezien dat succes voor een groot deel afhangt van de schooldirecteur. Vooral bij een wisseling van de wacht is het vaker voorgekomen dat de samenwerking kwetsbaar wordt. Wanneer het programma echter ook wordt gedragen door de bovenschoolse directeur, het schoolbestuur en de groepsleerkrachten, zie je dat de wisseling van een schooldirecteur vrijwel géén invloed heeft op de continuïteit van het programma. Borging van het programma in de school op alle niveaus is dus essentieel.”

Ook de samenwerking met het bedrijfsleven heeft Vakmanstad positieve resultaten gebracht. Zo verzorgt een bedrijf in DNA-apparatuur praktijklessen waarbij het klaslokaal wordt omgebouwd tot een laboratorium. De kinderen krijgen echte lab-jassen, veiligheidsbrillen en handschoenen, en ze leren hoe ze DNA uit een aardbei kunnen halen. Voor Rachid zijn dit de momenten die hem bij uitstek motiveren: “Het is fantastisch om de verwondering bij de leerlingen te zien op het moment dat het DNA zichtbaar uit de reageerbuizen wordt gehaald.”

LEGITIMITEIT EN DRAAGVLAK

Legitimiteit is de vijfde en laatste cruciale factor voor het opschalen van een programma. “We vragen ons continu af waarom Vakmanstad op aarde bestaat. Wat zou er gebeuren als wij zouden stoppen met onze activiteiten? Wat voegen we toe aan het onderwijssysteem?” Het stellen van deze vragen creëert een breed draagvlak bij alle betrokkenen. Voor Rachid en zijn team is verbreding en verrijking van het onderwijs en het creëren van kansen voor alle leerlingen de grote drijfveer. Een positieve impact maken op het onderwijssysteem, dat is wat hen voor ogen staat. De toekomst ziet Rachid verwachtingsvol tegemoet. “Ik hoop dat wij met ons werk bij Vakmanstad de volgende generatie aanmoedigen om te durven dromen en het geloof in eigen kunnen te vergroten. Kinderen helpen groeien tot evenwichtige, weerbare en veerkrachtige personen, en zo hun toekomstperspectief vergroten – dat is wat ons voor ogen staat. Zo kunnen zij verantwoordelijkheid nemen over zichzelf en voor anderen. Samen kunnen we een wereld van verschil maken.”

DE VIJF CRUCIALE FACTOREN VOOR HET OPSCHALEN VAN SOCIALE IMPACT, VOLGENS RACHID EL OUSROUTI:

1. Een professionele organisatie bouwen.
2. Strategische visie en focus.
3. Voldoende financiële middelen genereren.
4. Samenwerken met andere organisaties.
5. Breed draagvlak en legitimiteit creëren.

BIOGRAFIE

Rachid el Ousrouti (1973) is sinds juli 2016 directeur van Vakmanstad. Daarvoor was hij tussen 2012 en 2016 als strategisch financieel adviseur verbonden aan Stichting De Verre Bergen en gaf hij zakelijke leiding aan onder andere Vakmanstad. Eerder werkte hij bij PwC als Register Belastingadviseur. Ook doceerde hij Tax Compliance aan de Universiteit van Amsterdam. Opgeleid tot fiscalist studeerde Rachid naast zijn directeursfunctie Bedrijfskunde aan de Rotterdam School of Management (Erasmus Universiteit).

Ook naast zijn werk zet Rachid zich graag in voor maatschappelijke initiatieven. Zo was hij onder meer penningmeester voor Stichting Ziek en Onderwijs (een samenwerkingsverband van Erasmus MC en de CED Groep in Rotterdam), voorzitter van de Rotary Club Boskoop, medeoprichter en penningmeester van Stichting MaroquiStars, en lid van de Raad van Commissarissen (RvC) van Woonforte, een woningcorporatie voor sociale woningbouw in het Groene Hart. Momenteel is hij lid van de RvC van Woonpartners Midden-Holland. Daarnaast is hij lid van de Raadgevers van Social Finance, en van de All-in klankbordgroep van Social Enterprise NL.

In 2009 ontving Rachid een koninklijke onderscheiding van Hare Majesteit Koningin Beatrix.

*Via de kook-
en smaaklessen
leren de kinderen over
afhankelijkheidsrelaties.
Ze leren hoe we als mensen
in relatie staan tot onze
leefomgeving en dat we
kunnen eten wat we
verbouwen.*

Kook- en smaaklessen

BINNEN DE LEERLIJN GEZOND KRIJGEN DE KINDEREN KOOK- EN SMAAKLESSEN VAN DE VAKDOCENT

Zij oefenen en leren hier onder andere:

Samen gezonde maaltijden bereiden

.....

Ruiken en proeven

.....

Onderzoeken wat er in ons eten zit

.....

Werken met keukenmateriaal

.....

Veiligheid in de keuken

.....

Hygiëne in de keuken

.....

Samenwerken

.....

Koken met seizoensgroenten

.....

Kennismaken met andere keukens
en bereidingswijzen

.....

Verbreden van smaakpallet

Via de kook- en smaaklessen leren de kinderen over afhankelijkheidsrelaties. Ze leren hoe we als mensen in relatie staan tot onze leefomgeving en dat we kunnen eten wat we verbouwen. Dit ervaren ze in de lessen omdat ze geregeld groenten gebruiken uit de moestuin. Ook leren de kinderen dat je gezond en plantaardig kunt koken zonder producten van dierlijke oorsprong en dat dit ook goedkoop kan.

De afhankelijkheidsrelatie komt ook terug tijdens het gezamenlijk koken in de les. De kinderen leren dat de bereiding van de maaltijd afhankelijk is van een reeks losse taken; de een snijdt, een ander houdt de pan in de gaten en weer anderen dekken de tafel. De kinderen koken zoveel mogelijk met groenten uit het seizoen. Zo ervaren ze dat die groenten niet alleen verser en gezonder zijn maar ook goedkoper en beter voor het milieu. De gerechten van de leerlijn Gezond zijn dan ook ingedeeld naar seizoenen, en er worden zoveel mogelijk biologische producten gekocht bij winkels die deze betaalbaar aanbieden.

Hiernaast leren de kinderen door middel van recepten en andere instructieve teksten informatie te extraheren en schema's en tabellen te lezen. Ook leren zij door middel van geld, inhoud, gewicht en temperatuur te rekenen met eenheden en maten. Een regelmatig terugkerende situatie in de kook- en smaaklessen is dat sommige kinderen aangeven bepaalde groenten niet te lusten omdat ze die groente niet kennen. De afspraak is dat iedereen na het koken wat van de maaltijd proeft. Bijna altijd zijn juist die kinderen verbaasd over hoe lekker ze het blijken te vinden.

Na de kooklessen mogen de kinderen in het kader van ouderbetrokkenheid wat van het eten meenemen naar huis. De kinderen en ouders vragen regelmatig om de nieuwe recepten uit de kooklessen om deze thuis samen klaar te maken.

De kinderen leren dat de bereiding van de maaltijd afhankelijk is van een reeks losse taken. De een snijdt, de ander houdt de pan in de gaten en anderen dekken de tafel.

Na een paar jaar kook- en smaaklessen aan de groep 8 van de Elisabethschool, kwam vakdocent Deniz met het voorstel om een eigen kookboek te maken met recepten van thuis. De kinderen verzamelden met hulp van ouders recepten en brachten zo een stukje thuis mee naar de kooklessen, en andersom.

Tijdens de Vakmanstad kooklessen op de Jacobusschool beloofde vakdocent Iris op veler verzoek om alle recepten aan het einde van het schooljaar gebundeld mee te geven. Het werd een verzamelmap met meer dan twintig heerlijke plantaardige seizoensrecepten. De map kan ieder schooljaar aangevuld worden met nieuwe bereidingswijzen, recepten en handige informatie.

Oogsten uit de lestuin betekent heerlijk snoepen van de verse groenten, en samen vieren dat het gelukt is om zorg te dragen voor de gewassen.

VAKDOCENT DENIZ GEEFT EEN INKIJKJE IN HAAR LESSEN...

“Als de leerlingen binnen komen begroet ik ze bij de deur door ze een hand te geven. Ik probeer met elke leerling echt contact te maken met een vraag. Bijvoorbeeld: ‘Wat heb je gisteravond gegeten?’ Of als de les tijdens het eerste uur is: ‘Wat heb je ontbeten?’ Daarna beginnen we als groep de les door aan elkaar te vragen hoe het gaat. Aan het begin van de les worden de taken verdeeld: er zijn twee verzorgers, twee hulpjes en een chef. Deze taken rouleren en ik houd ze bij op een lijstje.

Ook tijdens de les probeer ik contact te maken met de individuele leerlingen. Ik vraag dan bijvoorbeeld of ze dit gerecht eerder hebben gemaakt of gegeten of ik kom terug op eerdere gesprekken die we hebben gehad. We koken met elkaar aan een lange tafel zodat we elkaar kunnen zien. Dit zorgt ook voor gezelligheid. Als de leerlingen achter elkaar en in groepjes werken kijken ze tegen elkaars rug aan. Het eten smaakt ook beter als het gezellig is. We zorgen samen voor de maaltijd, en eten daarna ook samen.

Ik zeg altijd tegen de kinderen dat gezelligheid belangrijk is, met gezelligheid creëer je ook veiligheid. Aan het begin van het schooljaar krijgen de kinderen les over veilig omgaan met scherpe messen en hete pannen. Naar mijn mening zit veiligheid ook in het gezien en gehoord worden door de ander.

Na de zomervakantie doe ik een enquête in de groep over wat de kinderen willen maken in het nieuwe schooljaar. Af en toe kies ik een recept uit die lijst. Zo ervaren de kinderen dat hun stem meetelt. Ook doen de kinderen bij toerbeurt zelf boodschappen voor de kooklessen. Ze krijgen dan een tas, geld en een boodschappenlijstje mee. Deze boodschappen kunnen ze bijvoorbeeld met hun ouders doen. Daarna nemen ze de boodschappen, het wisselgeld en de bon mee naar school. Zo voelen de kinderen ook de verantwoordelijkheid die hoort bij de voorbereiding van een maaltijd.”

De kinderen leren door middel van recepten en andere instructieve teksten informatie te extraheren en schema's en tabellen te lezen. Ook leren zij door middel van geld, inhoud, gewicht en temperatuur te rekenen met eenheden en maten.

Na de instructies, de taakverdeling en het harde (samen)werken in de keuken, is het tijd om gezellig samen te eten.

Iedere lestuin heeft een composthoop of –bak en/of een wormenhotel waarin groenafval en keukenafval uit de kooklessen wordt verwerkt. De kinderen en ouders worden aangespoord om groente- en fruitafval hiervoor te verzamelen. Binnen de tuin- en natuurlessen krijgen de kinderen lessen over composteren.

Samenwerking bij tegengaan voedselverspilling

Op slechts een paar kilometer van Rotterdam ligt de Dutch Fresh Port, een internationaal knooppunt voor agro/fresh/food logistiek. Op dagelijkse basis worden hier enorme hoeveelheden vers voedsel verhandeld en vervoerd. Helaas wordt niet alles verkocht. Deze reststromen van overgebleven groenten en fruit vinden vaak geen bestemming en worden vernietigd. Verschillende partijen vonden dat dat anders zou kunnen en moeten. Met elkaar zochten ze de samenwerking en een oplossing.

Parallel aan voedselverspilling loopt een ander probleem: binnen Rotterdam leeft bijna 20 procent van de inwoners onder de armoedegrens en een op de zes kinderen groeit op in armoede. Dit heeft tot gevolg dat veel huishoudens moeite hebben om te voorzien in hun primaire levensbehoeften, zoals een goed verwarmde woning en gezond voedsel. Door de combinatie van financiële zorgen en het grote aanbod van goedkoop en ongezond voedsel, is het voor veel huishoudens een uitdaging om gezond te eten.

In het programma Integrale Aanpak Gezonde Leefomgeving slaan verschillende partijen de handen ineen om beide problemen te helpen tackelen. De partijen komen vanuit verschillende werkvelden: de ondernemers in de groente- en fruitindustrie en logistiek onder leiding van Team NXT; een accelerator in het realiseren van doorbraakprojecten op het gebied van duurzame transitie, de Gemeente Rotterdam, de Erasmus Universiteit, verschillende voedselinitiatieven op Rotterdam-Zuid en Vakmanstad.

Samen onderzoeken deze partijen hoe het logistieke proces zo kan worden ingericht dat sociale voedselinitiatieven gebruik kunnen maken van deze gratis reststromen van overgebleven voedsel. Zo komen niet

Het goed leren zorgen voor jezelf, de ander en de wereld vormt het hart van de visie van Vakmanstad. Met andere woorden: het leren verzorgen, produceren en consumeren met inachtneming van de eco-systemen, het klimaatstelsel en sociale gelijkheid.

verkochte courgettes, paprika's en appels niet in de verbrandingsoven terecht, maar in de keukens van Huizen van de Wijk, de volkskantine Mensa Mensa én in de klaslokalen waar Vakmanstad de kook- en smaaklessen verzorgt.

Het goed leren zorgen voor jezelf, de ander en de wereld vormt het hart van de visie van Vakmanstad. Met andere woorden: het leren verzorgen, produceren en consumeren met inachtneming van de ecosystemen, het klimaatstelsel en sociale gelijkheid. Hierin komen verschillende missies samen: het tegengaan van armoede en daarmee de bestrijding van sociale ongelijkheid, het reduceren van afval en het tegengaan van voedselverspilling. Dit betekent in dit concrete geval dat reeds aanwezige restpartijen groenten en fruit terecht komen waar ze goed gebruikt kunnen worden.

Naast het in kaart brengen en onderzoeken van deze nieuwe en veelbelovende samenwerkingsverbanden wordt ook onderzocht hoe buurtbewoners zoveel mogelijk betrokken kunnen worden bij deze voedselinitiatieven. Samen met de buurt wordt er gekeken hoe bestaande initiatieven versterkt kunnen worden, en welke rol buurtbewoners en scholen hierin kunnen spelen. Zo wordt ervoor gezorgd dat voedselinitiatieven niet alleen in de buurt aanwezig zijn, maar ook voor en door de buurt mede worden gevormd en ontwikkeld.

Door met buurtbewoners, ondernemers, ambtenaren, onderzoekers en vakdocenten op het gebied van Groen en Gezond samen te werken aan een gezonde en toegankelijke voedselomgeving worden de eerste stappen gezet naar het tegengaan van voedselverspilling. Tegelijk wordt er gewerkt aan een betaalbaar, gezond, en duurzaam voedselaanbod voor iedereen.

Burgerschap en kunst- en cultuuronderwijs

Als Kenniscentrum Cultuuronderwijs Rotterdam (KCR) zien wij het als onze missie om scholen enthousiast te maken voor cultuuronderwijs. Dat wil zeggen algemeen vormend onderwijs in kunst, erfgoed en media dat inclusief en relevant is voor school en alle leerlingen.

KCR is de Rotterdamse penvoerder van de landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). Aan de hand van drie thema's hebben we in onze aanpak de vraag van het onderwijs leidend gemaakt: Plezier in Taal, Vakmanschap en Burgerschap. Wij geloven daarbij dat leraren en leerlingen door het inzetten van kunst, samen met culturele instellingen inhoud kunnen geven aan burgerschapsonderwijs. Wij noemen CmK daarom KunstPakt. Dit is de Rotterdamse aanpak om kunst en cultuur een vast en kwalitatief onderdeel van het lesprogramma te maken en wij ondersteunen scholen en culturele partners in de stad hierbij. Specifiek doel daarbij is wat je een *sense of belonging* zou kunnen noemen; de verhouding van leerlingen tot hun buurt, wijk of stad. Hier willen we een bijdrage aan leveren zodat zij zich thuis voelen.

In de kunsten is het vanzelfsprekend om te reflecteren op de samenleving, het individu de stad en de wereld. Zo worden meerdere perspectieven zichtbaar en voelbaar. Dit kan in allerlei vormen. Van Griekse tragedie tot rap. Door dit in dialoog met anderen te doen leren we dat je niet alleen voor jezelf leeft maar samen met anderen. Daarvoor is het cruciaal om, zoals de filosoof Emmanuel Levinas (1906-1995) zo mooi zegt, je eigen identiteit als inhoud te hebben. Daarom zijn de verhalen die je meekrijgt vanuit de privésfeer, het

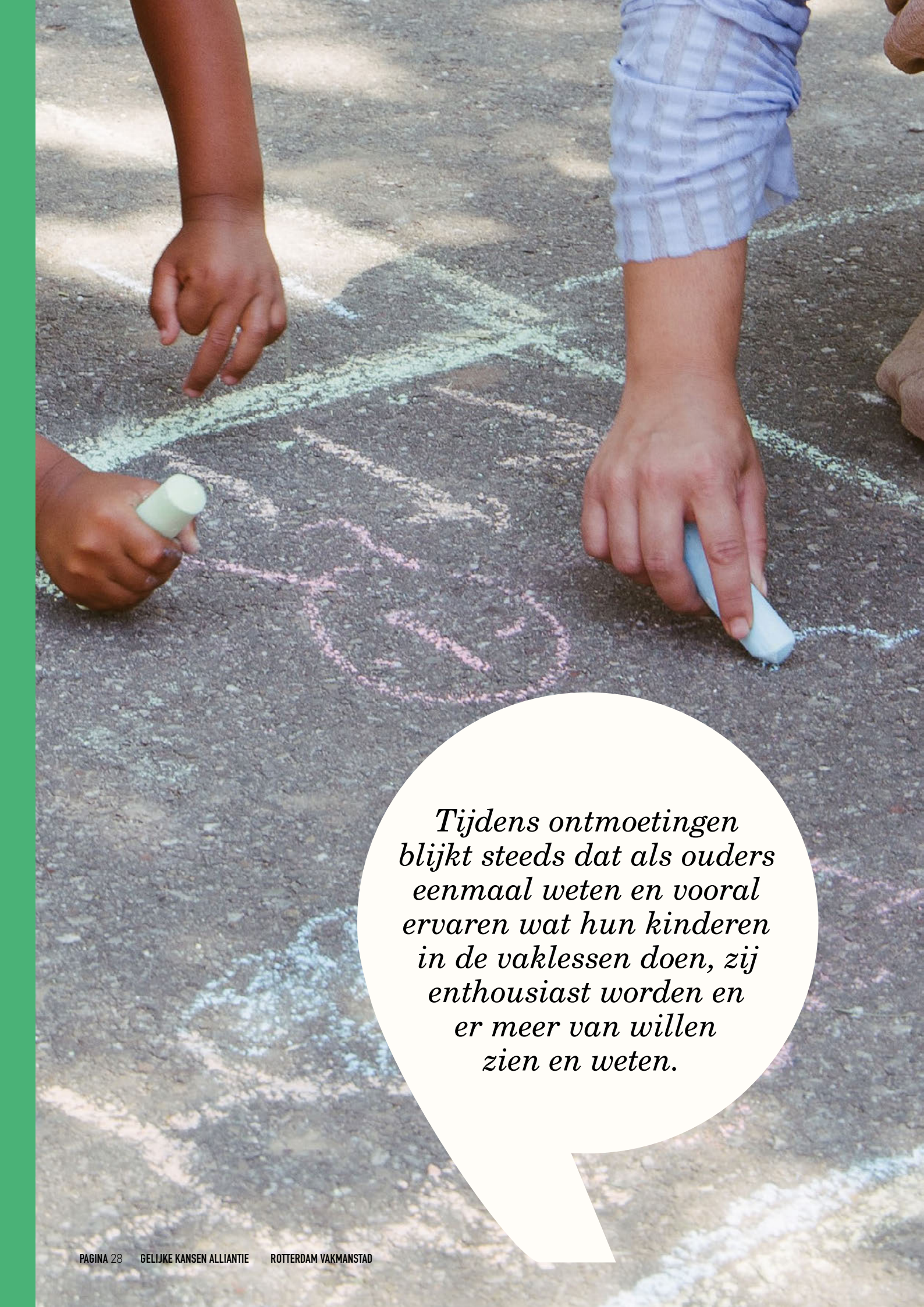
gezin en de familie zo belangrijk. Op school leer je de verbinding te maken tussen die eigen verhalen en de verhalen van de wereld waarin we samenleven. Zo kan de wereld van kinderen groter worden en gaan ze zich er thuis in- en verantwoordelijk voor voelen. Ik zou zeggen laten we die volgorde vooral niet omkeren.

Voor Vakmanstad is filosoferen ook burgerschap oefenen. De leerlijn Denken die zij hebben ontwikkeld voor het primair onderwijs is de praktische vertaling van de verbinding die we vanuit KCR willen maken tussen cultuuronderwijs en burgerschap. Deze vertaling staat niet op zichzelf maar heeft een solide basis in de uitgewerkte opvattingen van de Rotterdamse filosoof Henk Oosterling. Hij meent dat in de transitie van arbeidersstad naar cultuurstad in Rotterdam het vakmanschap is ondergesneeuwd. Zijn opvatting van vakmanschap staat in de traditie van het pragmatisme, waarin de verbetering van kwaliteit tot stand komt door oefening, disciplineren, herhaling en routinevorming (*Bildung*). Techniek, expressie, vrije ruimte, spel en werk zijn nauw met elkaar verbonden en moeten dat ook zijn om kwaliteit te bieden, trots te voelen en plezier te beleven. Dat sluit ook naadloos aan bij het andere thema van Kunstpakt: vakmanschap. Voor ons is Vakmanstad als kennispartner met de uitgewerkte leerlijnen en de kundige vakdocenten een *no-brainer*.

Liesbeth Levy

Directeur Kenniscentrum
Cultuuronderwijs Rotterdam

A photograph showing the hands and arms of children drawing on asphalt with chalk. One child is using a light green chalk, another a light blue one. The drawing consists of several overlapping, slightly irregular lines forming a shape. The background is a dark asphalt surface with some shadows.

*Tijdens ontmoetingen
blijkt steeds dat als ouders
eenmaal weten en vooral
ervaren wat hun kinderen
in de vaklessen doen, zij
enthousiast worden en
er meer van willen
zien en weten.*

Ouders betrekken via conversatiestarters

Ouderbetrokkenheid neemt van oudsher een belangrijke plek in binnen de lesprogramma's van Vakmanstad. In 2017 startte het proces om de aanpak hiervan verder te professionaliseren. Dit gebeurde door de aandacht te verleggen van ouderparticipatie op scholen, zoals ouders die hielpen bij het verzorgen van een gezonde lunch, naar het vergroten van de ouderbetrokkenheid thuis. In samenwerking met alle betrokkenen heeft Vakmanstad een aanpak ontwikkeld die past bij de eigen visie, bij de ouderbetrokkenheidsaanpak van de scholen en de behoefte van de ouders.

OUDERBETROKKENHEID THUIS

Ouderbetrokkenheid thuis betekent dat er thuis over schoolactiviteiten wordt gesproken en er een positieve en ontspannen sfeer rondom leren ontstaat. Dit levert, naast betrokkenheid van school en groepsleerkrachten, een belangrijke positieve bijdrage aan de sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen. Nauwe samenwerking met onder andere de directies, groepsleerkrachten en ouderconsulenten op de scholen waar het Doen-denken lesprogramma wordt verzorgd is daarbij een voorwaarde. Dit is wat bij Vakmanstad de *whole school approach* wordt genoemd. Hiernaast is er de *two generation approach*. Dit wil zeggen dat de ouders bij het lesprogramma worden betrokken waardoor de impact van het programma wordt vergroot. Als een kind bijvoorbeeld vanuit de tuin- en

natuurlessen zaadjes meeneemt om in de eigen omgeving te planten kan er thuis een gesprek ontstaan over die lessen. Als vervolgens in de les de volkstuin van opa wordt besproken dan is de cirkel tussen school en thuis mooi rond.

SOCIAL DESIGN: INTERACTIE INITIËREN EN VORMGEVEN

Bij Vakmanstad wordt invulling gegeven aan de *two generation approach* door middel van zogenaamde conversatiestarters. Dit zijn laagdrempelige en mooi vormgegeven producten, activiteiten en content die de interactie tussen ouders en kinderen initiëren en vormgeven. Deze aanpak, waarbij vorm wordt gegeven aan interactie en relaties, is samen te vatten als *social design*. Voor de conversatiestarters was het belangrijk om een methode te ontwikkelen die rekening houdt met de bijzondere positie van Vakmanstad binnen de scholen. Iedere school heeft een eigen aanpak, cultuur en context – elementen waar Vakmanstad afhankelijk van is. Dit betekent dat Vakmanstad daarin kan meedenken en kan bijdragen, maar niet de gehele context kan beheersen. Binnen *social design* wordt deze complexiteit omarmd en wordt juist bekeken waar de mogelijkheden liggen.

Een van de eerste ontwikkelde conversatiestarters was de informatiewaaier. Dit was een richtinggevend product voor het ontwerpen van de volgende conversatiestarters. De uitgangspunten voor de informatiewaaier waren: een tastbaar voorlichtingsproduct dat de ouders uitnodigt om het te bekijken en met hun kind in gesprek te gaan over de inhoud. Een product waaraan men via de huisstijl meteen kan zien dat het van Vakmanstad is, dat er goed uitziet, handzaam is en uitnodigt tot bewaren.

OUDERS IN STAAT STELLEN OM BETROKKEN TE ZIJN

Via de conversatiestarters worden de ouders in staat gesteld om meer betrokken te zijn bij de vaklessen en de schoolloopbaan van hun kinderen. In het kader van de *whole school approach* worden dezelfde conversatiestarters ook voor schoolteams beschikbaar gesteld. Als schoolteams weten wat de vaklessen inhouden dan kunnen zij dit ook overbrengen aan de ouders, wat de ouderbetrokkenheid ten goede komt. Er zijn conversatiestarters per leerlijn, en leerlijn-overkoepelende conversatiestarters zoals de waaier (zie afbeelding voorgaande pagina). Hierin komen meerdere leerlijnen aan bod. De conversatiestarters zijn bedoeld om ruimte te scheppen en om op een plezierige en ongecompliceerde manier input te geven aan een gesprek.

DRIE TYPEN CONVERSATIESTARTERS

Om thuis een referentiekader te creëren waarbinnen over de vaklessen gepraat kan worden zijn er drie typen conversatiestarters ontwikkeld:

1. Conversatiestarters gericht op bewustwording. Dit zijn producten, content of events, bijvoorbeeld in de ouderkamer, die bedoeld zijn om ouders erop te attenderen dat de school van hun kind(eren) iets extra's biedt, namelijk een leuk en belangrijk lesprogramma.
2. Conversatiestarters gericht op beleving en ervaring. Dit zijn activiteiten en events waarbij ouders de mogelijkheid wordt geboden om op een aansprekende manier zelf te ervaren wat de vaklessen inhouden. Voorbeelden hiervan zijn ouders die tijdens een event verticaal tuinieren of energie opwekken, samen met hun kinderen en met hulp van een vakdocent.

Wijsheidstegels waarop een kind de eigen reflecties op de filosofielessen heeft opgeschreven, om thuis te laten zien en ergens op te hangen.

3. Conversatiestarters gericht op handelingsmogelijkheden. Deze conversatiestarters gaan mee naar huis en geven de ouders input om daar iets met hun kinderen te doen wat te maken heeft met de lessen. Bijvoorbeeld het spelen van een techniek memoryspel dat door de kinderen gemaakt is.

VOORBEELDEN VAN CONVERSATIESTARTERS

Vanuit de vaklessen of Vakmanstad informatie-ochtenden* gaan bijvoorbeeld de volgende conversatiestarters mee naar huis:

- Wijsheidstegels om thuis op te hangen, waarop kinderen kunnen schrijven of tekenen wat ze bij de filosofielessen hebben geleerd.
- Placemats voor de bovenbouw, waarop er een link wordt gemaakt tussen de vaklessen en eventuele beroepen. Dit draagt bij aan de facilitering van vervolgstappen in de schoolloopbaan.
- De Groen en Gezond seizoensboekjes, met daarin recepten uit de kook- en smaaklessen en weetjes uit de tuin- en natuurlessen.
- Een filosofieles voor ouders, die op school wordt gegeven door de vakdocent Filosofie.

De verschillende typen conversatiestarters zijn bedoeld voor een diverse groep ouders. Ze kunnen naast elkaar worden ingezet en elkaar daarmee versterken.

TOTSTANDKOMING VAN DE CONVERSATIESTARTERS

Na de focusverlegging van ouderparticipatie naar ouderbetrokkenheid thuis begon bij Vakmanstad een onderzoeksfase waarin meteen ook acties werden uitgetest. Om van alle betrokkenen de ervaringen en zienswijzen rondom ouderbetrokkenheid in kaart te brengen organiseerde Vakmanstad in samenwerking met de scholen *fieldlabs*, waar alle betrokkenen samenkwamen. Tijdens de eerste *fieldlab* werd voortgeborduurd op een oude Vakmanstad-traditie: het ouderdiner. Dit is een avondmaaltijd die door de kinderen, met hulp van de kookdocent, wordt bereid voor de ouders, groepsleerkrachten en vakdocenten. Tijdens het diner werd functioneel voorlichtingsmateriaal ingezet om te testen; een placemat met daarop quotes, stellingen en vragen over mediagebruik en mediawijsheid. Deze conversatiestarter bracht aan de tafels levendige gesprekken op gang tussen ouder en kind.

De gesprekken met de ouders leidden tot de formulering van hun werkelijke behoefte: Zij willen het beste voor hun kinderen, nu en in de toekomst, en ze willen dat de vakken die de kinderen op school krijgen zin hebben voor de toekomst. Daar willen zij graag aan bijdragen. Het doel werd dan ook: ouders op een positieve manier in staat stellen om betrokken te zijn bij de waardevolle en leuke activiteiten van hun kinderen tijdens de vaklessen.

In de daaropvolgende periode werden alle ideeën verzameld. Verschillende prototypen van producten en pilots van events werden getest, en dit resulteerde in een verzameling activiteiten, content, tools en producten onder de noemer 'conversatiestarters'. Deze conversatiestarters komen voort uit de visie van Vakmanstad en de praktijk van de lesstof. Ze worden ontwikkeld in overleg met de vakdocenten en de scholen. Vervolgens worden de conversatiestarters vormgegeven in samenwerking met illustratoren en vormgevers. Voor de herkenbaarheid van de producten wordt de huisstijl van Vakmanstad hierin consequent doorgevoerd. De producten stralen plezier en optimisme uit, maar ook rust, om ruimte te laten voor de verhalen van de kinderen.

De (door)ontwikkeling van conversatiestarters is een cyclisch proces dat steeds *up-to-date* wordt gehouden. Hierbij wordt continu ingespeeld op de feedback en de behoeften van ouders, kinderen en scholen.

REACTIES OUDERS

De visie van Vakmanstad en de vaklessen bestrijken fysieke, sociaal-emotionele, relationele en ecologische elementen. Daarvoor zijn in iedere cultuur en leefwereld aanknopingspunten te vinden, en in te zetten voor een gesprek. Tijdens ontmoetingen blijkt steeds dat als ouders eenmaal weten en vooral ervaren wat hun kinderen in de vaklessen doen, zij enthousiast worden en er meer van willen zien en weten.

Het ontwikkelingsproces en de gebruikswijze van conversatiestarters is vastgelegd in een handboek. Dit handboek is bedoeld voor vakdocenten, groepsleerkrachten, schooldirecties en andere geïnteresseerden.

Welkom bij de technieklessen!

Dit zijn de zes basisregels waar we ons in de klas aan houden:

1. WE ZIJN AARDIG VOOR ELKAAR
2. WE LUISTEREN NAAR ELKAAR
3. WE WERKEN SAMEN OM ELKAAR TE HELPEN
4. WE PRATEN ZACHTJES TIJDENS HET SAMENWERKEN
5. WE GAAN ZORGVULDIG OM MET DE SPULLEN IN DE KLAS
6. WE STEKEN ONZE VINGER OP ALS WE IETS WILLEN ZEGGEN EN WACHTEN OP ONZE BEURT

We krijgen technieklessen om te leren welke verschillende mogelijkheden techniek biedt.

Dit is wat we doen en leren bij de technieklessen:

Begrijpen hoe verschillende media ons gedrag beïnvloeden

Hoe apparaten en natuurkundige wetten werken

Werken met technische materialen en gereedschap

Problemen onderzoeken en duurzame oplossingen verzinnen

Eenvoudige aansturingen, programma's programmeren

Vaak kunnen zij zich meteen een beeld vormen over hoe deze lessen een positieve bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling en daarmee toekomst van hun kinderen.

In 2019 werden 64 ouders van twee verschillende scholen ondervraagd over hun betrokkenheid bij de vaklessen. Uit deze interviews kwam naar voren dat de meerderheid van de kinderen met hun ouders over de lessen praat. Ook vond 98% van de ouders het goed voor hun kinderen dat ze deze lessen krijgen. Als reden werd bijvoorbeeld genoemd dat deze lessen de zelfredzaamheid en toekomstperspectieven van de kinderen vergroten.

* VOOR MEER OVER DE VAKMANSTAD INFORMATIE- OCHTENDEN: ZIE 'IN DE OUDERKAMER' (P. 13)

Posters per leerlijn voor in de klaslokalen. In het kader van de 'whole school approach' vermelden de posters wat de vaklessen inhouden. Zo kunnen (nieuwe) collega's binnen het schoolteam ook aan de ouders uitleggen wat de kinderen in deze lessen doen.

Leertijduitbreiding op Rotterdamse scholen

In het kader van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) organiseert de gemeente Dagprogrammering in de zogenoemde 'Children's Zone', een ondersteuningsprogramma dat actief is in verschillende wijken in Rotterdam. Dagprogrammering betekent dat kinderen op de basisschool tien uur per week leertijduitbreiding krijgen en in het voortgezet onderwijs zes uur. Jessica van der Linden is projectmanager Dagprogrammering bij de afdeling onderwijs van de gemeente Rotterdam. Zij vertelt hoe de extra leertijd vorm krijgt in de stad en wat haar ervaringen zijn met Vakmanstad als educatieve partner.

Hoe organiseren de scholen de Dagprogrammering en hoe ziet jullie werk eruit op de scholen?

“Als gemeente vinden we het belangrijk om nauw samen te werken met de scholen en met educatieve partners. Zo noemen wij de partijen die binnen de Dagprogrammering de lessen verzorgen op de scholen. Dit kunnen zzp'ers zijn maar ook grotere organisaties zoals Vakmanstad. We geven de subsidie aan de scholen en iedere school bepaalt zelf hoe de Dagprogrammering eruit ziet. Dat is ook de kracht. Scholen bepalen zelf wat aansluit bij de leerlingen en de manier van werken op een school. Dat maakt het niet altijd makkelijk voor de educatieve partners die de lessen ontwikkelen en verzorgen want iedere school vraagt weer iets anders. We hebben vijf ondersteuners Dagprogrammering die elk een aantal scholen onder hun hoede hebben. Daar gaan zij wekelijks naartoe om te kijken hoe de Dagprogrammering loopt. Zijn er dingen die ondersteuning behoeven? Hoe loopt de samenwerking met de educatieve partners? De ondersteuners onderhouden ook het contact met de educatieve partners en kunnen een helpende hand bieden op het moment dat scholen ergens tegenaanlopen. Zo kunnen we de Dagprogrammering beter laten werken.”

Hoe ziet jullie samenwerking met de educatieve partners eruit?

“Er zijn zoveel educatieve partners dat het helaas niet lukt om ze allemaal uit te nodigen voor overleg. Met de grootste educatieve partners hebben we wel structureel overleg. Met hen denken we na over hoe we hun samenwerking met de scholen kunnen versterken. Hier zitten bijvoorbeeld Vakmanstad en de SKVR* (Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam) tussen. Dat zijn partijen die met een dusdanig grote groep Dagprogrammering scholen samenwerken dat zij een goed beeld hebben van wat daar speelt en wat er nodig is.

We weten inmiddels uit onderzoek naar Dagprogrammering dat een hechte samenwerking tussen de scholen en de educatieve partners heel belangrijk is.

Niet alleen organisatorisch maar ook inhoudelijk. Zo zorg je dat wat leerlingen onder schooltijd leren ook op een andere manier terugkomt in de Dagprogrammering. Dat versterkt het leren en zo hebben de leerlingen meer profijt van de Dagprogrammering. Ook is het belangrijk om te investeren in de kwaliteit van de vakleerkrachten. Bijvoorbeeld door middel van coaching, intervisie, een cursus of een opleiding. Goede docenten weten niet alleen hoe je kennis overbrengt, maar ook hoe je door een rustige en veilige omgeving te bieden ervoor zorgt dat iedereen tot leren komt. Daarmee maak je het verschil voor de ontwikkeling van leerlingen. Dat zijn heel concrete dingen om te bespreken. De educatieve partners delen tijdens de overlegmomenten de dingen die werken in hun samenwerking met de scholen en in de lessen. Die voorbeelden dragen bij aan het oplossen van problemen bij andere educatieve partners die wellicht met dezelfde problemen worstelen. Bijvoorbeeld: op welke manier kun je nauwer samenwerken met scholen? Door de vakleerkrachten

Jessica van der Linden

“We willen allemaal dat de leerlingen ondanks het lerarentekort toch de ontwikkeling krijgen waar zij recht op hebben, zeker de kinderen die dat het hardst nodig hebben.”

aan te laten sluiten bij studiedagen van de school en regelmatig evaluatiegesprekken te houden over doelen en het verloop. Of: hoe ga je om met leerlingen die de lessen verstoren? Zet je dan meer begeleiding op de groep of kies je voor een andere aanpak door iemand deze leerling buiten de klas op te laten vangen?”

Welke verbeterlagen hebben jullie zelf gemaakt bij het organiseren van de Dagprogrammering?

“Uit een onderzoek op zes scholen kwam een aantal verbeterpunten naar voren. Zo was het uurtarief dat de scholen per leerling ontvingen te laag. Dit is verhoogd om de scholen te helpen een kwalitatief goed programma neer te zetten. Daarnaast is een aanbod opgezet waarmee we investeren in de samenwerking tussen scholen en educatieve partners. We bieden scholing en coaching aan om de kwaliteit te versterken. We kunnen het lerarentekort niet oplossen met de Dagprogrammering, maar met goede vakleerkrachten kun je het tekort wel verzachten. De educatieve partners kunnen kwaliteit en kennis bieden die de scholen kan versterken. Bijvoorbeeld op het gebied van sport, kunst en cultuur, techniek, ICT en media, waar specialistische kennis heel waardevol is. We willen allemaal dat de leerlingen ondanks het lerarentekort toch de ontwikkeling krijgen waar zij recht op hebben, zeker de kinderen die dat het hardst nodig hebben. Een aandachtspunt is dat er tussen de scholen en de educatieve partners meer op inhoud wordt samengewerkt. Dan versterken de extra Dagprogrammering lessen datgene wat op school wordt gegeven en wordt het programma een geheel.”

Tijdens gesprekken met de kinderen die de vaklessen krijgen blijkt vaak dat zij helemaal niet weten dat Vakmanstad bijvoorbeeld de tuin- of kooklessen verzorgt.

“Dan weet je dat het goed zit. Die meester of juf hoort voor de leerlingen gewoon bij de school. Dat is eigenlijk het punt waar je naartoe wil; dat het voor iedereen vanzelfsprekend is dat deze lessen er zijn. Want taal en rekenen krijgen terecht veel prioriteit in het onderwijs en van de ouders, maar als je daar meer tijd aan besteedt in de reguliere lessen betekent dat dat je ook iets moet laten. Leerlingen hebben dankzij Dagprogrammering de mogelijkheid om beide te doen: meer aandacht voor taal en rekenen en ook voor bijvoorbeeld cultuur, sport, techniek en ICT en media. Vakken die anders minder aan bod komen tijdens een reguliere schooldag. Tijdens het onderzoek vertelden de groepsleerkrachten dat zij

blij zijn met de vakleerkrachten met hun vakexpertise en dat ze op hen kunnen vertrouwen met lessen over bijvoorbeeld techniek en gezonde voeding.”

Hoe zie je Vakmanstad binnen de Dagprogrammering?

“Vakmanstad is een professionele organisatie met een hele duidelijke visie en een duidelijk aanbod. Het is een goed voorbeeld van een educatieve partner die veel investeert in de kwaliteit van de vakleerkrachten en in de samenwerking met de scholen. Ik denk dat veel partijen daarvan kunnen leren. Het gaat verder dan een lesje geven. Het gaat erom dat de vakleerkrachten een onderdeel worden van het schoolteam, en dat het lesprogramma onderdeel wordt van het schoolprogramma. Als ik met de scholen praat over Vakmanstad noemen ze vaak de kwaliteit. Dat kan volgens mij ook alleen als je langer meegaat, veel hebt uitprobeerd en precies weet hoe een school werkt en wat leerlingen nodig hebben. En er is een duidelijke focus op leren en verbeteren.”

Voor de leerlingen is het fijn dat Vakmanstad een integraal programma heeft waarin duidelijke leerlijnen en leerdoelen zitten. De nadruk op ouderbetrokkenheid is ook belangrijk voor zowel de leerlingen als de ouders. Ik denk dat het veel doet met het zelfvertrouwen van leerlingen als ze datgene wat ze op school leren thuis kunnen delen met mensen die belangrijk voor hen zijn. Dat brengt de school dichterbij de ouders. We weten dat het belangrijk is voor de ontwikkeling van leerlingen als de ouders een educatieve partner zijn van de school. In het algemeen kan je zeggen dat Vakmanstad een mooie bijdrage levert aan de stad, aan de leerlingen en aan de ouders.”

Heb je tips voor scholen en educatieve partners die elders in het land te maken krijgen met leertijduitbreiding?

“Het extra lesaanbod is mogelijk gemaakt in het kader van wat voorheen de Rijke Schooldag en nu School en Omgeving heet. De Gelijke Kansen Alliantie investeert in de kennisdeling hierover. Als school zou ik alle stappen zo bewust en weloverwogen mogelijk nemen. Denk vooraf goed na over wat je wil bereiken met jouw leerlingen. Wie zijn de leerlingen en wat hebben zij nodig? Aan welke doelen wil je als school werken? Welk aanbod past het beste om dat te bereiken? Probeer vervolgens samenwerkingen uit en pas die aan op het moment dat het niet werkt. Maar neem ook de tijd, investeer in de samenwerking en heb vertrouwen in elkaars expertise. Als het echt niet werkt, durf dan afscheid van elkaar te nemen en te zeggen: wij hebben iets anders nodig. Ook dat is focus.”

* VOOR MEER OVER DE SKVR EN KUNST- EN CULTUUR- ONDERWIJS: ZIE 'MET CULTUURBEOEFENING DE SCHOOLDAG VERRIJKEN' [P. 48–49]

“Hier wordt kinderen verteld wat ze wél kunnen”

Voor Suzan Huizinga is SBO Sonnevand echt haar tokootje. Wat zij zo mooi vindt aan haar school? Hier wordt kinderen verteld wat ze juist wél kunnen. Door de positieve feedback ziet ze hoe kinderen willen leren. Na twintig jaar als juf voor verschillende groepen werkt ze sinds een aantal jaar als intern begeleider.

Tijdens stages op de pabo in Rotterdam kwam Suzan voor het eerst in aanraking met kinderen met gedragsproblematiek. In plaats van dat het haar afschrikte, trok het juist haar aandacht. Zo is het vuurtje ontstaan waarmee ze tot op de dag van vandaag het uiterste uit de kinderen haalt. “Maar wel op hún voorwaarden”, zegt Suzan. “Dus alleen als de kinderen er klaar voor zijn en ze daar gelukkig van worden.”

Volgens haar moeder riep Suzan al van jongs af aan dat ze juf wilde worden. Na haar mavo opleiding (nu vmbo) kon ze echter niet meteen door naar de pabo. Korte tijd dacht ze dat de opleiding tot politieagente wel iets voor haar zou zijn, maar al gauw bleek dat dit beroep niet bij haar paste. Ze gaf na de mavo de havo toch nog een kans, en vanaf daar maakte ze haar droom waar. “Ik wil mensen helpen gedrag aan te leren waardoor ze goed in hun vel zitten en zich goed voelen”, vertelt Suzan. “Kinderen bij wie ik zie dat ze net iets meer nodig hebben, daar ligt mijn hart. Ik wil dat de kinderen die het nodig hebben die extra aandacht ook krijgen.”

“Sommige kinderen leren veel gemakkelijker uit de praktijk dan uit boeken.”

Als intern begeleider heeft Suzan ambitieuze plannen. “Op SBO Sonnevand werken we met leerroutes voor de uitstroom van de leerlingen”, licht ze toe. “Het doel is om uiteindelijk in de onderbouw al een sterk fundament te leggen bij de kinderen. Dit betekent dat we voor elke leerling in kaart moeten brengen wat hij of zij nodig heeft om het uiterste uit zichzelf te halen. Dat doen we door realistische doelen te stellen, en ook door de ouders vanaf het begin mee te nemen. De samenwerking met Vakmanstad is altijd erg makkelijk en prettig. Mijn wens is om de leerdoelen voor ieder kind nog meer te verwerken in de lessen van Vakmanstad. Dat gebeurt nu al, maar dat zou ik graag verder uitbreiden.”

Dat de lessen van Vakmanstad een positieve werking hebben op de kinderen kan Suzan alleen maar beamen: “Sommige kinderen hebben wat meer tijd nodig, en durven dingen nog niet. Proeven en proberen tijdens de kooklessen kan dan een grote uitdaging zijn. Omdat zij de tijd en ruimte krijgen om op hun eigen tempo te wennen aan de (kook)lessen, durven ze uiteindelijk toch wel. Daarnaast leren sommige kinderen veel gemakkelijker uit de praktijk dan uit boeken. Zo zijn sommige kinderen betere koks dan ik, omdat ze tijdens de les dingen maken die ze thuis ook bereiden, alleen of met hun ouders. Dan bloeit een kind helemaal op. Hierdoor zien we de talenten die in de kinderen schuilen. Die zouden anders misschien niet naar boven zijn gekomen.”

Met name de kooklessen van kookdocent Febe zijn erg populair, vertelt Suzan. “We hebben die lessen nu zo kunnen organiseren dat elk kind een keer in de drie weken een kookles heeft. Soms is een kind ziek op de dag van de kookles en komt hij of zij naderhand naar me toe en zegt: ‘Juf, ik heb nog geen kookles gehad, want ik was ziek. Dus die moet ik nog wel krijgen’. Maar dat zeg je nou nooit over rekenen! grap ik dan terug.”

De kleine dingen belangrijk maken

De vakexperts van Vakmanstad geven les op verschillende scholen in Rotterdam. In een rondetafelgesprek geven vier* van deze docenten een inkijkje in de dagelijkse praktijk binnen de vaklessen. Iris is vakdocent Groen en Gezond, Jasper is vakdocent Techniek, Sharole is vakdocent Groen en Benno is vakdocent Denken. Ze vertellen over de samenwerking met de scholen, hun motivatie, het effect van verrijkend onderwijs, en de meerwaarde van een vakexpert.

Hoe zijn jullie bij Vakmanstad terechtgekomen als vakdocent en waarom doen jullie dit werk?

Iris (vakdocent Groen en Gezond): “Ik heb taalkunde gestudeerd en daarna gewerkt als vertaler. Na een tijdje ontstond er behoefte aan iets betekenisvollers waarmee ik iets kon teruggeven aan de maatschappij. Ik heb toen een opleiding tot natuurvoedingskok gevolgd. Mijn belangrijkste motivatie om hier te werken is toch om de wereld beter achter te laten.”

Jasper (vakdocent Techniek): “Ik werkte in het bedrijfsleven toen er iets begon te knagen: wat deed ik daar eigenlijk? Ik ging nadenken over wat ik echt wilde en kwam uit bij de wens om kinderen iets te leren. Bij Vakmanstad startte ik als zzp’er met het geven van roboticalessen.”

Benno (vakdocent Denken): “Ik werkte als animator in de commerciële sector. Filosofie trok mijn aandacht omdat het daar steeds gaat over het stellen van de volgende vraag. Ik ging zelf filosofie studeren en stage lopen bij Vakmanstad. Als stagiair mocht ik observeren tijdens de lessen van een zeer ervaren filosofiedocent. Na verloop van tijd nam ik steeds meer over van de lessen, en inmiddels doceer ik zelf de hele les.”

Sharole (vakdocent Groen): “Ik was manager van een peuterspeelzaal in Rotterdam en stuurde daar de teams aan. Ik ben daar gestopt omdat ik niet achter het beleid stond om kleine kinderen al te toetsen voor een peuter-rapport. Wat ik belangrijk vind is contact maken mét kinderen en ze dingen aanreiken waarbij ze zich vanuit beleving en ervaring kunnen ontwikkelen. Natuur is mijn passie en als vakdocent probeer ik de kleine dingen belangrijk te maken, zodat de kinderen zich daarmee kunnen verbinden.”

Hoe zien jullie zelf de vaklessen?

Iris: “Wat onze lessen in het algemeen onderscheidt van de reguliere lessen is dat ze wat informeler zijn en meer

gaan over dingen teruggeven, dan over beoordelen. Het informele heeft ook te maken met de setting. Een keuken heeft een huiselijke sfeer, net als een tuin. Er is een soort vrijheid.”

Jasper: “Wat ik de kinderen vooral wil meegeven is om planmatig te werken; een plan leren maken voor wat ze willen doen, en uitstippelen wat ze moeten doen om daar te komen. Zo kunnen ze zelf ondervinden waar dingen verkeerd gaan in het stappenplan.”

Iris: “Met zo’n stappenplan geef je ze via de techniekles een *life skill* mee en stimuleer je de ontwikkeling van de prefrontale cortex, wat juist bij kinderen die stress ervaren belangrijk is.”

Sharole: “Er zijn veel kinderen die moeilijk kunnen stilzitten, maar in de tuinlessen goed meedoen als ze precies weten wat ze moeten doen. Daarom is het belangrijk dat als er iets vervelends is gebeurd in de reguliere les toch alle kinderen mogen meedoen in de vakles en dat die hen niet wordt ontzegd als straf. Tot nu toe is dat gelukkig ook de werkwijze op de scholen waar ik werk.”

* VOOR DE ERVARINGEN VAN DE VAKDOCENT JUDO / AIKIDO ZIE: ‘JUDO / AIKIDO’ / LEERLIJN SPORT [P. 14–17]

Vakdocent Iris tijdens de kook- en smaakles.

Jasper: “Tijdens het maken van kweekbakken van restmateriaal met groep 7 hoorde ik mezelf zeggen: ‘Dit is toch het echte leven, iets maken met je eigen handen’. Ik vind dingen zelf kunnen maken wel de essentie van de technieklessen.”

Iris: “Dat herken ik ook. Ik had twee snel afgeleide kinderen in de groep die heel gefocust een zaaiklus uitvoerden. Zozeer dat toen het hard begon te regenen ze wilden doorgaan met zaaïen en riepen: ‘Juf, dit is het echte leven!’ Ze gingen er helemaal in op.”

Benno: “De gesprekken tijdens de filosofielessen gaan ook over het leven. Bijvoorbeeld over de vraag: wanneer is iemand je vriend? De kinderen reflecteren hierop, onderzoeken waar hun mening vandaan komt, horen meningen van de andere kinderen en vergelijken hun mening daarmee. Ze leren zo vreedzaam van mening te verschillen en eventueel hun mening bij te stellen.”

Iris: “Ze leren dat het oké is om van mening te veranderen, net zoals ze in de technieklessen leren dat het oké is om hun stappenplan bij te stellen.”

Jasper: “Het is best moeilijk om kinderen duidelijk te maken dat dingen soms niet hoeven te lukken om er iets van te leren. Ik heb weleens uitgelegd dat de Google Chrome browser ook de zoveelste versie is en dat er nog steeds aan wordt gewerkt.”

Iris: “In alle vaklessen geldt: er zijn geen fouten, alleen problemen die tot oplossingen leiden. Bij Gezond is mijn leidraad met de kinderen: wat niet gezond is voor de planeet, is ook niet gezond voor jou. Het zou mooi zijn als er op basis van onze lessen ook een bewuste manier van handelen uit voortkomt.”

Vakdocent Jasper tijdens de techniekles.

Sharole: “Als kinderen vertellen over spuitbussen die mieren verdelgen, leg ik uit dat ook de bijen die voor de komkommers zorgen daarvan sterven. Ze kunnen dan niet wachten om dit thuis te vertellen.”

Benno: “De rode draad is engagement met de wereld, en de kinderen tonen dat ze invloed hebben op zichzelf en hun omgeving. Binnen de filosofielessen vertellen we de kinderen niet wát ze moeten denken, maar dat ze zélf kunnen nadenken en tegelijk kunnen openstaan voor andere invalshoeken.”

Jasper: “De vaklessen gaan ook over initiatief nemen. Dus liever dingen uitproberen waarbij het mis kan gaan, dan denken dat je iets niet kunt en niets doen.”

Benno: “Er is een mooie quote van filosofe Hypatia: ‘Behoud u het recht om na te denken, want zelfs verkeerd denken is beter dan helemaal niet denken.’”

Hoe investeren jullie in kennis over het eigen vakgebied?

Iris: “Het vakinhoudelijke is mijn passie en dat bijspijkeren gaat vanzelf. We geven de vaklessen zonder de groepsleerkrachten erbij, dus mijn les leunt veel op mijn pedagogische en didactische vaardigheden. Die heb ik mij eigen gemaakt met cursussen, zelfstudie en door heel veel les te geven. Dat is een doorlopend proces.”

Jasper: “Als vakgroep Techniek zitten we regelmatig bij elkaar om bijvoorbeeld robots te programmeren. Dat is om bij te blijven en om te kijken of het wat is voor de lessen.”

Vakdocent Sharole tijdens de tuin- en natuurles.

“De rode draad is engagement met de wereld, en de kinderen tonen dat ze invloed hebben op zichzelf en hun omgeving.”

Benno: “Als vakgroep Filosofie hebben we de interne opleiding ‘Filosoferen met kinderen’ gevolgd. Verder studeer ik nog, lees ik veel en proberen we als vakgroep verschillende werkvormen uit. Zeker voor het pedagogische en didactische stuk werkt collegiale consultatie bij ervaren collega’s heel goed.”

Sharole: “Het samen lesgeven met andere vakdocenten en de vakgroep-overleggen zijn heel leerzaam. Daarnaast doe ik vrijwilligerswerk in een buurttuin waar ik cursussen krijg, en lees ik veel over mijn vakgebied.”

Welke ontwikkelingen zien jullie bij de kinderen?

Iris: “We zien veel leerprocessen, bijvoorbeeld een jongen die eerst uit angst niet meedoet in de kooklessen, en via kleine taken zoals helpen met uitdelen na anderhalf jaar opbloeit en zeer vaardig kan koken. We maken ook mee dat kinderen niet meekomen bij rekenen, maar schitteren tijdens de tuinlessen.”

Vakdocent Benno tijdens de filosofieles.

Jasper: “Ik zie ook kinderen bij wie vakken als rekenen en taal moeiteloos gaan, maar juist moeten huilen omdat het ze niet lukt om een spijker in een stuk hout te slaan. Dat proces is ook waardevol.”

Sharole: “De kinderen krijgen iets nieuws aangeboden waardoor ze andere dingen doen en leren. Zo ontdekken ze hun talenten en wat ze interessant vinden.”

Jasper: “Ik had bijvoorbeeld kinderen in de techniekles die ontdekten dat ze goed konden solderen. Ze volgen nu een opleiding tot lasser.”

Iris: “Of kinderen die ontdekken dat ze koken leuk vinden en naar de Horeca Vakschool gaan, of vanuit hun plezier in de tuinlessen kiezen voor een Groen college.”

Hoe ervaren jullie de samenwerking met de scholen, en wat vinden jullie daarin belangrijk?

Jasper: “Het is belangrijk dat je als vakdocent laat zien dat je iets heel inhoudelijks bijdraagt. Dan word je snel omarmd en geaccepteerd binnen een school.”

Iris: “Als vakexperts investeren we ook in pedagogische en didactische vaardigheden. De groepsleerkrachten kunnen met een gerust hart de kinderen aan ons toevertrouwen. Ook pakken we de sociaal-emotionele processen op, dat wordt zeer gewaardeerd. De ervaring leert dat het omwille van de band met de kinderen belangrijk is om waar mogelijk langdurig op dezelfde school les te geven. Verder hebben vaklessen onder schooltijd duidelijk meer impact dan naschoolse lessen.”

Benno: “Het is belangrijk dat de randvoorwaarden op een school in orde zijn, zoals een vast klaslokaal, en dat je als vakdocent als onderdeel van het schoolteam wordt gezien. We hebben allemaal hetzelfde doel, alleen geeft de een les in filosofie en de ander in rekenen.”

Sharole: “Het is heel belangrijk om te investeren in de band met de groepsleerkrachten en de directie, zodat je bij hobbels makkelijk bij hen terecht kan. Het gaat om hun kinderen en het is heel belangrijk om op één lijn te zitten.”

Iris: “Wat hier ook bij hoort is dat halve groepen geen overbodige luxe zijn. Het leerrendement is dan een stuk groter.”

Benno: “Halve groepen is iets wat je echt zelf moet ervaren wat betreft de leeropbrengst.”

Sharole: “Bij grote groepen kom je nauwelijks aan het vakinhoudelijke toe.”

Iris: “Het belangrijkste punt op beleidsniveau is dat structurele financiering belangrijk is. Dit was er bij Vakmanstad en zorgde voor een continuïteit die er anders niet was geweest. Deze kinderen hebben het nodig dat iets niet zomaar stopt, net wanneer ze ontdekken wat ze eraan hebben en het leuk beginnen te vinden.”

Educatieve lestuin en stadsoase middenin de stads- wijk

De Kiem is de educatieve lestuin waar de kinderen van obs De Globe op de locatie Den Hertigstraat, hun wekelijks tuin- en natuurlessen krijgen. In dit verborgen paradijsje aan de Blankenburgstraat kunnen zij met hun handen in de aarde op zoek naar wormen en slakken. Ze ravotten in het natuurdeel van de tuin, zaaien en verzorgen bloemen en groenten, proeven fruit en nog veel meer. Deze stadsoase is een unieke leeromgeving voor ervaringsgericht natuuronderwijs in de Tarwewijk in Rotterdam-Zuid, waar kinderen leren wat een ecosysteem is en hoe alles daarin met elkaar samenhangt. De Kiem is het resultaat van een samenwerking tussen De Globe en Vakmanstad, met steun van de Gemeente Rotterdam en verschillende donateurs.

MEER OVER DE KIEM: ZIE
DE VIDEO OP HET YOUTUBE-
KANAAL VAN VAKMANSTAD

*Kinderen die al langer
deze lessen krijgen
voelen zich comfortabel
in de tuin en kennen
de mogelijkheden. Het
initiatief komt meer
bij hen te liggen.*

Tuin- en natuurlessen

BINNEN DE LEERLIJN GROEN
KRIJGEN DE KINDEREN TUIN- EN
NATUURLESSEN VAN DE VAKDOCENT

Zij oefenen en leren hier onder andere:

Een moestuin onderhouden; zaaien,
verzorgen, plukken en oogsten

.....

Waar gewassen vandaan komen

.....

Hoe de kringloop in de natuur werkt

.....

Werken met tuingereedschap

.....

Het belang van planten, bomen,
insecten en andere dieren

.....

Hoe de seizoenen, het weer
en het klimaat werken

.....

Zorgdragen voor de bomen, planten
en dieren in de lestuin

.....

Ontdekken van natuurlijke
speelaanleidingen in de natuur

.....

Composteren, regenwater opvangen
en afval scheiden

Lente, zomer, nazomer, herfst en winter, de kinderen ervaren de veranderingen in het weer en de temperaturen. Tijdens de tuin- en natuurlessen wordt hier uitgebreid bij stilgestaan. In de lestuin ontdekken de kinderen welke verrassingen en magie de natuur ieder seizoen weer laat zien en maken zij kennis met de levende en niet-levende natuur om hen heen. Zo komen ontdekkend leren, natuureducatie en verbeelding samen.

VAKDOCENT TWAN GEEFT EEN INKIJKJE
IN ZIJN LESSEN AAN DE KLEUTERS...

“Bij de kleuters staan de tuin- en natuurlessen vooral in het teken van beleven. Het is de bedoeling dat de kinderen de lessen als speels ervaren, maar tijdens de les heet het spelen ‘werken’. Mijn lessen met de kleuters zijn voorspelbaar ingericht: we beginnen met een namenrondje, ik lees voor uit een prentenboek, vervolgens werken we in de tuin en daarna ruimen we op. Soms staan we stil bij de anatomie van een plant, ruimen we zwerfafval op of verzorgen we de kippen als die er zijn.

Alle zintuigen zijn belangrijk tijdens de les. We ruiken, observeren, luisteren, proeven en voelen. Hoe klinkt de wind? Hoe ruikt gezonde aarde? Hoe smaken de bloemen van bieslook? We voelen planten die prikken, planten met harde bladeren, maar ook planten met aabare bladeren.”

.....

GESPREKSFLARDEN UIT DE LESTUINEN*

Ik zie een van mijn leerlingen een diep gat graven in een hoek van de tuin. Ze is heel geconcentreerd aan het werk.

“Wat een diep gat heb je al gemaakt.”

‘Ja, je zei een keer dat je een onderbroek kunt begraven in de tuin en die na een paar maanden kunt opgraven en dan kun je kijken wat er is gebeurd.’

Ze gaat weer door met graven. Na een tijdje draait ze zich naar me om.

‘Heb je een onderbroek bij je, juf?’

Die week koop ik een grote witte katoenen onderbroek in de winkel, zodat ik die de eerstvolgende les mee kan nemen. De onderbroek wordt meteen begraven. Aan het eind van de les zie ik dat de leerling een bordje heeft achtergelaten op de plek waar de onderbroek is begraven: ‘Hier ligt een onderbroek van de juf’.

TUIN- EN NATUURLESSEN IN DE MIDDENBOUW

De vakdocenten Groen zoeken voor hun lessen continue aanknopingspunten met het dagelijks leven, het seizoen, de leefomgeving en de interesses van de kinderen. Met veel vragen worden de kinderen uitgenodigd om zelf na te denken en hun eigen ideeën te delen en te waarderen.

Vakdocent Anne: “De verbeeldingskracht van kinderen is geweldig, zorgt voor verrassende antwoorden en hilariteit.”

Eenmaal buiten in de lestuin of in de wijk gaan de kinderen aan de slag met een opdracht die aansluit bij het besproken thema. Daarna doen ze klusjes voor de tuin of werken ze aan een langer lopend project, bijvoorbeeld het bouwen van een hut. De kinderen worden gestimuleerd om zelf projecten te bedenken en te benoemen wat ze daarvoor nodig hebben.

Anne: “Tijdens dit spelend werken en leren wordt er constant aanspraak gemaakt op het creatieve denkvermogen van de kinderen. Ze moeten steeds creatieve oplossingen zoeken voor de uitdagingen die zich voordoen. Hoe zorgen we dat de hut stevig wordt? Hoe zorgen we ervoor dat de tuin een fijne plek is voor de dieren? Wat doen we wanneer we een dood dier in de tuin vinden? Die laatste vraag kan weer een aanleiding zijn voor een beeldende opdracht waarin er een herdenkingsplek of tekeningen worden gemaakt.”

Met de tuinlessen maken de kinderen kennis met de levende en niet-levende natuur om hen heen. Zo komen ontdekkend leren, natuureducatie en verbeelding samen.

GESPREKSFLARDEN UIT DE LESTUIN*

“Wie van jullie komt er weleens langs de Maastunnel?”

Bijna alle vingers gaan de lucht in.

“Ik vraag het omdat ik iets heb ontdekt. Er staat daar een rij grote eikenbomen langs het fietspad. Ik liep er laatst langs en toen vertelde een voorbijganger mij dat het Turkse eiken zijn.”

De ogen van een leerling lichten op. ‘Komen ze dan uit Turkije?’

“Dat denk ik wel, ja.”

‘Misschien zijn de eikels wel naar Nederland gekomen in de koffers van onze ouders.’

‘Maar waar zijn dan de Marokkaanse bomen?’

‘En de Bulgaarse?’

‘Juf! Zullen we door de buurt lopen en kijken waar de bomen vandaan komen?’

“Ja, laten we dat doen. Verzamelen jullie bewijsmateriaal, zoals takken, blaadjes en vruchten? Dan gaan we alles onderzoeken.”

Sommige kinderen staan al meteen klaar om naar buiten te gaan.

De boom voor de school is als eerste aan de beurt. De app ObsIdentify helpt ons bij ons onderzoek. Het is een Hollandse Iep. De kinderen kijken teleurgesteld.

‘Dat is dan jouw boom, juf?’

We ontdekken dat bijna alle bomen uit andere delen van de wereld komen: de hemelboom uit China, de populier uit Canada, de beuk uit Bulgarije. In de schooltuin herkennen de kinderen een vijgenboom.

‘Yes! Eindelijk een boom uit Marokko! Mijn oma heeft heel veel van deze bomen in de tuin!’

‘Mijn familie in Syrië ook!’

‘Juf? We hebben nu een boom gevonden uit ons land, maar we hebben ook kinderen uit Suriname en Somalië in de klas. We hebben hun boom niet gevonden. Mogen we die in de tuin planten?’

“Natuurlijk mag dat. Maar in sommige landen is het klimaat zo anders dan in Nederland, dat het kan dat niet alle planten het hier overleven.”

‘Dat is niet erg. Dan hebben ze in ieder geval een plek.’

* OPGETEKEND DOOR DE VAKDOCENTEN GROEN

Het zaaien, planten en oogsten van groenten is ieder jaar een feest. Zoals het poten en oogsten van de aardappelen op de Jacobus- en Elisabethschool. Het plezier dat de kleuters van de Jacobusschool hebben in het oogsten van wortelen. Maar ook de jaarlijkse daslook excursie, de zoektocht naar deze wilde eetbare planten bij de Elisabethschool, en niet te vergeten het jaarlijks oogsten van zaden van de radijs, snijbiet of zonnebloem voor het volgende seizoen.

TUIN- EN NATUURLESSEN IN DE BOVENBOUW

In de bovenbouw is er tijdens de tuinlessen veel ruimte voor onderzoeken en experimenteren. Kinderen die al langer deze lessen krijgen voelen zich comfortabel in de tuin en kennen de mogelijkheden. Het initiatief komt meer bij hen te liggen. De vakdocenten voegen daar nieuwe perspectieven en ideeën aan toe. Er zijn kinderen die zelfstandig werken aan een tuinvijver om kikkers aan te trekken, die de tuin gebruiken als inspiratie voor tekeningen en verhalen, kinderen die bijhouden hoeveel verschillende insecten er in de tuin leven, en kinderen die onderzoeken welke planten uit welk deel van de wereld komen. Zo worden er tijdens de tuinlessen allerlei verbindingen gemaakt, waar ook de vakdocenten van leren en regelmatig door worden verrast.

In de bovenbouw komen ook vaker grotere vraagstukken aan bod. Dit zet de kinderen aan het denken over hoe ze zorg kunnen dragen voor hun omgeving, en hoe dit invloed heeft op zichzelf en op anderen. Mag je insecten doodmaken als ze voor overlast zorgen? Hoe gaan we zuinig om met water in een tuin zonder kraan? Wat doet langdurige hitte en droogte met de buurt? Hoe kan het dat er zoveel planten uit andere delen van de wereld in de buurt groeien? Als je gif niet kunt zien, hoe weet je dan of de bodem en de lucht gezond zijn? Iedere les komen de kinderen weer tot nieuwe vragen én antwoorden.

Met veel vragen worden de kinderen uitgenodigd om zelf na te denken en hun eigen ideeën te delen en te waarderen.

In een van de schooltuinen is er genoeg ruimte om van takken hutten te bouwen. Deze kinderen hebben op basis van hun ervaringen instructies gemaakt voor kinderen op andere scholen.

Een sociaal en ecologisch rechtvaardige samenleving

De lessen die Vakmanstad verzorgt bieden kinderen onder andere inzicht in duurzame leefpatronen om hierop te kunnen aanhaken. Idealiter komen deze kinderen later dan ook terecht in een samenleving die aandacht heeft voor ieder mens en voor de natuur. Richard de Brabander is sinds 2021 lector Ecosociaal werk binnen het domein Gezondheid, Sport en Welzijn van de Hogeschool Inholland in Rotterdam. Hij richt zich met zijn team op de vraag hoe we een duurzame en sociaal en ecologisch rechtvaardige samenleving kunnen creëren.

Wat is ecosociaal werk?

“Het makkelijke antwoord is dat het praktijken initieert die sociale en ecologische doelen combineren, zoals gemeenschapstuin De Munt, die voor mensen met mentale problemen een plek wil bieden. Het uitgebreide antwoord is dat ecosociaal werk een andere manier van kijken in het sociaal werk beoogt. Het ziet de mens als onderdeel van een natuurlijk en sociaal ecosysteem, waarin alles van elkaar afhankelijk is en met elkaar verbonden is. Sociaal werk is een beroep waar maatschappelijke opgaven leidend zijn. Deze opgaven zijn gebaseerd op principes van sociale rechtvaardigheid, emancipatie, mensenrechten en respect voor diversiteit. Ecosociale benaderingen voegen daar principes van klimaatrechtvaardigheid en duurzaamheid aan toe. Het sociaal werk speelt daarom een belangrijke rol in het ontwikkelen van wat Henk Oosterling* omschrijft als ‘eco-interesse’. Het woord interesse is samengesteld uit twee elementen: ‘inter’ (tussen) en ‘esse’ (zijn). Met andere woorden: we bevinden ons in een complex ecosysteem te midden van andere (f)actoren die elkaar wederzijds beïnvloeden. De vraag is wat dit gegeven betekent in relatie tot de nu overheersende waarden in het sociaal domein, zoals zelfredzaamheid en eigen regie.

Het lectoraat heeft als doel om een actieve bijdrage te leveren aan het ondersteunen van kwetsbare groepen in de huidige transitie naar een duurzame samenleving. De centrale onderzoeksvraag is: ‘Hoe kunnen we een duurzame samenleving creëren die sociaal en ecologisch rechtvaardig is en welke rol kan het sociaal werk daarin spelen?’ Het gaat om het agenderen van onrecht, en daarop actie ondernemen. Als er één onrecht is, dan is het wel klimaatonrechtvaardigheid. De gevolgen van de klimaatcrisis en van de maatregelen daartegen treffen vooral mensen die nauwelijks iets bijdragen aan de vervuiling of opwarming van de aarde. Rechtvaardigheid kun je zien als een vaardigheid; het recht zetten en agenderen van onrecht, het bevorderen van zeggenschap, en verschillende opinies betrekken bij maatschappelijke discussies. In verschillende landen spelen sociaal werkers al langer een rol in

het ondersteunen van bijvoorbeeld groepen die strijden tegen de vervuiling van hun drinkwater en leefomgeving.”

Welke sociale gevolgen van de klimaatcrisis en de aanpak daarvan zie je in de stad?

“Veel maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan zijn vrij elitair, ze dreigen groepen met lage inkomens uit te sluiten. Denk aan de subsidies op de aanschaf van zonnepanelen, elektrische auto’s en warmtepompen: die komen vooral ten goede aan mensen met een bovenmodaal of hoog inkomen. De klimaatcrisis is verweven met grote maatschappelijke vraagstukken als sociaal-economische ongelijkheid, gezondheidsverschillen, leefbaarheid, migratie (klimaatvluchtelingen), mensenrechten, voedselvoorziening, politieke macht en daarmee sociale rechtvaardigheid. Er ontstaat bijvoorbeeld een enorme kloof tussen mensen die wel gezond kunnen eten en mensen die dat niet kunnen betalen.

In de zogenoemde armere wijken is er weinig groen en veel hittestress. Het is duidelijk dat klimaatbeleid niet zonder sociaal beleid kan. Een mooi voorbeeld hiervan: bewoners in het Oude Westen in Rotterdam hebben zonnepanelen gelegd zodat ook mensen die dat niet kunnen betalen ervan profiteren; een zonnepanelencorporatie. Daarnaast zijn er *repair shops*, kledingbanken en ruilkastjes op straat. Allemaal kleinschalig, maar het moet ergens beginnen.”

* MEER HIEROVER: ZIE “ALLES HANGT MET ELKAAR SAMEN” (P. 10–12)

Richard de Brabander

“We moeten ruimte maken voor andere manieren van denken over de relatie tussen mens en natuur, over het belang en de gelijkwaardigheid van kennis van oorspronkelijke bevolkingsgroepen, en andersoortige kennis van ecosystemen.”

Wat is jouw visie voor een ecosociaal rechtvaardige samenleving?

“In die visie nemen we afscheid van de doorgeslagen gerichtheid op het individu om de simpele reden dat de problemen die individuen ervaren meestal te maken hebben met maatschappelijke structuren. Daarnaast moeten we ruimte maken voor andere manieren van denken over de relatie tussen mens en natuur, over het belang en de gelijkwaardigheid van kennis van oorspronkelijke bevolkingsgroepen, en andersoortige kennis van ecosystemen. Die kennis ontbreekt in het dominante en vaak arrogante rationele westerse denken. Er zijn talloze volkeren met een heel andere verhouding tot de natuur omdat men daar niet louter gefocust is op efficiëntie, doelmatigheid en zelfredzaamheid van het individu. Daar kunnen wij veel van leren zonder dingen meteen te willen toe-eigenen en koloniseren. We zijn afhankelijk van de natuur. Het uitputten daarvan omwille van economisch gewin ontwricht het klimaat. Dat heeft zijn weerslag op sociale ecosystemen en fysiek en mentaal welbevinden.”

In jouw onderzoek gaat het niet alleen om wetenschappelijke kennis, maar ook om ervaringskennis van bewoners en bezoekers van een wijk, en samenwerking met aangrenzende beroepen zoals economen, stadsontwerpers, architecten en ecologen. Waarom is dat belangrijk?

“Dit gaat om kennispolitiek en welke kennis wel en niet wordt erkend. Beleidsmatige modellen laten weinig ruimte voor de stem van de inwoners of lokale hulpvragers. Het is belangrijk om zelf de wijken in te gaan en te praten met de bewoners, om met die kennis en ervaring gezamenlijk aan de slag te gaan. Als je niet naar lokale kennis luistert en mensen geen zeggenschap geeft zie je daar op termijn toch de negatieve gevolgen van. In onze praktijk worstelen we weleens met het betrekken van verschillende groepen mensen, want hoe doe je dat op een gelijkwaardige manier? Door de aanpak in het verleden zien deze mensen ons al aankomen en zeggen ze: ‘Zeker subsidie gekregen hiervoor?’ Het is belangrijk om daarbij stil te staan, dit dilemma te onderkennen en nieuwe gelijkwaardige vormen te vinden.

Met de andere beroepsvelden werken we vooral samen binnen kenniswerkplaatsen, waarbij de praktische uitvoering net zo belangrijk is als wetenschappelijk kennis.

Ik ben vooral geïnteresseerd in de praktijk van het eco-sociaal werk; hoe kunnen we dat organiseren en daarbij een verhaal ontwikkelen over waarden en de omgang met de natuur, hoe kunnen we de economie anders inrichten? Kortom: wat voor samenleving willen we?”

Hoe ziet ecosociaal werk eruit in de praktijk?

“In de praktijk gaat het om meestal kleine initiatieven die sociale en ecologische doelen combineren. Rotterdam kent tal van initiatieven die zich op buurtniveau inzetten voor bijvoorbeeld groenere straten, geveltuinen, het afkoppelen van regenpijpen en het plaatsen van regentonnen. Ook wordt hergebruik van materialen en het ontwikkelen van voedselbossen gestimuleerd. Aan dergelijke initiatieven kunnen weer educatieve trajecten worden gekoppeld om de eco-interesse te vergroten.

Ecosociale praktijken hoeven niet alleen door sociaal werkers georganiseerd te worden. Het kunnen ook energiecoaches zijn die bij mensen langsgaan en hen leren hoe ze de energierekening kunnen verlagen en duurzamer kunnen leven. Een ander voorbeeld vanuit het recht op gezond eten is een volkskantine zoals *Public Food*, waar je tegen snackbarprijzen gezond kunt eten, zoals ze het zelf noemen. De groenten komen van biologische of regeneratieve boeren waardoor de hele keten betrokken wordt. Vanuit het lectoraat proberen we nu met mbo-studenten en Stadstuin Rotterdamse Munt initiatieven te organiseren voor mensen met psychische problematiek en met afstand tot de arbeidsmarkt.

Wat Vakmanstad doet juich ik toe. Dit onderwijs mag veel meer worden verweven door de reguliere lesprogramma's. De kinderen werken en spelen in de tuinen, en krijgen een andere verhouding met natuurlijke omgevingen zoals buurttuinen. Als het gaat om de fysieke, mentale en sociale aspecten genereren dat soort tuinen impact op alle drie aspecten. En naast dat zij als waterbuffer de fysieke leefomgeving dienen en voor verkoeling zorgen, kunnen zij de mentale gezondheid en als ontmoetingsplek de gemeenschapszin bevorderen. Er gebeurt heel veel in de stad. Wat ik vooral hoop is dat al deze initiatieven grootschaliger worden.”

BIOGRAFIE

Richard de Brabander (1964) is lector aan de Hogeschool Inholland in Rotterdam, waar hij in 1998 als docent ethiek en filosofie is begonnen. In 2003 behaalde hij het doctoraat Filosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Van 2005 tot 2015 was hij senior onderzoeker bij het lectoraat Dynamiek van de stad. Hij is schrijver van onder andere: *‘Van gedachten wisselen, filosofie en ethiek voor zorg en welzijn’* (Coutinho, 2019) en *‘Wees positief, voorbij de retoriek van empowerment in het sociale domein’* (Amsterdam University Press, 2022).

Een gezonde levensstijl doorgeven aan kinderen

Rignon is 26 jaar en onderwijsassistent bij Vakmanstad. Hij ontdekte al op heel jonge leeftijd dat hij later met kinderen wilde werken, en als student ontdekte hij dat het onderwijsveld het beste bij hem past. Binnen Vakmanstad geniet hij van het werken op de verschillende scholen waar hij onder andere assisteert bij kookdocent Febe.

“Ik ben geboren op Curaçao en opgegroeid op Bonaire, in een klein dorpje met mijn zusje en ouders. Na de vmbo Techniek heb ik de opleidingen Onderwijsassistent op Bonaire en Sociaal Pedagogisch Werker op Curaçao afgerond. Tijdens het derde jaar liep ik stage op een internaat in een groep met jongens in de leeftijd van 7 tot 12 jaar. In de vakanties werkte ik daar als invalkracht. Na mijn opleiding heb ik vier jaar op een jongensinternaat gewerkt. Dat was pittig, ik was zelf nog maar twintig jaar oud. Na lang twijfelen ben ik in 2021 met mijn zusje naar Nederland vertrokken. Om mijn Nederlands te verbeteren deed ik eerst de opleiding Onderwijsassistent om later de pabo te doen, maar inmiddels weet ik dat ik vakdocent wil worden. Toen ik nog op Curaçao woonde ging ik in mijn vrije tijd graag naar het strand of uit eten. Lekker genieten van het mooie weer. Nu ga ik uit, naar de bioscoop of op familiebezoek. Bij mooi weer ga ik graag naar het strand en als het water warm genoeg is zwem ik ook graag.”

“Tijdens mijn basisschooltijd zaten mijn vrienden op andere scholen en als we elkaar zagen vertelden we elkaar over de verschillen tussen onze scholen. Ik heb mooie herinneringen aan deze tijd, en het was ook erg leerzaam. Ik weet al sinds mijn kindertijd dat ik met kinderen wil werken, ik speelde ook vaak schooltje met mijn neefjes en nichtjes. De mooiste herinnering aan de opleiding Sociaal Pedagogisch Werk heeft te maken met de stage. Normaal gesproken moet je binnen diverse werkvelden stage lopen, maar omdat ik al zeker wist dat ik met kinderen wilde werken werd voor mij een uitzondering gemaakt. Ik was een stageplek aan het zoeken in het speciaal basisonderwijs toen ik Vakmanstad tegenkwam. Ze geven les op verschillende scholen en dat sprak mij erg aan. Ik werk nu als onderwijsassistent via een BBL-traject (beroepsbegeleidende leerweg). Ik geef met name koken en smaaklessen, en tuin- en natuurlessen aan de groepen 1 t/m 8. Doordat ik nu ervaring opdoe met verschillende vakken, groepen, scholen en vakdocenten kan ik de verschillende manieren van aanpak en beleid met elkaar vergelijken. Ik merk dat ik daardoor meer leer en meer ervaring opdoe dan veel van mijn medestudenten.”

“Ik vind de kooklessen het leukst om te geven. Zelf leefde ik niet echt gezond voordat ik bij Vakmanstad kwam werken. Bij Vakmanstad leerde ik over vegetarische recepten en een gezonde leefstijl. Dit geef ik graag door aan kinderen, net als het koken met seizoensgroenten. Vaak zeggen kinderen dat ze iets niet lekker vinden, maar als ze het dan zelf klaarmaken zitten ze ervan te smullen. Dat vind ik erg leuk. Als ze de recepten mee naar huis nemen en voor hun familie koken vind ik dat helemaal geweldig. Mijn ambitie is om vakdocent te worden en daarbij zou ik me vooral willen richten op sociale vaardigheden. Later zou ik binnen het speciaal basisonderwijs ook de taken van een zorgcoördinator op me willen nemen, maar dan in combinatie met lesgeven, want ik kan niet goed stilzitten. Als ik mijn opleiding heb afgerond wil ik graag bij Vakmanstad blijven werken. Ik voel me hier thuis en ik zie dat ik mij hier verder kan ontwikkelen.”

Van restaurant kok naar koken met kinderen

Febe is vakdocent Gezond en geeft kook- en smaaklessen op verschillende scholen in Rotterdam. Vanuit de drijfveer om meer inclusief te koken maakte ze de overstap van ervaren kok in een restaurant naar het lesgeven bij Vakmanstad.

“Ik ben opgegroeid in de kop van Overijssel, best ver van de grote stad. Uit mijn eigen kindertijd herinner ik me dat we bij meester Douwe in groep drie begonnen met leren lezen en schrijven. Nadat ik zelf leerde lezen ging er een wereld voor me open. Toen ik ging studeren ben ik naar Utrecht verhuisd, en later naar Rotterdam. Nu mis ik het platteland een beetje, maar wanneer ik op het platteland ben mis ik de stad. Ik woon op een oud sleepbootje, de Margaretha. In mijn vrije tijd ben ik veel bezig met het onderhoud van de boot, maar ook nog steeds met lezen, en met koken natuurlijk!”

“Voordat ik bij Vakmanstad ging werken heb ik ongeveer 15 jaar als kok gewerkt, in verschillende restaurants. Ik begon het steeds lastiger te vinden dat ik voor een selecte groep mensen werkte; de kleine groep mensen die de mogelijkheid had om in een restaurant te komen eten. Ik ben gaan nadenken over inclusieve manieren van koken, en toen kwam ik Vakmanstad tegen. Nu kook ik met en voor kinderen: iedereen kan en mag meedoen. Eerst werkte ik er nog naast in de keuken, maar nu geef ik alleen nog maar les.”

“Samen met de kinderen volg ik in het aanbod en gebruik van producten de seizoenen. Ook houden we rekening met de verschillende culturele feestdagen. We koken vegetarisch en vaak veganistisch, zodat iedereen mee kan eten. Ik probeer de lessen aan te laten sluiten op de wensen van de kinderen. Door de kinderen een succeservaring te geven probeer ik ze het plezier van het zorgen voor elkaar, de wereld en jezelf te laten ervaren.”

“Momenteel geef ik les op drie scholen, op verschillende locaties. De groepen variëren van groep 2 tot groep 8. Ik vind het prachtig om de kinderen te zien opbloeien. De kinderen die andere gebieden op school lastig vinden blijken soms geweldige koks te zijn. Kinderen nieuwe ervaringen laten opdoen zorgt voor mooie momenten; door hen gerechten te laten proeven die ze nog niet kennen of die een deel van de klas juist goed kent. Het vergroot de waardering van de kinderen voor elkaar en voor elkaars eten.”

“Doordat we als vakdocenten op veel verschillende scholen komen zien we duidelijk de verschillen tussen de scholen en de schoolteams. Het is fijn wanneer er een hecht en open schoolteam staat, waarin je als vakdocent opgenomen wordt. Op het moment dat je je als vakdocent op je plek voelt is ook het makkelijker om dingen te overleggen en te bespreken. Zelf ben ik nog nieuw in het onderwijs en beleef ik erg veel plezier door het geleerde in de praktijk te brengen. Ik ben nog lang niet uitgeleerd!”

Met cultuurbeoefening de schooldag verrijken

Naast de vijf leerlijnen spreekt Vakmanstad van een 'zesde leerlijn': kunst & cultuuronderwijs. Als een school dit onderwijs wenst is SKVR (Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam) de partner waarmee Vakmanstad deze lessen op de scholen organiseert. Sylvia Wiegens, cultuureducatiespecialist bij SKVR was er vanaf het begin bij. Zij vertelt over de waarde van kunst- & cultuuronderwijs en over de samenwerking met Vakmanstad.

Waarom is kunst en cultuuronderwijs op scholen belangrijk?

“Ik zie actieve cultuurbeoefening als een oefenplaats voor leerlingen. Onze kunstvakdocenten stimuleren leerlingen om hun verbeeldingskracht en creativiteit in te zetten. Ze werken toe naar een creatief eindproduct maar het proces daarnaartoe is minstens zo belangrijk. Er komt in een les veel aan bod op een speelse manier. Kinderen leren anders kijken, komen op verrassende ideeën, werken met hun handen of hun lichaam. Maar ook op sociaal gebied leren ze veel. Ze oefenen met samenwerken, naar elkaar te luisteren en om zich te verplaatsen in een ander. Enorm belangrijk in deze tijd waarin de tegenstellingen alleen maar groter lijken te worden. Kunst is een vorm van communicatie. Wat heb je gemaakt, wat is jouw verhaal, wat heb je geoefend? Daarmee laat je iets zien van jezelf. Voor sommige kinderen is dat direct een feest, anderen moeten leren durven. Bij het presenteren van het eindresultaat hoort waardering en applaus. Veel kinderen groeien daarvan. Het is elke keer weer bijzonder om van de scholen terug te krijgen wat dat doet met hun leerlingen.”

SKVR is een begrip in Rotterdam, kun je er iets over vertellen en wat jouw rol daarbinnen is?

“SKVR, The Creative Network is een creatief netwerk waarin zo'n zeshonderd kunstvakdocenten werken. Die zijn actief in het onderwijs (primair, voortgezet, mbo en gespecialiseerd), organiseren maatschappelijke projecten in de wijken samen met partners, en verzorgen cursussen voor in de vrije tijd. Ongeveer een op de zeven Rotterdammers komt via SKVR in aanraking met actieve cultuurbeoefening.

Het onderwijs is de plek waar de meeste kinderen voor het eerst kennismaken met onze activiteiten. Op zo'n 80 scholen voor primair onderwijs zijn onze kunstvakdocenten wekelijks actief. We werken het liefst nauw samen met de scholen. Als onze kunstvakdocent echt onderdeel van het team is kunnen we ieder vanuit onze eigen expertise bijdragen aan de doelen van de school. Als cultuureducatiespecialist ben ik betrokken bij veel ontwikkelingen in het vak van actieve cultuurbeoefening. Ik zoek de samenwerking met andere par-

tijen en werk mee aan onze nieuwe plannen. Een mooi voorbeeld is ons programma voor het jonge kind, dat wij hebben ontwikkeld in samenwerking met partners in de voorschoolse educatie. Met muziek en dansactiviteiten zorgen we voor het aanvullend stimuleren van taal- en sociaal-emotionele ontwikkeling van peuters. Onze kunstvakdocenten sluiten aan bij het programma van de voorschool en werken samen met de pedagogisch medewerkers. Zij zijn enthousiast over onze activiteiten en zingen nu zelf ook vaker in de groep.

Verder ben ik een van de initiatiefnemers van het project Slim Organiseren* samen met het Kenniscentrum Cultuuronderwijs Rotterdam (KCR).** Dit is in het kader van het leerkrachtentekort. Kunstvakdocenten sluiten met hun lessen aan op de andere vakken in het curriculum of op thema's op school. Op sommige scholen nemen we zelfs een hele bouw over voor een aantal uur. Daarmee leveren we ook een stukje formatie aan de school.”

* SLIM ORGANISEREN IS EEN VERZAMELING MAATREGELEN DIE BEDOELD ZIJN OM HET LERARENTEKORT TERUG TE DRINGEN MET BEHOUD/VERBETERING VAN DE ONDERWIJSKWALITEIT. ZIE: [HTTPS://ONDERWIJS010.NL/SLIMORGANISEREN](https://onderwijs010.nl/slimorganiseren)

** MEER HIEROVER: ZIE 'BURGERSCHAP EN KUNST- EN CULTUURONDERWIJS' (P. 27)

Sylvia Wiegens

“De kinderen van nu gaan de wereld verder vormgeven, besluiten nemen, ontwikkelingen in gang zetten. Daarom gun je ze een zo breed mogelijke ontwikkeling met zoveel mogelijk oefenmomenten.”

Welke gemeenschappelijke gronden hebben SKVR en Vakmanstad met hun onderwijs?

“Vakmanstad en SKVR waren zo’n tien jaar geleden actief op dezelfde school. Toen is de samenwerking met Henk Oosterling begonnen. We ontdekten dat we elkaar konden aanvullen en hetzelfde doel nastreven: het vergroten van de leefwereld van kinderen en ervoor zorgen dat er binnen een school meer mogelijkheden zijn om te ontdekken wie je bent, en waar je goed in bent. We brengen met elkaar meer van de wereld in de school. Vakmanstad doet dat door middel van de vijf vakken en daar hoort kunst en cultuur ook bij. De kinderen van nu gaan de wereld verder vormgeven, besluiten nemen, ontwikkelingen in gang zetten. Daarom gun je ze een zo breed mogelijke ontwikkeling met zoveel mogelijk oefenmomenten.

De inzet van vakexperts kan veel betekenen voor zowel leerlingen als groepsleerkrachten. Recent hoorde ik een voorbeeld over een leerling die in de groep weinig sprak, maar wél in de theaterles. Of de leerling van wie de leerkracht dacht dat het vandaag wel niets zou worden in de dansles omdat hij verstoring gedrag vertoonde. Hij danste de sterren van de hemel! Vakdocenten stimuleren leerlingen op een andere manier dan de leerkracht. Dat kan mooie dingen opleveren.”

Hoe ziet die samenwerking tussen Vakmanstad en SKVR eruit in de praktijk?

“Een aantal jaren geleden hebben we samen een media-werkplaats opgezet en een bijbehorend programma ontwikkeld. Zo hebben we elkaar goed leren kennen. Zowel voor Vakmanstad als voor SKVR is kansgelijkheid zeer belangrijk. Als partners helpen we elkaar en kunnen we van elkaar leren. Als wij merken dat de expertise van Vakmanstad gewenst is in een school waar wij werken, dan zoeken we contact. Dat gebeurt ook andersom. Zo werken we in elkaars verlengde.

Er is wederzijds vertrouwen ontstaan door open te zijn over de moeilijkheden die we soms intern en extern tegenkomen. Dat vertrouwen groeit door te zien dat de ander ook nadenkt over het waarom en de visie. Wat is het idee achter de vakken? Wat is de onderlinge relatie ertussen en wat hebben de kinderen hieraan?”

Wat is jouw advies aan de beleidsmakers en de gemeenten?

“Scholen dragen aan ons soort activiteiten vaak bij vanuit extra potjes of regelingen. Zij geven aan dat dit tijd en energie kost. Dat gaat ten koste van de continuïteit en dus van de impact die we kunnen maken. Het zou goed zijn als daar door een structurele basis meer rust in komt. Dan kan de samenwerking met verschillende professionals in een schoolteam een echt partnerschap worden waarbij je samen onderwijs maakt en leerlingen begeleidt. Meer tijd voor onderlinge uitwisseling kan een wereld van verschil maken: gesprekken over hoe het met de kinderen gaat, wat ze nodig hebben en daarop kunnen inspelen. Vakdocenten kunnen leerkrachten daarin aanvullen, en meer werken vanuit de gedachte ‘It takes a village to raise a child’. Dan sta je ook minder alleen als leerkracht.

De maatschappelijke opgaven waar kinderen in de toekomst mee te maken krijgen zijn groot. Dat vraagt om sociaal vaardig zijn, kunnen onderhandelen, samen oplossingen kunnen bedenken, en compromissen kunnen sluiten. Op scholen ligt nu een grote nadruk op taal en rekenen. Heel belangrijk, maar op school moet je ook kunnen oefenen met die andere levensvaardigheden. Cultuuronderwijs en de vakken die Vakmanstad aanbiedt lenen zich daar heel goed voor.”

Welke kernwaarden zou je als samenwerkingspartner op Vakmanstad plakken?

“Betrouwbaar en verbindend zijn kernwaarden die ik meteen op Vakmanstad zou plakken; het willen werken in partnerschap vanuit een oprechte betrokkenheid bij de ontwikkeling van kinderen. Vakmanstad levert kwaliteit. Er wordt geïnvesteerd in de versterking of professionalisering van vakdocenten. Vakexpertise hebben, betekent niet meteen dat iemand les kan geven en kinderen kan begeleiden bij hun ontwikkeling. Zeker als je in een stad als Rotterdam zonder de groepsleerkracht voor de groep staat, dan heb je echt bagage nodig.”

Waar zie je SKVR en Vakmanstad over vijf jaar?

“Ik hoop dat meer scholen onze programma’s structureel onderdeel maken van hun curriculum. Als je kijkt naar de tekorten aan leerkrachten en pedagogisch medewerkers, dan geloof ik in het bundelen van krachten van het onderwijs en andere organisaties, zoals die van ons. Samen hebben we een groter en meer divers arsenaal aan professionals die kinderen kunnen begeleiden. De aandacht die we daarbij hebben voor de ontwikkeling van onze professionals zetten we voort, want dat werkt. Wat hebben zij nodig om hun werk goed te kunnen doen, welke inspiratie en scholing kunnen we hen bieden, hoe kunnen we dat samen doen met elkaar? Dat zijn leuke aspecten van de samenwerking. SKVR zet in het verlengde van het binnenschools werken ook in op het werken met partners in de wijken, zodat kinderen buitenschools hun talenten verder kunnen ontwikkelen. Dichtbij en laagdrempelig. Tegen Vakmanstad zou ik willen zeggen: ga door met dit prachtige verhaal en deze prachtige activiteiten met een gecontroleerde groei, op zo’n manier dat de kwaliteit geborgd blijft.”

Aanvullend onderwijs voor een goed gevulde rugtas

Hoe draagt het aanvullende lesaanbod van Vakmanstad bij aan de ontwikkeling van kinderen in het speciaal basisonderwijs (SBO) en hoe kunnen deze vaklessen een rol spelen in de toekomstmogelijkheden van deze kinderen? Over deze thema's en meer vertellen twee schoolleiders van SBO scholen in Rotterdam. Een gesprek met Nathalie van het Hoofd van de Johannes-Martinusschool in Rotterdam Centrum, en Wouter van der Windt van de SBO Laurens Cupertino in Hillesluis in Rotterdam-Zuid.

Hoe zou je jouw school voor speciaal basisonderwijs omschrijven, en wat is er anders aan dit onderwijs?

Wouter: “Ik ben directeur geweest op een zogenoemde reguliere school. In de praktijk moeten kinderen eerst daar vastlopen. De instroom komt meestal uit groep 4 en 5, na veel onderzoeken en via een toelaatbaarheidsbewijs. Niet iedereen mag zomaar naar een school als de Laurens Cupertino. Het uitgangspunt is idealistisch met het streven om kinderen in hun eigen school en buurt te houden maar als een kind het tempo niet aankan en vastloopt dan wordt het gat steeds groter. Ondertussen moeten kinderen het gevoel behouden dat ze mee kunnen in het onderwijs. Binnen het speciaal onderwijs worden frustratie en andere belemmerende gedragingen die het leren in de weg zitten weggehaald. Zo kunnen de kinderen op niveau werken en meekomen. Het maximaal aantal kinderen in een klas op een reguliere school is 24, maar vanwege het lerarentekort worden er meer kinderen bij elkaar in een groep geplaatst. Dat roept zorgen op voor de toekomst.”

Nathalie: “Op onze school stromen kinderen in met leer- en gedragsproblemen. Dit zijn kinderen die vastlopen op een basisschool, moeite hebben met de basisvakken en problemen hebben op sociaal-emotioneel gebied. Wij geven les in kleinere groepen van maximaal 16 kinderen. De leerstof wordt aangeboden in kleine stapjes, waardoor leerlingen de tijd en ruimte krijgen om zich te ontwikkelen. Naast de basisvaardigheden is er ruimte om andere talenten te ontwikkelen. Vanuit de vier waarden zorg, vertrouwen, zelfstandigheid en creativiteit bieden wij leerlingen een aantrekkelijk en betekenisvol lesaanbod. Vanuit een thematisch lesaanbod krijgen de leerlingen de lesstof op verschillende manieren aangeboden. De thema's zorgen ervoor dat leerlingen een onderzoekende en ontdekkende houding ontwikkelen en gemotiveerd worden om te leren. De leerlingen die instromen op onze school hebben in sommige gevallen al een aantal jaar ervaren dat ze niet kunnen meekomen. Wanneer leerlingen bij ons starten is onze eerste prioriteit het herstellen van het zelfvertrouwen zodat ze weer gemotiveerd zijn om te leren. Ik werk sinds 2010 in het speciaal onderwijs. Het was een bewuste keuze om te werken

met kinderen die geen vertrouwen hebben en om dat weer te laten groeien en hen te laten voelen: ‘Ik kan wel degelijk wat.’”

Waarom past Vakmanstad bij jullie school?

Wouter: “Tien jaar geleden kwam ik in aanraking met Henk Oosterling. De, in dit geval aanvullende filosofolessen vond ik meteen een mooi concept. Toen ik directeur van de Laurens Cupertino werd belde ik Rachid, de directeur. Vakmanstad werkt vanuit een visie die bij onze school past. Ze begrijpen de doelgroep en kijken wat er nodig is. Daarbij vind ik het belangrijk om met non-profits te werken. Er zijn binnen het onderwijsveld ook veel partijen met een winstoogmerk, dat lijkt me niet gewenst. De vakdocenten leiden de kinderen breed op met vakken als Techniek en Groen. De kinderen staan centraal en met de integratie van het lesprogramma in het dagprogramma wordt het een feestje. Als school wilden we werken met halve groepen, waarbij de helft technieklessen krijgt en de andere helft gaat koken. Dat levert veel meer op: de docent hoeft niet in de rol van politieagent, en de lessen worden inhoudelijker.”

Nathalie: “De lessen van Vakmanstad sluiten in de praktijk goed aan bij onze thema's. Als het thema ‘Op reis’ is, dan worden er gerechten gekookt uit verschillende landen en krijgen de kinderen de recepten mee naar huis. Hierdoor wordt het onderwijs betekenisvol. De kinderen begrijpen beter waarom ze bijvoorbeeld leren rekenen: dat hebben ze nodig in de kookles. Daarnaast moeten ze bijvoorbeeld samen besluiten wie er bij het pannetje mag staan, en zo leren ze samen te werken. Het is een totaalpakket waarmee ze zich de stof eigen kunnen maken. Ik ging mee op kamp met groep 8. De kinderen hielpen met snijden en koken en

“De vakdocenten leiden de kinderen breed op met vakken als Techniek en Groen. De kinderen staan centraal en met de integratie van het lesprogramma in het dagprogramma wordt het een feestje.”

dachten aan de veiligheid in de keuken. Deze vakken dragen duidelijk bij aan zelfredzaamheid. Ik wilde in het begin van de samenwerking meteen het volledige lesprogramma van Vakmanstad implementeren: alleen door het hele integrale programma uit te rollen kom je erachter wat het precies inhoudt. Na een jaar bleek dit voor ons toch iets teveel. Nu verzorgt Vakmanstad kook- en smaaklessen, technieklessen en aikido. Het volgende schooljaar kijken we opnieuw.”

Wat is essentieel in de samenwerking volgens jou?

Wouter: “We werken altijd samen met hetzelfde team van Vakmanstad. Er komen niet steeds andere mensen waardoor de vakdocenten onderdeel worden van het schoolteam. De groepsleerkrachten zitten, in overleg met de vakdocenten, tot aan de herfstvakantie bij de vaklessen. Dat geeft de kinderen de tijd om te wennen. Daarnaast wordt er kwaliteit geleverd, de vaklessen dragen bij aan de opbouw van een mooi portfolio. Ik zie elders dat men experimenteert met naschoolse lessen. Dat doet de intrinsieke motivatie van de kinderen geen goed. Ik zie dat aan het einde van de dag de koek op is. Wij hebben met Vakmanstad ook keuzevakken naschools aangeboden op de woensdagmiddag. In het begin vonden de kinderen het leuk, maar daarna kwam niemand meer. Toen zijn we hiermee gestopt.”

Nathalie: “Er is echt sprake van een educatief partnerschap met Vakmanstad. In de praktijk betekent dat: korte lijntjes, ze zijn heel benaderbaar, ze staan open voor feedback en er wordt goed meegekeken in de lessen. We leren veel van elkaar, en is er een wederzijdse betrokkenheid met bijvoorbeeld net dat appje van ‘Hoe is het gegaan vandaag?’. De vervanging wordt goed geregeld en natuurlijk lukt dat niet altijd. Het van elkaar leren kwam mooi tot uiting toen ik door Vakmanstad werd gevraagd om aan een groep vakdocenten een workshop te geven over de omgang met probleemgedrag in het SBO. De workshop ging over regie-

versterkend handelen, het trainen van de regiefuncties van kinderen en hoe je hen kan laten ervaren dat ze eigenaarschap hebben over hun leerproces.”

Op welke manier kunnen de lessen van Vakmanstad een positieve rol spelen in de toekomst van de kinderen?

Wouter: “Door kleine aanpassingen in je school kan de inzet van vakdocenten goed werken en een grote rol spelen in de ontwikkeling van de kinderen. Het onderwijs dat Vakmanstad geeft valt bij ons onder het ‘praktijkatelier’. Dit soort onderwijs laat zien dat er meer is dan taal en rekenen. Er zal in de toekomst een groeiende behoefte zijn aan vakmensen, mensen die werken met hun handen; bijvoorbeeld met hout en elektriciteit. In die branches zijn taal en rekenen vooral middelen, geen doel op zich. Wat de kinderen ook leren en wat heel belangrijk is: voor jezelf zorgen.”

Nathalie: “De kinderen gaan veel sterker de maatschappij in en hebben straks een goed gevulde rugzak. Daar ben ik van overtuigd. Ze kunnen koken, leren bewust omgaan met voeding, beheersen technische vaardigheden en kunnen zichzelf krachtiger neerzetten door de aikidolessen. Daarnaast groeit binnen de maatschappij de interesse voor praktische beroepen. Deze kinderen worden daarop voorbereid met deze lessen en de uitstroom is dan ook vooral naar het praktijkonderwijs. Een aandachtspunt is dat de kinderen steeds later instromen bij ons. Dat maakt het moeilijker om te werken aan leerachterstanden. Ze hebben veel meer potentie dan we denken. Wat meespeelt is dat de ouders het stempel van speciaal onderwijs aanvankelijk lastig vinden. Als ze zien hoe hun kind opknapt op school verdwijnt dat. Hier kun je het idee van gelijke kansen echt toepassen in de praktijk. Het komt bij het jaarlijkse checkmoment nooit voor dat ouders kiezen voor een terugkeer van hun kind naar het reguliere onderwijs.”

PORTFOLIO

TECHNIEK

Lesprogramma Doen-denken

NAAM

GROEP SCHOOLJAAR

JUF/MEESTER

Heeft deelgenomen aan de ontwerp- en maaklessen van
Rotterdam Vakmanstad.

In deze lessen leren de kinderen:

- De basis van programmeren
- Werken met technische materialen en gereedschap
- Hoe natuurkundige wetten werken en hoe bijvoorbeeld elektriciteit werkt
- Problemen onderzoeken en duurzame oplossingen ontwerpen
- Inzicht in media en welke invloed dat heeft op hun gedrag

Waarom?
Om te leren welke mogelijkheden techniek biedt voor de toekomst.

ROTTERDAM VAKMANSTAD
WWW.VAKMANSTAD.NL, FACEBOOK, INSTAGRAM, LINKEDIN

Hier was ik het best in
 Techniek skills en Algemene skills

Dit weet ik / Hier heb ik aan gewerkt:

Techniek skills

- Ik weet hoe ik draadjes aan elkaar moet solderen
- Ik herken soldeerlinen en weet hoe ik dit moet gebruiken om te solderen
- Ik kan basisvormen solderen (driehoek, vierkant, cirkel)
- Ik kan een eigen project bouwen met behulp van soldeer- en timmer techniek
- Ik kan een armband met ledlampjes maken door het bouwen van een stroomkring en soldeertechniek
- Ik kan een pe kast ontleden en herken de verschillende onderdelen
- Ik kan een ontleder pe kast weer in elkaar zetten

Algemene skills

- Ik kan zelfstandig aan een opdracht beginnen en hierbij het juiste gereedschap pakken
- Ik help mijn medeleerlingen wanneer zij hierom vragen of wanneer ik zie dat er hulp nodig is
- Ik kan opruimen
- Ik kan volgens een plan werken en mijn doel bijstellen als dit nodig is
- Ik kan veilig solderen

Gebruikte gereedschap

- Soldeerbout en tin
- Hamer en spijkers
- Lijmpistool
- Schroevendraaiers en schroeven
- Tangen

Datum: Mijn handtekening:

Portfoliovellen Techniek voor de portfolio's van de kinderen in het Speciaal Basis-onderwijs. Op deze vellen staan de behandelde 'skills' onderverdeeld in "Algemene skills", "Techniek skills" en "Gebruikte gereedschap". Zo kunnen de kinderen op een laagdrempelige manier op hun leerproces reflecteren, en kunnen de ouders zien waar de kinderen de afgelopen periode aan hebben gewerkt.

“Een stappenplan is belangrijk voor kinderen: ze kunnen er steeds op teruggrijpen. Deze leidraad helpt om het overzicht te behouden, en kinderen kunnen precies aangeven bij welke stap ze vastlopen.”

Ontwerp- en maaklessen

BINNEN DE LEERLIJN TECHNIEK KRIJGEN DE KINDEREN TECHNIEK- LESSEN VAN DE VAKDOCENT

Zij oefenen en leren hier onder andere:

Onderzoeken, ontwerpen
en oplossingen bedenken

.....

Out of the box denken

.....

Constructies en verbindingen bouwen

.....

Inzicht in processen

.....

Programmeren, Robotica

.....

Elektrotechniek

.....

Natuurkundige en mechanische principes

.....

Creativiteit, Handvaardigheid en
Werken met gereedschap

.....

Gemaakte producten uit elkaar halen
voor hergebruik materialen

.....

Mediawijsheid

VAKDOCENT JASPER GEEFT EEN INKIJKJE IN ZIJN LESSEN...

Voor de vakdocent bij Vakmanstad begint een techniekles met het vaststellen van een lesdoel. Dit bepaalt hoe de les wordt gegeven en wat voor soort les het gaat worden. Hierna komt het kiezen van de materialen die gebruikt gaan worden. Een deel van de materiaalkeuze hangt af van de ruimte waarin de techniekles wordt gegeven. Als er bijvoorbeeld een technieklokaal is kan er met hout, metaal en gereedschap worden gewerkt. In een *skillslab* kan er gekozen worden voor 3D-printers, elektrische componenten en programmeerbare *micro-controllers*. Als de techniekles in het reguliere klaslokaal wordt gegeven ligt het gebruik van bestaand constructiemateriaal meer voor de hand. Bijvoorbeeld materiaal dat handig in elkaar klikt als je het op elkaar drukt, of gebruiksklare houten plankjes.

HET FORMULEREN VAN EEN LEERDOEL

Tijdens de technieklessen leren de kinderen om een stappenplan te maken en aan de hand daarvan te werken. De eerste stap daarin is een leerdoel formuleren. Dit leerdoel kan gebaseerd zijn op een product, een *skill* of een proces. De keuze voor het type leerdoel hangt ervan af of het een eenmalige les is, of dat de les onderdeel is van een lessenserie.

- Een leerdoel gebaseerd op een product is bijvoorbeeld: *ik kan een zenuwspiraal maken.*

Dit leerdoel is concreet en gemakkelijk te toetsen. Toch kan het kind ondanks de afgeronde zenuwspiraal ervaren dat het leerdoel niet is behaald: de zenuwspiraal werkt bijvoorbeeld niet goed of is volgens het kind niet netjes genoeg afgewerkt. In dat geval is het noodzakelijk om het kind duidelijk te maken dat het leerdoel meer omvat dan alleen een compleet en netjes afgewerkt werkstuk. Ook het bouwproces is onderdeel van het leerdoel. Productgerichte leerdoelen worden vaak toegepast als er een beperkt aantal lessen wordt gegeven, bijvoorbeeld in het geval van een workshop.

- Een leerdoel gebaseerd op een *skill* is bijvoorbeeld: *ik weet hoe ik een schroevendraaier en een zaag moet gebruiken.*

Hier leert het kind een zaag te gebruiken om bijvoorbeeld een plankje af te zagen. Hierna leert hij of zij om met behulp van een schroevendraaier verschillende elektrische componenten op dit plankje te schroeven.

Als deze componenten met elkaar worden verbonden ontstaat een zenuwspiraal. De nadruk bij dit leerdoel ligt op de *skills* zagen en schroeven. Dat hier een product uit voortkomt is van secundair belang.

- Een leerdoel gebaseerd op een proces is bijvoorbeeld: *ik kan een spel ontwerpen dat ik samen met mijn oma kan spelen.*

Dit leerdoel vraagt wat meer van de kinderen: de nadruk ligt op het zelf bedenken en ontwerpen van een spel. De kinderen kunnen zelf een plan maken om bij het doel te komen. Dit kan gepaard gaan met brainstormsessies, *mind maps*, ontwerptekeningen en meerdere iteraties van het uiteindelijke product.

Dit soort technieklessen zijn niet voor beginners omdat er voorkennis voor nodig is. Daarom worden deze lessen vaak voorafgegaan door lessen met een *skill* als leerdoel, waar de kinderen bijvoorbeeld eerst hebben leren zagen of ontwerptekeningen maken.

WOORDSPIN OM DE WOORDENSCHAT TE VERGROTEN

De vakdocent kiest zelf of samen met de groep een aantal woorden die te maken hebben met het leerdoel en met de les. Dit kan door bijvoorbeeld een woordspin te maken die aansluit bij het leerniveau van de kinderen. Zo weten de kinderen welke woorden belangrijk zijn. In het geval van een les over een stroomkring zijn dat

bijvoorbeeld: elektriciteit, kring, stroom en stopcontact. De woordspin wordt na de les in de klas of op de gang opgehangen, zodat de kinderen de woorden de volgende schooldagen ook kunnen zien en lezen.

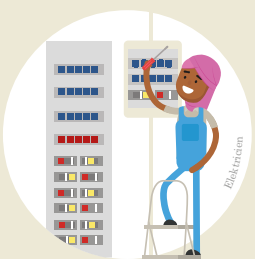
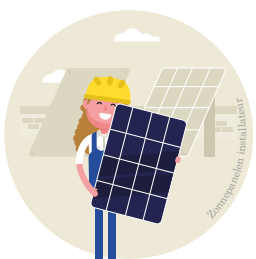

WERKEN MET DE BESCHIKBARE FACILITEITEN OP EEN SCHOOL

Technieklokaal

Als er een technieklokaal is op een school kan de nadruk binnen de technieklessen gelegd worden op ambachtelijke technieken en gereedschappen. Aangezien dit soort technieklessen zorgt voor rommel, stof en geluid is het handig als hier een apart lokaal voor is. In een technieklokaal zijn vaak werkbanken aanwezig waarop getimmerd en gezaagd kan worden. *Skills*- en productgerichte leerdoelen komen vaak goed tot hun recht in technieklokalen.

Skillslab

Een nieuwe trend op de scholen is het *skillslab*. Dit zijn vaak stofvrije lokalen met elektronische hulpmiddelen zoals 3D-printers, robots en schoon en dus stofvrij constructiemateriaal. Hoewel het gebruik van ambachtelijk gereedschap hier niet voor de hand ligt kan hier worden gesoldeerd en metalen profielen worden vastgeschroefd. De 3D-printer kan een belangrijk gereedschap zijn voor het maken van prototype materiaal. Een *skillslab* is vaak zeer geschikt voor kleinere groepen.

<p>Techniekles bij Vakmanstad is...</p> <p>Programmeren & Robotica Wij leren hier over computersystemen en besturingssystemen</p>	<p>Techniekles bij Vakmanstad is...</p> <p>Elektrotechniek Wij leren hier over elektronische apparaten en systemen</p>	<p>Techniekles bij Vakmanstad is...</p> <p>Natuurkundige principes Wij leren hier over zwaartekracht en hoe energie (opwekking) werkt</p>	<p>Techniekles bij Vakmanstad is...</p> <p>Creativiteit & Handvaardigheid Wij leren hier onze verbeelding te gebruiken en ontdekkend te leren</p>
<p>Techniekles bij Vakmanstad is...</p> <p>Mechanische principes Wij leren hier hoe verschillende machines werken</p>	<p>Techniekles bij Vakmanstad is...</p> <p>Werken met gereedschap Wij leren hier verschillende materialen en gereedschap te gebruiken</p>	<p>Techniekles bij Vakmanstad is...</p> <p>Mediawijsheid Wij leren hier over verschillende media en welk effect dat heeft op ons</p>	 <p>Rotterdam Vakmanstad ontwerpt en verzorgt lesprogramma's waarin gezondheid, duurzaamheid en talentontwikkeling centraal staan. Een van de lesprogramma's is Techniek. Binnen deze leerlijn komen de volgende onderdelen in drie niveaus terug:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Onderzoek & Ontwerp - Oplossingen bedenken - Out of the box denken - Constructies en verbindingen bouwen - Inzicht in processen - Duurzaamheid - STEAM <p>ROTTERDAM VAKMANSTAD www.vakmanstad.nl LinkedIn Instagram YouTube</p>

Techniek is een veelomvattende leerlijn met verschillende soorten lessen. Daarom is er voor de ouders en schoolteams een conversatiestarter gemaakt in de vorm van een 'Z-card' met een uitklapbare poster. Deze legt uit wat er in de technieklessen allemaal aan bod komt.

Programmeren is een taak waarbij een stappenplan goed van pas komt.

Een 3D-printer doet er immers best een tijd over om iets te produceren. Een oplossing hiervoor is om de prototypes eerst van papier en karton te maken. Het maken van dit soort prototypes heeft vaak ten onrechte het imago van 'knippen-en-plakken'. Een eerste prototype kan, zeker als het om een procesgericht leerdoel gaat, goed van deze materialen gemaakt worden.

Reguliere klaslokaal

Hoewel niet ideaal kan in het reguliere klaslokaal natuurlijk ook een techniekles gegeven worden. Programmeren, robotica en ICT-vaardigheden kunnen prima in de klas gegeven worden. Ook prototypes maken van karton of kleine stukjes hout kan goed in het lokaal als er een grote plank over de tafels wordt gelegd.

HET STAPPENPLAN ALS RUGGENGRAAT VAN DE LES

Het werken met een stappenplan is belangrijk voor kinderen: ze kunnen er steeds op teruggrijpen. Het fungeert als leidraad en helpt om het overzicht te behouden op wat ze gedaan hebben en wat ze nog moeten doen. Een andere belangrijke functie van het stappenplan is dat de kinderen precies kunnen aangeven bij welke stap ze vastlopen. Al deze dingen zorgen ervoor dat het stappenplan de ruggengraat van de les wordt. Het stappenplan kan gemaakt worden door de vakdocent of door de kinderen zelf. Als het leerdoel productgericht is en de tijd beperkt dan is het verstandig om als docent het stappenplan te maken. In het geval van een procesgericht leerdoel is het leerzamer als de kinderen zelf het stappenplan maken.

WERKEN MET EEN STAPPENPLAN

“Meester, ik snap het niet, kunt u mij helpen?”

Deze veelgehoorde vraag betekent in de praktijk vaak dat de leerling wil dat de docent het overneemt en het voor hem of haar oplost. Een stappenplan zorgt ervoor dat de leerling oefent om een gerichte vraag te stellen:

“Meester, bij stap vier moet ik het houten balkje vastmaken aan de plank, maar het laat steeds los. Hoe kan ik dat oplossen?”

Op deze manier kunnen de leerlingen aangeven bij welke stap ze vastlopen en wat de concrete hulpvraag is. Ook als een prototype op een gegeven moment niet werkt kan het stappenplan gebruikt worden om terug te redeneren waar het probleem zit:

Leerling: “Onze robot doet het niet!”

Vakdocent: ‘Bij welke stap gaat het mis?’

Leerling: “Nou ja, hij gaat wel rechtdoor en naar links, maar hij stopt niet bij de zwarte lijn.”

Vakdocent: ‘Wijs in je programma eens aan waar het stukje staat dat hij moet stoppen bij de lijn, dat komt na het rechtdoor rijden.’

Leerling: “Ja dat is hier, maar ik denk... oh, ik ben een *if-statement* vergeten, bedankt.”

Het zelf ontdekken waar ze vastlopen in het stappenplan is een waardevolle vaardigheid voor kinderen, die niet alleen belangrijk is bij de techniekles, maar als ‘life skill’ in alle facetten van het leven toepasbaar is.

Veiligheid op de werkvloer

Een van de belangrijke taken van de accounthouders van Vakmanstad is om zorg te dragen voor de veiligheid tijdens de vaklessen. Dat kan gaan om een les in een keuken, een dojo of buiten in de tuin.

De vakdocenten werken dagelijks met tussen de 75 en 150 kinderen. Ondanks alle veiligheidsvoorschriften en kwaliteitseisen is de kans aanwezig dat er een ongelukje gebeurt tijdens een les. Een ongelukkige val op de judomat, een snijwond in een vinger tijdens het koken, of een pan die vlam vat. Naast de aanwezige veiligheidseisen op de scholen bereidt Vakmanstad de vakdocenten en onderwijsassistenten goed voor op eventuele calamiteiten. Gelukkig komen grote ongelukken nauwelijks voor, en is een pleister plakken meestal voldoende. Toch is het belangrijk om goed voorbereid te zijn en zit de kwaliteit juist in de details.

BEDRIJFSHULP- VERLENERS VAKMANSTAD

Naast de BHV'ers op het kantoor van Vakmanstad is een groot aantal vakdocenten ook BHV'er. Zo kunnen zij snel, adequaat en op aanwijzing van het hoofd BHV van de scholen reageren. In de tuinen en keukens hebben de docenten tevens hun eigen kinder-EHBO kist om snel te kunnen handelen.

OVERLEG MET DE SCHOLEN OVER VEILIGHEID

Ieder schooljaar informeert de accounthouder bij de scholen of er kinderen zijn met bepaalde medische aandoeningen, wie de bedrijfshulpverleners (BHV'ers) zijn, waar de EHBO-kist staat, en hoe het vluchtplan eruit ziet.

MONITORING LESRUIMTEN

Samen met de vakdocenten checken de accounthouders de veiligheid in de lesruimten. Dit kan een tuin, keuken of leslokaal zijn. Bijvoorbeeld: zijn de tafels veilig? Voldoet de keukenopzet aan de eisen voor hygiënisch koken? Kan de ruimte voldoende worden geventileerd? Op basis hiervan wordt er overlegd met de betreffende school.

EHBO-LESSEN GERICHT OP KINDEREN

Ieder schooljaar krijgen de kinderen voordat de kook- en technieklessen van start gaan twee weken lang EHBO lessen. De vakdocenten en onderwijsassistenten van Vakmanstad krijgen jaarlijks EHBO-lessen aangeboden die specifiek gericht zijn op kinderen.

VERKLARINGEN VAN GOED GEDRAG (VOG) EN ANDERE BELANGRIJKE DOCUMENTEN

Tijdens het proces van 'onboarding' bij Vakmanstad dienen de aanstaande vakdocenten en onderwijsassistenten een VOG te overleggen. Ook ontvangen zij de gedragscode en het pedagogisch veiligheidsprotocol en bevestigen zij met een handtekening deze gelezen en begrepen te hebben.

Samen een basis voor de kinderen leggen

Marjolijn is vakdocent Groen en accounthouder bij Vakmanstad. Dit betekent dat zij in nauwe samenwerking met scholen het Doendenken lesprogramma organiseert en coördineert. Op deze manier een basis leggen waardoor de kinderen kunnen floreren, dat is waar zij het meeste plezier uit haalt.

“Ik ben opgegroeid op het water; op een binnenvaartschip. De rivieren in Nederland, België en Duitsland zijn mij niet onbekend. Daarna heb ik mijn jeugd in Dordrecht doorgebracht. Mijn mooiste herinneringen aan mijn schooltijd waren de uitstapjes naar het park in de buurt en een uitwisselingsproject met een school in Douai, in Noord-Frankrijk. Met die school hadden we eerst briefcontact en daarna hebben we elkaar opgezocht. Dit was in groep 6, 7 en 8. In mijn vrije tijd hou ik erg van (kinder)boeken lezen en ben ik regelmatig in mijn moestuin te vinden, om daar lekker in te werken en tegelijkertijd tot rust te komen. Verder wandel ik graag in de natuur en maak je mij blij met struinen over rommelmarkten.”

“Het onderwijs kwam via Vakmanstad op mijn pad. Ik heb eerder in de natuur- en museumeducatie gewerkt, waardoor de stap naar Vakmanstad vrij natuurlijk ging. In 2023 werk ik twee jaar bij Vakmanstad als vakdocent Groen en sinds een jaar ook als accounthouder. In de vacature voor een Groendocent kwamen twee dingen samen die ik belangrijk en leuk vind. Namelijk mijn kennis en passie voor tuin en natuur, en dit mogen overbrengen aan kinderen. Het mooie is dat de lessen voor veel kinderen een eerste ontmoeting zijn met de kleine dingen van de natuur. Dus van het bekijken van een worm tot aan de bewustwording van onze rol

in de natuur en onze omgang daarmee. Het samen met deze kinderen werken in de tuin en hun verwondering over wat ze ontdekken maakt mijn werk erg leuk en dankbaar.”

“Ik heb in dit werk ook de kans gekregen om mezelf verder te ontwikkelen in het docentschap via LevelUp, een programma aan de Thomas More Academie. Dit traject heeft mij tools gegeven om zelfverzekerder en pedagogisch-didactisch beter onderlegd voor de klas te staan. Via het bespreken van praktijksituaties met andere vakdocenten konden we dieper op de ontwikkeling van het kind ingaan. Tevens heeft LevelUp mij extra tools gegeven voor de lesopbouw. Het was een mooie ervaring om vanuit de theorie gevoed te worden om me zo verder te professionaliseren en de kinderen en hun ontwikkeling nog beter te leren zien.”

Is accounthouder ben je vanuit Vakmanstad het aanspreekpunt op de scholen en draag je zorg voor de goede communicatie en soepele samenwerking tussen de school en de vakdocenten van Vakmanstad. Daar komt van alles bij kijken; roosters, ‘problemen’ oplossen, etc. Momenteel ben ik accounthouder van vier scholen. Voor een goede samenwerking is een open houding en betrokkenheid belangrijk. Zowel bij de directies, de docenten en natuurlijk de kinderen. Ik vind het belangrijk dat de lijntjes kort, eerlijk en duidelijk zijn, zodat we samen een basis voor de kinderen leggen. Het mooiste aspect van mijn werk is als alles soepel verloopt en dat de kinderen waarvoor we het doen blij zijn!”

Marjolijn
(accounthouder
Vakmanstad)
samen met Rahma
(adjunct-directeur)
en Fatima (contact-
persoon school)
in de lestuin van
basisschool Risala.

Educatief partnerschap en samenwerking

Het Doen-denken lesprogramma wordt door vakdocenten van Vakmanstad op verschillende scholen in Rotterdam verzorgd. Iedere school heeft zijn eigen situatie, aanpak en cultuur. Hoe denken de schoolleiders van deze scholen over het educatieve partnerschap met Vakmanstad? Hoe wordt er omgegaan met hobbels en is het lesprogramma betaalbaar voor de scholen? Een greep uit de vragen waar de volgende schooldirecteuren antwoord op geven: George Leuver van de Agnesschool in Feijenoord. Martine Remijn van De Globe en SBO de Sonnevand, respectievelijk een openbare school en een school voor speciaal basisonderwijs in de Tarwewijk. Maïke Verboon van de Jacobusschool in Hoogvliet. Bo Hengeveld en Charlotte Gret, respectievelijk directeur en adjunct-directeur van de Elisabethschool in Carnisse en Miran Jakirovic van de Imeldaschool in het Liskwartier in Rotterdam-Noord.

Wat kan je zeggen over het Doen-denken lesprogramma op jouw school?

Maïke: “Op dit moment krijgen alle kinderen een half jaar lang dezelfde lessen, gedifferentieerd naar leerjaar. Zo wordt bij bijvoorbeeld figuurzagen het hele proces doorlopen waardoor ook de bijbehorende woordenschat aan bod komt. Ik zie steeds weer verbeteringen in de manier waarop de stof wordt teruggehaald en doorgepakkt in de vaklessen. In het begin van de samenwerking twijfelden we als school of we wel filosofielessen wilden afnemen, ik wilde de lessen goed kunnen uitleggen aan de ouders. Tijdens de coronapandemie kregen de kinderen in kleine groepjes filosofielessen en ik zag toen kinderen die geboeid en oplossingsgericht bezig waren. De meesten zijn niet gewend om op deze manier na te denken omdat wij als volwassenen toch veel voor hen oplossen. Filosoferen vraagt veel van het hoofd van het kind en de moeheid die dan ontstaat is een bijkomend effect. Ik zag ook dat de groepen veranderden in kleine samenlevingen en dat de kinderen hun mening leerden formuleren. Toen kon ik de ouders beter uitleggen wat de filosofielessen inhielden. Het jaar daarop startten we met de filosofielessen en werd het hele Vakmanstad lesprogramma op de Jacobusschool gegeven.”

Miran: “Ik ging in gesprek met Vakmanstad nadat ik van meerdere collega’s van de RVKO (Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs) positieve verhalen hoorde over het lesprogramma. De Imeldaschool en Vakmanstad vinden elkaar op visie, inhoud en kwaliteit. Vakmanstad heeft een stevige visie en de Imeldaschool heeft ook een stevig fundament. Als beiden vanuit een inhoudelijke visie opereren, ontstaat er vanuit twee componenten een draagvlak waar inhoud op de eerste plaats staat.”

Hoe krijg je het schoolteam en groepsleerkrachten mee in een samenwerking met een externe partij als Vakmanstad?

Bo: “Tijdens rondleidingen vertellen we potentiële nieuwe ouders en collega’s over de brede ontwikkeling van de kinderen en hoe dat eruit ziet op de Elisabethschool. Het volledige programma maakt het uniek, evenals de integratie waar wij voor hebben gekozen.* Ik ben er dan ook geen voorstander van om het lesprogramma van Vakmanstad iedere dag geclusterd aan het einde van de dag te plaatsen. In mijn ogen is de samenwerking op dit moment zo fijn doordat er constant contact met elkaar is: de vakdocenten zijn echt onderdeel van ons team. Als er nu bijvoorbeeld iets speelt in een les is er de hele dag kans op contactmomenten tussen de groepsleerkrachten en de vakdocenten. Zo blijven de lijnen kort. Die contactmomenten starten dagelijks al om 8.10 uur met het gezamenlijk koffiedrinken en inhoudelijk sparmoment.”

Martine: “Het begint met het aannemen van goede mensen, het investeren in elkaar leren kennen en het bij elkaar in de klas komen. Er moeten momenten van overlap zijn op een dag. Verder is het een kwestie van steeds opnieuw uitleggen dat taal en rekenen inderdaad belangrijk zijn maar de vaklessen óók. Dit betekent ook investeren in taal en rekenen binnen de vaklessen.”

* MEER HIEROVER: ZIE ‘WEEKROOSTER ELISABETHSCHOOL’ (P. 8)

Hoe ervaar je zelf de samenwerking met Vakmanstad en wat is daarin essentieel?

Bo: “Toen ik directeur van de Elisabethschool werd was het volledige lesprogramma van Vakmanstad hier jaren geleden uitgerold, ik kwam wat dat betreft in een gespreid bed terecht. Om de samenwerking te laten slagen moet je als directeur achter deze visie staan en dit ook uitdragen naar het team en de ouders. Ik ervaar Vakmanstad als een fijne, betrouwbare partij die echt staat voor kwaliteit, alles goed regelt en openstaat voor verbetering van de samenwerking.”

Charlotte: “Er wordt goed samengewerkt, de reguliere lessen en de lessen van Vakmanstad staan niet los van elkaar.”

Bo: “We komen bij elkaar, maken een smoelenboek met alle gezichten en de intern begeleider bespreekt de leerlingen die extra aandacht nodig hebben. Ook worden er afspraken gemaakt tussen de groepsleerkrachten en vakdocenten. Een afspraak is bijvoorbeeld dat de groepsleerkrachten de eerste weken bij aanvang tien minuten en daarna aan het einde van de les erbij komen voor een goede overdracht. Deze tijdsinvestering aan het begin van het schooljaar zorgt ervoor dat je elkaar ook sneller vindt bij eventuele strubbelingen. De combinatie van een vaste contactpersoon vanuit school en een accounthouder vanuit Vakmanstad is ook essentieel gebleken voor onze goede samenwerking.”

Maike: “Het was belangrijk om als school met Vakmanstad te bespreken waarom we deze lessen willen geven. Om vanuit beide visies te vertrekken naar een gezamenlijk doel. In een wijk waar kinderen school hard nodig hebben om tot een brede ontwikkeling te komen, willen wij deze kinderen sterker en beter helpen worden. Met de directeur van Vakmanstad bespreek ik de grote lijnen. Dat contact onderhouden we ook; Rachid komt dan langs voor een kop koffie en dat vind ik sterk. Soms doen zich ingewikkelde dingen voor in de lessen, bijvoorbeeld bij een pittige groep 8. Dan bel ik de accounthouder om in de lessen te komen kijken en oplossingen te bespreken. We komen er dan altijd samen uit.”

George: “Het werkt goed om voor en na iedere vakles een kort overdrachtsmoment te hebben tussen groepsleerkracht en vakdocent. Tweemaal per jaar is er een gesprek over vakinhoudelijke zaken en themakeuzes met de accounthouder. Dat kost tijd maar het levert vooral veel op. Als de vakdocenten 's ochtends in de koffiekamer zitten en op school hun lessen voorbereiden, dan zijn dat natuurlijke contactmomenten die de samenwerking ten goede komen. De tuindocent van Vakmanstad start bijvoorbeeld eerder om even naar de lestuin te kijken en heeft een belangrijke inbreng in de plannen voor de tuin.”

Hoe zie je de accounthouder en vakdocenten die op jouw school actief zijn?

Martine: “Vakmanstad is niet in twee jaar uit de grond gestampt toen er subsidies waren, ze gaan langer mee. Dat is voelbaar. Ik zie dat er veel tijd wordt gestopt in het verhogen van de kwaliteit, om het voor de kinderen nog passender te maken. Bijvoorbeeld door niet meteen

in de eerste week na de zomervakantie te starten maar eerst even mee te draaien met de school zodat dezelfde lijn naar de kinderen wordt vastgehouden. De kwaliteit van de vakdocenten wordt steeds bijgeschaafd en verantwoordelijkheden worden gevoeld en genomen.”

George: “Kwaliteit van lesgeven, daar staat Vakmanstad voor. Ze zijn teruggekomen van de te snelle groei in het verleden** waarbij de kwaliteit achteruit ging. Nu werken ze met een docent en vaak ook een onderwijs-assistent die later zelfstandig lesgeeft. Dat is *learning on the job*; meekijken en meehelpen waardoor je de fijne kneepjes van het vak leert. Bijvoorbeeld hoe je een kind aanspreekt of een groep meekrijgt. Dat is een kwaliteitsinvestering die geld kost op de korte termijn. Het is belangrijk om als school de vakdocenten bij het schoolteam te betrekken. Dat is ook een investering waar de vakdocenten de meerwaarde van inzien.”

Maike: “De vakdocenten zijn onderdeel van het schoolteam. Er wordt samen geluncht en koffie gedronken in de teamkamer. Dit komt van beide kanten. Het gaat ook om het bij elkaar naar binnen lopen en iets trots tonen: ‘Heb je die mooie stellingskast gezien, nu kan alles fijn opgeruimd worden’. Het gaat om die kleine alledaagse dingen en niet elkaar pas opzoeken als er iets mis gaat.”

Bo: “Vakmanstad is onderdeel van onze school; de vakdocenten zijn goed geschoold en de organisatie is constant bezig met inchecken hoe het loopt. We hadden bijvoorbeeld allebei nieuwe collega's en dan vraagt de accounthouder hoe we elkaar kunnen ondersteunen in het wegwijs maken van deze nieuwe mensen. Zo'n aanbod is veel waard, dan doe je het ook écht samen.”

** MEER HIEROVER: ZIE 'VAN OPRICHTING NAAR GROEI' (P. 18–21)

Hoe gaan jullie als school om met eventuele hobbels in de samenwerking met Vakmanstad?

George: “Door zacht op de mens en hard op de inhoud te zijn. We hebben open en eerlijke gesprekken met elkaar en we geven elkaar wederzijds de kans om dingen te verbeteren. Dit kan alleen met wederzijds vertrouwen. Het allereerste gesprek dat ik als nieuwe directeur van de Agnesschool had met Rachid was meteen heel open. We bespraken hoe het echt ging en hoe het beter kon. Er gaan weleens dingen mis in de communicatie. Dan zoom je samen in op de subthema’s, bijvoorbeeld op de overdrachten, hoe verlopen die? Het is ook een kwestie van keuzes durven maken en afscheid nemen van dingen die niet werken.”

Martine: “Vakmanstad heeft in het verleden een pas op de plaats gemaakt en de toenmalige hobbels die toen ontstonden door een te snelle groei weggenomen. Dat was een belangrijke transformatie van teveel naar een focus op wat werkt en dat vervolgens doorzetten.”

Maike: “Als school hebben we een contactpersoon en Vakmanstad heeft een accounthouder. We hebben veel gesprekken met elkaar en daarin komt alles op tafel. We doen niet dramatisch over misverstanden en hobbels maar proberen er gezamenlijk met een open blik naar te kijken. Daarnaast zijn er evaluatiemomenten waarin we constant naar verbetering streven en nog dieper ingaan op waar we staan met elkaar. Als dingen niet goed gaan dan heeft het vaak te maken met de communicatie tussen het kind en diegene die voor de groep staat of tussen een groepsleerkracht en vakdocent. Goede communicatie is het aller moeilijkst.”

Wat is een voorbeeld van een gezamenlijke best practice?

Bo: “Dit kan ik het best illustreren met een praktijkvoorbeeld. Voor de zomervakantie waren de roosters voor het volgende schooljaar al klaar toen er opeens twee fulltime vacatures bij ons ontstonden. Twee groepen vijf moesten bij elkaar een groep worden en op zo’n manier dat de groepsleerkracht de handen vrij heeft als de kinderen bij de vaklessen zitten. Daar is een oplossing voor gevonden omdat we gezamenlijk schakelden en naar oplossingen zochten. De Zomerschool die wij samen hebben opgezet is ook een *best practice*.

George: “De thema’s vanuit de reguliere lessen worden steeds beter doorgegeven aan de vakdocenten van de techniek-, tuin- en kooklessen waardoor er een inhoudelijke afstemming ontstaat waar het past. Het is goed dat er een accounthouder is vanuit Vakmanstad. Het is nog mooier dat dezelfde persoon de *coaching on the job* doet van de vakdocent en er een leerproces ontstaat. Dit sluit goed aan bij de inhoudelijke keuze van de school om coachingstrajecten te starten waarbij de groepsleerkrachten elkaars lessen bezoeken.”

Maike: “De meeste irritatie ontstaat bij het uitvallen van een vakdocent dus daar hebben we duidelijke afspraken over gemaakt. We doen allemaal onze best en uitval kun je niet voorkomen. De *best practice* is dat we met elkaar in gesprek blijven en dat we in het begin de verwachtingen naar elkaar hebben uitgesproken. Dan stippel je met elkaar een pad uit.”

Miran: “Het zit ‘m in het wederzijdse vertrouwen en dat we, naast de visie, vertrouwen hebben in de kwaliteit van het techniekonderwijs. Dat vertrouwen vertaalt zich bijvoorbeeld in het feit dat de techniekdocenten van Vakmanstad altijd welkom zijn om op school hun lessen voor te bereiden en gebruik kunnen maken van de faciliteiten.”

Martine: “We zijn steeds beter op elkaar afgestemd. We weten welke vakdocenten passen bij deze school. Vakmanstad geeft nu ook lessen op de Sonnevancanck waardoor deze kan profiteren van de ervaring van de samenwerking tussen Vakmanstad en de Globe. De groepen met kinderen die eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten worden steeds groter. Daar is geen plek, maar in afwachting daarvan krijgen ze vaklessen en dat werkt goed.”

Hebben jullie als school voldoende faciliteiten, zoals bijvoorbeeld een keuken en tuin om de lessen van Vakmanstad te kunnen doen?

George: “Dat is zoeken, passen, meten en keuzes maken als directeur. Waar zet je een keuken neer? Is er een ruimte te creëren? Kunnen we de lerarenkamer offeren? We hebben nu een samenwerking met het Wijkgebouw om de hoek wat betreft ruimtegebruik. Het is lastig want je geeft technieklessen het liefst in een echt technieklokaal. Het splitsten van de groepen is weer zo’n inhoudelijke keuze; 45 minuten twaalf kinderen in plaats van 24 kinderen die tuinkles of technieklessen krijgen. Als het hard regent is dit meteen een probleem want dan gaat iedereen naar binnen.

“Mijn advies aan de beleidsmakers: neem afscheid van de vluchtige en eenmalige subsidies en projectencarrousel, en werk met langdurige begrotingen en financieringen. Zo krijgen scholen rust en ruimte om te investeren in kwaliteit.”

We hebben ervoor gekozen om de bewegingsvakken inclusief zelfverdediging zelf te geven in de gymzaal. Daartoe hebben we drie vakleerkrachten. We hebben ook een eigen sociaal-emotioneel programma met de eigen groepsleerkrachten omdat we het aantal nieuwe gezichten per week voor de kinderen willen beperken.”

Maike: “Wij hadden eerst geen moestuin, geen keuken, geen judomatten en geen judopakken. Zo’n situatie vraagt veel creativiteit van een schooldirecteur. Voor de moestuin was er niet veel nodig om deze aan te leggen; alleen materiaal en gezonde voedzame aarde. We vroegen in het team wie er mensen kende die oude spullen en restmateriaal hadden liggen. Hiervan hebben we de houten bakken in de tuin gemaakt. Bij dit proces hebben we ook de ouders betrokken. De moestuin wordt nu omarmd. Er worden in de zomervakanties geen volgroeide groenten weggehaald door onbekenden en de kippen kunnen rustig zes weken rondlopen. De keuken is in samenwerking met de buitenschoolse opvang aangeschaft.”

Miran: “Het lab waarin de technieklessen worden gegeven is vanuit de visie en de lesinhoud van het techniekonderwijs ontwikkeld. Het is belangrijk om de kinderen net dat beetje extra aan te bieden.”

Is het lesprogramma van Vakmanstad betaalbaar voor jouw school?

George: “Nee, eigenlijk niet want de subsidiepot is ontoereikend. Dat betekent dat ik andere subsidiepotjes moet weten te vinden. Het was indertijd een uitdaging om als directeur van een soepel functionerende school te vertrekken naar een school met de hoogste weging die intern rommelde. Je kunt ieder kind de beste leerkracht en juist in deze wijk kun je een verschil maken. Mijn advies aan de beleidsmakers zou zijn om afscheid te nemen van de vluchtige, eenmalige en kortdurende subsidies en de projectencarrousel en te werken met langdurige begrotingen en financieringen zodat de scholen rust krijgen en kunnen investeren in kwaliteit. Dat wil zeggen kwalitatief betere lessen, groepsleerkrachten beter opleiden en hen *coachen on the job*. Iets nieuws neerzetten kost tijd en energie, daarom hebben we met Vakmanstad uitgesproken dat we langdurig met elkaar in zee gaan. Kortom: geen

activiteiten maar lessen, en geen aanbieders maar samenwerkingspartners.”

Martine: “Zonder de subsidie van Stichting De Verre Bergen (SDVB) aan Vakmanstad zou het niet lukken, het gaat nu goed. Het splitsen van de groepen zodat de kinderen meer aandacht krijgen is onbetaalbaar. De subsidies die wij krijgen als school zijn daarvoor ontoereikend.”

Maike: “Op dit moment lukt het maar zonder subsidies wordt het lastig. Dan is het de vraag hoe we vanuit Slim Organiseren samen kunnen optrekken. Ook hier geldt: creativiteit inzetten, ruimer kijken en denken in mogelijkheden. Het uitgangspunt is dat deze en eigenlijk alle kinderen dit aanbod nodig hebben om stevig te kunnen staan in onze maatschappij. Wat betreft de reguliere vakken: in de kooklessen pas je ook bijvoorbeeld rekenvaardigheden toe.”

Bo: “Vakmanstad is een dure partij. Voor nu is het prima te betalen doordat een deel door SDVB wordt gefinancierd en het resterende bedrag vanuit subsidies. Dit is iets waarover we met elkaar in gesprek blijven, dus ik ben ervan overtuigd dat we daar met elkaar oplossingen voor blijven vinden en daar met elkaar uit zullen blijven komen.”

Miran: “Met de middelen die we nu krijgen is het betaalbaar en krijgen we het voor elkaar met de tijdelijke gelden. In de STO (Stuurgroep Sterk Onderwijs) Rotterdam-Noord is men blij met de aansluiting bij het basisonderwijs. Gezien de onzekere financiering is het onduidelijk of we de technieklessen in de toekomst kunnen voortzetten. Vakmanstad is wel bovengemiddeld qua prijs maar het is niet zomaar invulling. Er zit een visionaire gedachte achter over de toekomst van de kinderen. Tegelijkertijd is er het praktische aspect waarin een onderwijsassistent meedraait in de lessen die later zelfstandig voor de klas staat. Dat spreekt mij erg aan. Onze school staat middenin de stad en heeft een zware weging, in de breedste zin van het woord dus bijvoorbeeld ook qua armoedeniveau. Tegelijkertijd hebben we landelijk gezien bovengemiddelde resultaten. De school is een epicentrum waarin veel samenkomt en sommige scholen hebben een ongelijke behandeling nodig om landelijk mee te kunnen doen. Vakmanstad draagt hieraan bij.”

De kwaliteit van school, werk en wonen verbeteren

Marco Pastors leidt sinds 2011 het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid (NPRZ). NPRZ wil de kansen van de bewoners vergroten en de kwaliteit van school, werk, en wonen in Rotterdam-Zuid verbeteren. In samenwerking met onder andere gemeente, Rijk, politie, zorginstellingen en schoolbesturen richten zij zich onder andere op leertijduitbreiding op scholen, het verhogen van arbeidsparticipatie en het verbeteren van het woningaanbod. Marco Pastors is bedrijfseconoom, en was eerder wethouder, gemeenteraadslid en locoburgemeester van Rotterdam.

Hoe ben je in aanraking gekomen met Vakmanstad?

Marco: “Toen ik eind jaren ‘00 in de gemeenteraad zat, liep in Rotterdam het programma Pact op Zuid (PoZ). Een goedbedoelde maar in mijn ogen te vrijblijvende wijkaanpak, die daarom ook werd stilgelegd in 2009. Parallel hieraan was Henk Oosterling op de Bloemhofschool een heel mooie aanpak aan het opzetten, en dat was eigenlijk de zwarte zwaan in de vijver van PoZ. Het was een heel mooi opgebouwd pakket met sociaal-emotionele en fysieke verrijking in combinatie met – en respect voor – technisch vakmanschap. Dat was heel uniek. Die elementen zijn de kern van NPRZ geworden. In ons eerste uitvoeringsplan staat ook: de Bloemhofschool is ons voorbeeld *avant la lettre*.”

Waarin verschilt de aanpak van Vakmanstad ten opzichte van de lessen die andere partijen aanbieden?

“Bij Vakmanstad merk je de diepere betekenis die erin is gelegd. Daar hoort het respect voor vakmanschap bij: de rijke traditie en het doorgeven van vaardigheden die tientallen of honderden jaren oud zijn. De visie, het complete pakket, en de grotere betekenis en betrokkenheid daarvan, dat is wat Vakmanstad kenmerkt.”

Welk advies zou je een wethouder of schoolleider willen meegeven als het gaat om partijen als Vakmanstad?

“Allereerst moet je de partijen die je overweegt in te schakelen goed aan de tand voelen. Verder is het goed om je te realiseren dat mensen in kwetsbare wijken vaak slechte ervaringen op de Nederlandse arbeidsmarkt hebben en weinig geïnformeerd zijn over de mogelijkheden voor hun kinderen. Als bestuurder moet je je realiseren dat je een grote morele verantwoordelijkheid hebt om deze ouders en met name deze kinderen van goede informatie te voorzien over de realistische mogelijkheden wat betreft talent, opleiding, werkgelegenheid en salaris. Als je dit wil bereiken moet je hier al vroeg in het basisonderwijs mee beginnen.”

Welk effect heeft de uitbreiding van de lessen op de kinderen?

“Wat wil je later worden? Die vraag krijgen kinderen in heel Nederland vanaf een jaar of tien, bij ons nu dus ook met de uitbreiding van de schoolweek. Onze aanpak bij NPRZ loopt vanaf groep 6 helemaal door tot aan onze baangaranties op de arbeidsmarkt. De kinderen krijgen elk jaar een programma waarin ze worden gestimuleerd na te denken over hun talenten en ideeën over toekomst, werk en salaris.”

Welke effecten zie je op de lange termijn in Rotterdam en in Nederland?

“We weten inmiddels dat als zelfs maar 1 extra procent van onze leerlingen jaarlijks voor zorg of techniek kiest, ons hele loopbaanoriëntatieprogramma zichzelf terugbetaalt in de belastingopbrengsten. En we zitten inmiddels in de tientallen procenten scholieren die

“Bij Vakmanstad merk je de diepere betekenis die erin is gelegd.”

hiervoor kiezen. We hebben net uitgezocht dat van onze vroegste cohorten de gemiddelde afgestudeerde mbo'er in de zorg of techniek ongeveer 35.000 euro verdient, en de gemiddelde niet-techniek afgestudeerde mbo'er ongeveer 17.000. Dat scheelt de helft.”

Hoe kunnen we, vanuit de NPRZ pijler ‘wonen’ die goede docenten voor Rotterdam behouden?

“Het vorige college heeft beleid gemaakt om onderwijzers, verpleegkundigen en politieagenten voorrang te geven op woningen. Dit is het gemakkelijkst te regelen bij de woningcorporaties waarmee we samenwerken. Soms wil een school een geweldige docent heel graag aannemen, en dan helpen wij de lijnen kort te houden. In de toekomst krijgen woningcorporaties zelf meer mogelijkheden, ook voor woningen boven de sociale huurgrens, om voorrang te geven aan bepaalde beroepsgroepen.”

Wat zie jij als de grootste aandachtspunten voor de toekomst?

“Wat mij betreft hebben de scholen en de schoolbesturen de eerste verantwoordelijkheid om de kinderen goed te laten terechtkomen in de maatschappij. Zij mogen daarom veel meer verantwoordelijkheid naar zich toetrekken, ook voor de keuze voor vervolgonderwijs. Bij grote hulpvragen kan een gemeente altijd bijspringen, maar het begint bij de scholen. Verder is de looptijd van het NPRZ 20 jaar. We zitten nu in jaar 12, en we hebben nog wel een paar slagen te maken. Dus we moeten de verantwoordelijkheid nemen met de maatschappelijke partners die er al zijn. Zuid is al enorm veranderd ten opzichte van 2011. Maar er zijn ook zorgen, bijvoorbeeld over mensen die hun technische vaardigheden inzetten voor criminele praktijken. Die willen we aan de legale kant van de maatschappij houden. Dat punt hebben we nog niet bereikt.”

Wat kun je andere steden meegeven vanuit NPRZ?

“Wat de aandacht verdient is de bereidheid van werkgevers om mee te werken: dat bedrijven studenten uit Zuid een baangarantie geven is heel betekenisvol. Die werkgevers verdienen onze aandacht en dankbaarheid.”

Tot slot: wat kenmerkt Vakmanstad voor jou? Waar ben je trots op?

“Door de sterke wortels heeft Vakmanstad een extra gedrevenheid. Ik heb altijd met veel plezier gezien hoe het team van Vakmanstad de organisatie verder heeft opgebouwd. Die drive, in combinatie met de liefde voor het vakmanschap zou eigenlijk de norm moeten zijn.”

SFEERIMPRESSIE ZOMERSCHOOL

“Normaal zit mijn kind tijdens de zomervakantie zes weken thuis of bij opa en oma. Door de Zomerschool is er één week gevuld met bijzondere activiteiten waarin hij veel plezier heeft beleefd”, aldus een van de ouders van de Elisabethschool.

Net als in het voorgaande jaar organiseerde Vakmanstad in 2023 een Zomerschool voor kinderen van de Elisabethschool in Rotterdam. Deze Zomerschool – met het thema ‘Reis mee’ – bestond uit ruim 40 workshops, zoals een workshop in creativiteit, kunst en techniek. Er werd niet alleen hard in de tuin gewerkt, maar ook voorgelezen tijdens een relaxte picknick. In het technieklokaal gingen de kinderen met hamers en spijkers aan de slag. Verder konden ze muziek maken, de mooiste creaties ontwerpen voor de modeshow en volop koken. Dagelijks maakten kinderen zelf de gezonde snack en lunch klaar voor iedereen. De Zomerschool duurde één week met op vrijdagmiddag het afsluitend zomerfeest met exposities en optredens. Er deden ruim 40 kinderen mee. Deelname aan de Zomerschool was vrijwillig en gratis.

Op de vraag of de ouders het leuk zouden vinden als er de volgende keer een ouderprogramma zou zijn, antwoordt een ouder volmondig: “Ja, duizend procent! Het is altijd leuk om samen met je kinderen wat te ondernemen, zeker in een vertrouwde omgeving als school.” Uit verschillend nationaal en internationaal onderzoek blijkt dat zomerscholen effectief zijn. Er zijn echter ook onderzoeken die dit nuanceren. Dus of de Zomerschool daadwerkelijk meetbaar betere schoolprestaties oplevert, is niet te zeggen. Wat Vakmanstad wel ziet is dat het merkbaar positieve resultaten oplevert, namelijk hogere motivatie voor school van deelnemende kinderen, meer betrokken ouders en simpelweg kinderen die samen nieuwe dingen leren en genieten van de lessen.

Een nieuwe realiteit creëren

Binnen de context van de superdiverse stad geeft Vakmanstad lessen op verschillende scholen verspreid over Rotterdam. In het denken van onderwijssocioloog Iliass El Hadioui komen de stedelijke omgeving en het onderwijs ook samen. Tot eind 2022 was hij lid van de Onderwijsraad, een onafhankelijk adviesorgaan dat de regering adviseert over onderwijsbeleid en -wetgeving. Iliass is oprichter en programmaleider van De Transformatieve School, een verbetercultuur- en professionaliseringsprogramma voor scholen.

Tegen welke maatschappelijke achtergrond zijn de Transformatieve School en Vakmanstad ontstaan?

“Het is geen toeval dat beiden in dezelfde turbulente periode in Rotterdam zijn geboren. Rond 2013 vond er een demografisch kantelmoment plaats. Voor het eerst in de geschiedenis van de stad bestond de meerderheid van Rotterdam uit minderheden, daar duidt de term ‘superdiversiteit’ op. De stad ging in een periode van veertig jaar van een verzuilde en cultureel vrij homogene samenleving, naar een populatie met 206 herkomstlanden en de daarbij horende culturele diversiteit. De opkomst van Fortuyn daarvoor was een kantelmoment waarin een paradigmashift plaatsvond van het sociaaldemocratische perspectief van multiculturaliteit, naar het conservatieve paradigma van het benadrukken van de ‘eigen’ identiteit.”

Wat is de verwantschap tussen De Transformatieve School en Vakmanstad?

“Beide programma’s zijn geboren uit de vruchtbare grond die ontstond na die paradigmashift. Rotterdam bleek een ongekende cocktail van creatieve ontwikkelingen en programma’s die later het land in trokken. Dat gebeurde bij De Transformatieve School, en zo werd de term superdiversiteit genormaliseerd. In dezelfde periode deelde filosoof Henk Oosterling zijn analyse van de stad en vonden er veel dialoogavonden plaats. Het was een ingewikkelde en spannende tijd, maar ook heel dynamisch en creatief. De kernvraag die overal in de lucht hing was: Wie is de baas in deze stad?”

Hoe werd die vraag beantwoord?

“Het antwoord op die vraag kwam heel mooi vanuit de Rotterdamse samenleving zelf. De jeugd antwoordde namelijk: We zijn er toch, dit is Rotterdam, hoe bedoel je *wie is de baas*? Ik denk dat vooral de veertig plussers het nodig hadden om die vraag te stellen. Hun kinderen en kleinkinderen waren sociologisch en mentaal al verder, en dat is waar we nu zijn. Zij zijn die nieuwe realiteit aan het creëren en dat is eigenlijk het paradigma van Vakmanstad en De Transformatieve School. Daarbij gaat het vooral over

de netwerksamenleving, over wat er juist tússten de mensen gebeurt, zoals Henk Oosterling dat beschrijft.

Waar is het gedachtegoed van de Transformatieve School op gebaseerd?

“Dat is samengesteld uit onder andere het gedachtegoed van de Rotterdamse socioloog en filosoof Willem Schinkel. Zijn boek *Denken in een tijd van sociale hypochondrie* (2007) was echt nodig om te kunnen breken met het oude denken over ‘allochtoon’ en ‘autochtoon’. Daarnaast is er het werk van sociologen Godfried Engbersen en Maurice Crul en het denken over superdiversiteit, kapitaal en ongelijkheid. Deze inzichten zijn verbonden met die uit de psychologie, de onderwijspedagogiek, en de onderwijskunde. Precies parallel aan dit proces waren er congressen waar ik Henk Oosterling tegenkwam. Het denken kwam dus vanuit verschillende kanten en het paste allemaal in elkaar. Het is nu belangrijk om kritisch naar onszelf te kijken, als Transformatieve School en als Vakmanstad. Ons gedachtegoed gold toen als heel hervormingsgezind en fris, maar hoe blijft dit ook zo? Ik signaleer dat er behoefte is aan een volgende stap.”

Wat is er nu nodig volgens jou?

“We moeten samen met de jongeren definiëren wat kansengelijkheid, inclusie en diversiteit écht betekenen. Het is belangrijk dat we ons consequent in deze jonge mensen verplaatsen. Een deel van de jongeren ziet liever een soort post-superdiversiteitsperspectief maar heeft niet altijd de taal om te kunnen finetunen wat zij bedoelen. Aan de andere kant zijn er de ambtelijke en bureaucratische systemen die behoefte hebben aan

Iliass el Hadioui

“Als je initiatieven als Vakmanstad en De Transformatieve School zou weghalen dan is de kans groot dat het eenzijdige denken vanuit een systeem van een diploma halen en snel aan het werk gaan nog dominantier wordt, wat leidt tot enkel economisch burgerschap. Dat is een vorm van verarming.”

‘coöptatie’. Dus daarbuiten is er iets wat energie geeft, dat brengen ze naar binnen omdat het elan geeft en vervolgens wordt het ingekaderd en gecontroleerd. In het sociale midden is er meer ruimte voor deze jongeren, voor initiatieven als Vakmanstad en voor kunst en cultuur. Bij het nadenken over een volgende stap horen namelijk ook expressieve uitingen. Een beschaving die alleen maar gericht is op economische en technologische ontwikkeling en waarin denkers en poëzie een ondergeschikte rol spelen is eigenlijk primitief. Het pijnlijkste is dat juist dit soort onderwijs het meest afgebroken wordt op scholen.”

Het lijkt er dus op dat de afhankelijkheid van gemeentes, overheid en instituten betekent dat het activisme naar de achtergrond verdwijnt. Hoe behoud je dan die spirit?

“Als je dieper kijkt heeft het activisme van Henk Oosterling en Willem Schinkel te maken met hun eigen achtergrond; het opgroeien in arbeidersgezinnen, met armoede en het zelf doormaken van sociale mobiliteit. Zij combineren dit met een hoge intelligentie, zien daardoor andere verbanden en produceren van daaruit een manier van denken. Dat is precies de ontwikkeling die de generatie van de Vakmanstadlessen ook kan doormaken. Die groep heeft een ongekennde potentie.”

Hoe zie jij de ecologische crisis in dit verhaal?

“Het probleem is de morele crisis; dat is de drijvende kracht achter de ecologische crisis. De machtsfactoren in de samenleving die de cruciale beslissingen kunnen nemen zijn gericht op kapitaalaccumulatie en winstmaximalisatie. Dat is het neoliberalisme van de afgelopen twintig jaar waarbij de staat dienend en faciliterend was voor de *corporate* belangen. Dit is geen gesprekstema binnen de breedste laag van de bevolking. De meerderheid van de Rotterdamse bevolking heeft de afgelopen twintig jaar gestemd op partijen die hun bestaansreden enerzijds baseren op ‘we worden overgenomen’ of anderzijds ‘we worden niet toegelaten’. Het verlies van de linkse politiek heeft daar natuurlijk mee te maken. Thema’s als armoede en ongelijkheid zijn overgenomen door anderen. De linkse partijen zijn middenklasse partijen geworden, terwijl hun natuurlijke achterban bezig is met overlevingsvraagstukken als: hoe kom ik rond? Dit leidt tot totale politieke desinteresse bij de jeugd.”

Vakmanstad heeft door de financieringswijze veel autonomie gehad om vanuit activisme te kunnen bouwen en ontwikkelen. Nu wordt de move gemaakt naar afhankelijkheid van verschillende budgetten. Hoe zorg je ervoor dat je wel onderdeel bent van dat systeem, maar ook voldoende autonomie houdt om het verschil te kunnen maken?

“Het echte antwoord op die vraag blijft een zoektocht naar ‘in het binnenstebuiten staan’. Grofweg zijn er drie plekken: in de periferie van het systeem staan, helemaal in het systeem zitten, of in het binnenstebuiten, een soort tussenruimte. Nu deze initiatieven zoals Vakmanstad en De Transformatieve School zich in dat binnenstebuiten bewegen hebben ze steeds weer nieuw elan nodig. Wat ik mooi vind aan Vakmanstad is dat het is blijven bestaan in afwezigheid van de geestelijke vader. Dat is, ook op weg naar de toekomst heel belangrijk. Een simpele verklaring hiervoor is dat Vakmanstad bleef voorzien in een behoefte. De schoolbesturen wisten dat ze niet alleen maar konden focussen op taal en rekenen. Dus als je het puur extern definieert komt het door de pullfactor. Een interessante vraag wordt dan: Stel er zou geen pullfactor meer zijn, zijn er dan voldoende pushfactoren aanwezig om dit allemaal te produceren?”

Stel Vakmanstad stopt ermee, wat mist Rotterdam dan?

“Als je binnenstebuiten initiatieven als Vakmanstad en De Transformatieve School zou weghalen dan is de kans groot dat het eenzijdige denken vanuit een systeem van een diploma halen en snel aan het werk gaan nog dominantier wordt, wat leidt tot enkel economisch burgerschap. Dat is een vorm van verarming. De Transformatieve School heeft een bewezen effectief programma binnen professionele teams op scholen, en is nu opgenomen in het systeem. Toch blijft het opereren tussen die systeemwerelden en de leefwerelden. De professionals op een school moeten namelijk genoeg ruimte ervaren om in die leefwereld met de kinderen te kunnen werken. Ik vraag op wetenschappelijke congressen ook: ‘Hoe ga je een effectieve, didactische instructie geven aan kinderen die honger hebben?’ Of op scholen waar veel leerlingen geen *sense of belonging* ontwikkelen met hun eigen klas? Dus laten we weer opnieuw gaan nadenken. Die hervormingsgezinde energie moet blijven.”

BIOGRAFIE

Stads- en onderwijssocioloog Iliass El Hadioui is als wetenschappelijk docent verbonden aan de ‘Department of Psychology, Education and Child Studies’ van de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Verder is hij programmaleider binnen het cultuurveranderings- en professionaliseringsprogramma ‘De Transformatieve School’. Hij is als onderzoeksleider van het programma ‘Transformaties in het Grootstedelijk Onderwijs’ verbonden aan de afdeling Sociologie van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Ten slotte is hij een van de leden binnen de programmaraad van het consortium ‘Ontwikkelkracht’.

*De kinderen
bespreken en denken
na over zaken als
menselijke waardigheid,
diversiteit, democratie,
duurzaamheid, histori-
sche figuren, kunst
en veel meer.*

Filosofielessen

BINNEN DE LEERLIJN DENKEN KRIJGEN DE KINDEREN FILOSOFIE- LESSEN VAN DE VAKDOCENT

Zij oefenen en leren hier onder andere:

Ontspanning, concentratie en
aandachtig luisteren

.....

Reflecteren en nadenken
over de eigen gedachten

.....

Onderzoekend en kritisch nadenken

.....

Goed Nederlands spreken en
de woordenschat vergroten

.....

De eigen gedachten op respectvolle
wijze onder woorden brengen

.....

Spreken voor publiek

.....

Vragen stellen, hypotheses opstellen
en deze bevragen

.....

Discussiëren en omgaan met andere
standpunten en ideeën

.....

Kritisch kijken naar verschillende
uitingen zoals sociale media en reclame

HOE ZIET EEN FILOSOFIELES ERUIT?

Om zich goed te kunnen concentreren krijgen de kinderen aan het begin van de filosofieles korte concentratie- en ademhalingsoefeningen om tot rust te komen. Ook heeft iedere filosofieles dezelfde omgangsregels. Zo is er een zachte bal die de kinderen naar elkaar gooien en degene die de bal in handen heeft mag wat zeggen. Ook wanneer de kinderen eerst een tijdje met de vinger in de lucht moeten wachten. Deze regels zorgen voor rust en veiligheid om goed te kunnen luisteren, zelf na te denken en te reageren op wat de ander zegt.

Om te zorgen dat iedereen over hetzelfde onderwerp praat, start de les met een zogenaamde stimulus. Een voorbeeld van een stimulus is 'rommel'. Dan verspreidt de filosofiedocent bijvoorbeeld rommel over de vloer en vraagt: "Is dit rommel?" Als iemand 'Ja', zegt vraagt de docent: "Waarom?" Wanneer iemand dan antwoordt, 'Het ligt op de grond', gaat de docent er zelf tussen liggen en vraagt: "Als ik hier op de grond lig, ben ik dan ook rommel?" Dit vinden de kinderen vaak heel grappig, en zo begint het gesprek. De vakdocent geeft eigenlijk nooit antwoord, maar laat de kinderen onderzoekend nadenken. Soms is de stimulus een beginvraag. Bijvoorbeeld: "Zoek een filosofische vraag bij een rode paprika". Zo leren de kinderen wat een filosofische vraag is. Namelijk dat dit een vraag is waar je antwoord op kunt krijgen door na te denken en te redeneren, en dat dit iets anders is dan een meningvraag of een weetvraag.

Vakmanstad geeft ook creatieve filosofielessen. Naast het nadenken en praten maken de kinderen ook een tekening of kunstwerk dat te maken heeft met een filosofische vraag of filosofie.

FILOSOFEREN IS BURGERSCHAP OEFENEN

Op 1 augustus 2023 werd burgerschapsvorming een verplicht vak in het basisonderwijs. Het is de bedoeling dat het bijdraagt aan kennis van, en respect voor 'de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens'.

Tijdens de filosofielessen van Vakmanstad oefenen de kinderen burgerschap en leren zij verschillende burgerschapsvaardigheden zoals de eigen gedachten op een respectvolle manier onder woorden brengen, en om kunnen gaan met andere standpunten en ideeën.

Het filosoferen gebeurt aan de hand van (oude en nieuwe) verhalen, actualiteit, film, creatieve werkvormen en spel. Tijdens de gesprekken oefenen de kinderen samen te denken. In de groep leren ze dat iemand anders denkt en dat dit normaal is. Zo leren ze ook problemen oplossen met woorden en worden zij sociaal weerbaarder. Het is mogelijk om vrijwel alle (kennis)onderwerpen te bespreken. De kinderen bespreken en denken na over zaken als menselijke waardigheid, (culturele) diversiteit, democratie, duurzaamheid, rechtvaardigheid, historische figuren, kunst en veel meer. Een onderwerp als pesten kan bijvoorbeeld behandeld worden via de vraag: Mag je alles zeggen wat je denkt?

Hierbij krijgen de kinderen de ruimte en vrijheid om na te denken en te onderzoeken wat deze zaken inhouden, wat ze voor hen betekenen, waar hun eigen standpunt op gebaseerd is en welke mogelijke gevolgen dit standpunt kan hebben in verschillende situaties.

Dit alles gebeurt in een gezamenlijk, onderzoekend gesprek. Ook wordt er geoefend met het beoordelen van de betrouwbaarheid van bepaalde bronnen en informatie. Meerdere lessen gaan over het verschil tussen 'echt' en 'nep', en of je bijvoorbeeld altijd moet geloven wat een ander zegt. Waardevolle denkvaardigheden in tijden van nepnieuws en toenemende polarisatie.

Via Rotterdam Vakmanstad krijgen we filosofielessen

Waarom?

Om te leren onszelf en de wereld om ons heen beter te begrijpen.

Dit is wat we doen en leren bij de filosofielessen:

Hier leren we vaardigheden die altijd belangrijk zijn en vaardigheden die we nodig hebben om een bepaald vak uit te oefenen.

Aandachtig luisteren, onthouden en samenvoegen

Goed Nederlands praten en nieuwe woorden leren

Vragen stellen en omgaan met andere meningen

Concentratie en ontspanning

Zelf onderzoekend nadenken en eigen standpunten en argumenten uitleggen

Dit zijn beroepen waarin wat we leren goed van pas komt:

Verkoper

Organisator

Filosofiedocent

Jongerenwerker

Kunstenaar

Journalist

Woordkunstenaar

Placemat die in de bovenbouw meegaat naar huis en die als conversatiestarter dient voor gesprekken tussen ouders en kinderen. Op de placemat wordt een link gelegd tussen de filosofielessen en het beroepenveld waar de geleerde 'skills' van pas komen.

De kinderen doen aan het begin van de filosofieles korte concentratie- en ademhalingsoefeningen om tot rust te komen.

Een van de omgangsregels is dat de kinderen een zachte bal naar elkaar gooien en dat degene die de bal heeft iets mag zeggen.

.....

VAKDOCENT JOERI GEEFT EEN INKIJKJE IN ZIJN LESSEN MEDIAWIJSHEID...

“Dit domein biedt ruimte voor diepgaande reflectie en discussie en draagt bij aan het ontwikkelen van kritisch denken en het begrijpen van complexe vraagstukken. Dit kan worden geoefend aan de hand van gedachte-experimenten, zoals bijvoorbeeld Plato’s grot. Hierbij onderzoeken leerlingen hoe het kan dat mensen zich vergissen, en of ze kunnen ontdekken dat ze zich vergissen. In gesprekken hierover denken leerlingen na over of je alleen door te denken iets kunt weten, of ze ontdekken dat je daarvoor ook je zintuigen nodig hebt. Een voorbeeld van een argument van een leerling is: ‘Je zintuigen hebben niet altijd gelijk’ en ‘Als je alleen maar iets denkt, weet je het nog niet zeker’.”

.....

WAT HEBBEN KINDEREN NU EN LATER AAN FILOSOFIELESSEN?

- Door veel met elkaar te praten vergroten de kinderen tijdens de filosofielessen hun woordenschat. Zo leren zij zichzelf beter uitdrukken, met woorden voor zichzelf op te komen en problemen op te lossen
- Een gesprek voeren bestaat ook uit vragen stellen. Dit klinkt eenvoudiger dan het in de praktijk is. Het vergt soms moed van de kinderen om te laten merken dat ze iets niet weten, en een goede vraag stellen is best een kunst.
- Ook leren de kinderen nadenken over het eigen denken en hierop te reflecteren. Met andere woorden: Wat denk ik en klopt het wel wat ik denk? Bijvoorbeeld: Als ik mijn muis wc noem, wordt die muis dan ook een wc? Waarom wel en waarom niet? Zo leren kinderen logisch te redeneren.
- In iedere toekomstige opleiding en op iedere werkplek zijn een aantal dingen altijd belangrijk, bijvoorbeeld: een gesprek kunnen voeren, de eigen standpunten en argumenten kunnen uitleggen, met elkaar kunnen overleggen en vergaderen. Hiervoor hebben de kinderen de vaardigheden nodig die ze in de filosofielessen leren.
- In het dagelijks leven komt er veel op de kinderen af, bijvoorbeeld reclame. Kinderen leren kritisch te kijken naar dingen en zich afvragen of het wel klopt wat iemand in bijvoorbeeld een reclamefilmpje of een post op *social media* zegt.

“Onze school kiest voor Vakmanstad omdat...”

Rahma Iqachoura

Adjunct-directeur basisschool Risala

“... wij graag willen dat onze leerlingen begrijpen wat ze leren. De kinderen horen, maar vergeten. De kinderen zien en ze onthouden. De kinderen doen en ze begrijpen. Vakmanstad zorgt ervoor dat onze kinderen ‘doen’.”

Assya Elkhatabi

Directeur ICBO De Wissel

“... de kinderen op een creatieve manier les krijgen tijdens de technieklessen. Zij zijn blij omdat ze les krijgen van een goede vakkracht en wij worden als school ontzorgd, het loopt. We hebben over Vakmanstad gehoord via twee andere scholen die al samenwerkten met Vakmanstad. Zij en ook het schoolbestuur, de RVKO (Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs), hadden goede ervaringen met Vakmanstad en zo is de samenwerking begonnen.”

Ronnie Blanket

Directeur OBS De Klimop

“... omdat wij willen dat onze kinderen hun talenten breed ontwikkelen.”

Shirley Westervoorde

Directeur IKC De Ark

“... omdat wij twee redenen hebben: de expertise en wat wij heel belangrijk vinden als school: het goed met elkaar kunnen afstemmen. Het zijn twee vliegen in één klap: We maken stappen op het gebied van Slimmer Organiseren door leerkrachten vrij te spelen om met de kinderen te focussen op de basisvaardigheden zoals rekenen en taal. Tegelijk zijn er vakspecialisten die bijvoorbeeld Techniek/ICT aanbieden waardoor de kinderen die kennis en vaardigheden ook meekrijgen. Hoewel de samenwerking net is begonnen ben ik nu al zeer positief gestemd over de vakdocenten. We doen het samen en zeker als er bijvoorbeeld uitval is van leerkrachten is het belangrijk om samen om de tafel te zitten en gezamenlijk te bepalen hoe we het onderwijs zoveel mogelijk laten doorgaan voor de kinderen. Ik hoop dat het soort onderwijs dat Vakmanstad aanbiedt voor meer kinderen beschikbaar wordt.”

Tom Pellis

*Onderwijskundig leider
basisschool Het Epos*

“... omdat wij ervaren dat we met hen *echt* kunnen samenwerken. De medewerkers van Vakmanstad naast onze medewerkers. Samen vergroten we de ontwikkelkansen en talenten van onze kinderen op verschillende gebieden.”

Vincent Rietveld

*Coördinator Dagprogrammering
Sterrenschool De Globetrotter*

“... continuïteit en kwaliteit is voor ons de reden om te kiezen voor Vakmanstad!”

Jacco van de Burgt

Directeur SBO Lucas

“... omdat wij ernaar streven om *samen* een veilige haven te creëren voor onze kinderen. Met Vakmanstad leren wij onze kinderen beslissingen te nemen, en keuzes te maken die bijdragen aan hun omgeving. Vakmanstad leert ze om hun kansen te *durven* pakken om tot *groeien* te komen. Ze halen het beste uit zichzelf, zodat zij van waarde zijn voor onze wereld. Wij hebben gezien dat Vakmanstad aansluit bij onze kernwaarden: Samen – Durven – Groeien. Samen ontdekken onze kinderen hun passies en talenten, leren zij gezond te zijn en worden zij weerbaarder en veerkrachtiger.”

Melissa Otten-Damme

Directeur SBO Kindcentrum IJsselmonde

“... omdat we daarmee op verschillende vakgebieden de expertise in huis hebben gehaald die wij zelf niet hebben binnen de school. De docenten sluiten aan bij de doelgroep van de school, de docenten weten de kinderen te binden en te boeien. Het is een goede organisatie met een duidelijke communicatie, heel professioneel. Door voor Vakmanstad te kiezen hebben wij de mogelijkheid ons team anders te organiseren en leerkrachten vrij te roosteren voor andere taken voor de groep. De docenten van Vakmanstad werken met een duidelijke leerlijn en portfolio voor elk kind. Dit sluit goed aan bij de portfolio ontwikkeling binnen onze school.”

Zonder vakdocenten geen Vakmanstad

Een quote uit een interview uit 2019: “Yanilka, stagiaire Human Technology, komt volgend jaar bij ons in dienst als onderwijsassistent. Ze vindt assisteren in de klas zó leuk en ze kan het. Ze wil nu ontdekken of onderwijs haar richting is. Het is fijn dat functies, functieomschrijvingen en carrièrepaden niet dichtgemetseld zijn en dat mensen een persoonlijke invulling kunnen geven aan functies.”

In het schooljaar 2023/2024 kan ik heel trots zeggen dat Yanilka inmiddels techniekdocent is bij Vakmanstad. Zelfverzekerd geeft zij nu les aan leerlingen uit de onderbouw, bovenbouw en het speciaal basisonderwijs. Ze is een echte allrounder. Yanilka heeft een pad doorlopen van stagiaire, onderwijsassistent, junior docent tot docent. Op dit pad greep zij elke kans aan om zich te ontwikkelen. Van cursussen en individuele coaching op vakinhoudelijk gebied, tot individuele coaching op het gebied van pedagogiek en didactiek.

Zonder vakdocenten is er geen Vakmanstad. Als organisatie zijn de vakdocenten en ook de andere medewerkers de sleutel in het bereiken van onze ambitie om de leefwereld van de kinderen te vergroten. We werken aan zowel team- als individuele ontwikkeling. Duurzame inzetbaarheid van mensen betekent onder andere: talenten ontdekken, deze verder ontwikkelen, zoeken naar mogelijkheden binnen de organisatie en werken aan werkgeluk en vitaliteit van medewerkers. Diversiteit is bij ons een vanzelfsprekend onderdeel van deze duurzame inzet. Niet alleen krijgen de kinderen met onze vakdocenten en onderwijsassistenten diverse rolmodellen in de groep, ook worden doelen eerder behaald met een divers team met verschillende inzichten en zienswijzen.

Naast al deze strategische doelen binnen ons personeelsbeleid gaat het er uiteindelijk om wat de vakdocent in huis heeft: met welke energie staat hij of zij voor de klas, en kan hij of zij kwaliteit leveren? Uiteraard zijn er meer factoren voor kwaliteit zoals faciliteiten, draagvlak en roostering, maar de individuele invulling van de docent is essentieel. Na meer dan tien jaar ons Doen-denken lesprogramma op verschillende scholen uitgevoerd te hebben, hebben we een duidelijk beeld van welke *skills* een vakdocent nodig heeft.

Een vakdocent bij Vakmanstad staat achter de doelen en de filosofie van Vakmanstad en onderschrijft en herkent zichzelf in de kernwaarden. De vakdocent bezit praktische kennis en vaardigheden van het vak en bij voorkeur ook op het gebied van pedagogiek en didactiek. Zijn er op een van die gebieden nog punten die verbeterd kunnen worden dan zetten we in op een ontwikkeltraject, en kunnen docenten net als Yanilka een traject op maat doorlopen. Een mentor/senior docent neemt de nieuwe docent onder zijn of haar hoede en ook in de vakgroepen per leerlijn is er veel ruimte voor uitwisseling, inspiratie en steun.

Blijven leren is cruciaal om goed te kunnen anticiperen op de huidige en toekomstige ontwikkelingen. Binnen Vakmanstad richt het (samen) leren zich op drie pijlers:

- *Learning on-the-job*: zowel het leren op de werkplek als het leren door samen te werken zijn verankerd in het organisatiebeleid.
- *Ontwikkelplan*: Vakmanstad ontwikkelt, plant en evalueert bewust een leeromgeving waarin collega's in staat worden gesteld om actief en constructief kennis te vergaren die zij kunnen gebruiken voor hun werk.
- *Motivatie en interesse*: werknemers hebben een positieve houding ten opzichte van het leerproces, ze zijn bereid om actief bij te leren.

Samen leren is meer dan onderling van elkaar leren. Het gaat ook om de werkbeleving; is de medewerker tevreden, ervaart hij of zij voldoening, autonomie en waardering? Als dit goed zit groeit de motivatie om te leren. Zo kunnen we met elkaar het beste klimaat scheppen om ons te ontwikkelen als organisatie, team en individu.

Marjolein Vink
Manager Programma
& Personeel Vakmanstad

Onderzoeksresultaten en *lessons learned*

Sinds de oprichting van Vakmanstad is er tweemaal onderzoek gedaan naar het Doen-denken programma. Beide keren in opdracht van Stichting De Verre Bergen.

Uit onderzoek door het Verwey-Jonker Instituut in 2012/2013 komt naar voren dat Vakmanstad vooral moet inzetten op een verbetering van de leerlingbetrokkenheid, de schoolbetrokkenheid en de ouderbetrokkenheid. Tussen 2017 en 2019 blijkt tijdens onderzoek uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut

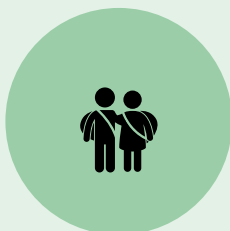
dat dit advies ter harte is genomen en dat de lessen door Vakmanstad zijn geïmplementeerd. Dit onderzoek vindt plaats op vier basisscholen: twee scholen waar het Doen-denken lesprogramma wordt uitgevoerd en twee vergelijkbare scholen waar dit niet zo is.

De positieve effecten ziet men met name bij de doelgroep waar het programma in het bijzonder voor bedoeld is. Namelijk kinderen die in lastige situaties opgroeien.

Overzicht aanpak lessons learned

ADVIES VERWEY-JONKER INSTITUUT 2012-2013

Leerlingbetrokkenheid

- ◆ De lessen zijn betekenisvol en betrekken de wereld buiten school erbij.
- ◆ De leerlingen hebben eigen inbreng in de les.
- ◆ De vakdocenten worden opgeleid en getraind en zijn langdurig betrokken.

Ouderbetrokkenheid

- ◆ Materialen en events voor ouders zijn onderdeel van het programma.
- ◆ Ouders krijgen op verschillende manieren informatie aangeboden over het programma Doen-denken.

Schoolbetrokkenheid

- ◆ Er is een coördinator per school.
- ◆ De deelnemende scholen nemen Doen-denken op in hun jaarlijkse schoolplan.
- ◆ Er is periodiek directie-overleg.
- ◆ De vakdocenten doen mee met trainingen en vergaderingen van de school.

AANPAK VAKMANSTAD

Resultaten kwalitatief onderzoek

KOHNSTAMM INSTITUUT 2017-2019

Pedagogiek en didactiek

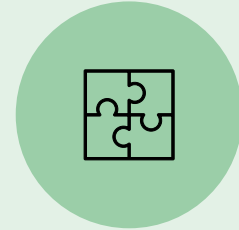
- ◆ De pedagogische en didactische kwaliteit van de vakdocenten scoort gelijk aan die van de groepsleerkrachten.

Vaklessen

- ◆ De emotionele kwaliteit en de gedragsregulering van de vaklessen zijn op orde.

Ondersteuning

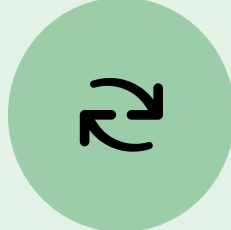
- ◆ Binnen het Doen-denken lesprogramma is er nog ruimte voor verbetering wat betreft de educatieve ondersteuning en het faciliteren van ondersteuning bij het leren.

Leerlingen en ouders

- ◆ Leerlingen en ouders zijn positief over Vakmanstad. De leerlingen vinden de lessen leuk en leerzaam en de ouders vinden het goed voor de kinderen dat ze Vakmanstadlessen krijgen.

Reguliere lessen

- ◆ De onderzoekers hebben transfer geconstateerd van de vaklessen naar de reguliere lessen. Hiermee wordt bedoeld dat de ervaringen opgedaan in de vaklessen relevant zijn voor de reguliere lessen.

Beoordeling

- ◆ Leerlingen zeer positief, betrokkenheid hoog.
- ◆ Groepsleerkrachten tamelijk positief.
- ◆ Schooldirecties zeer positief.

Om de impact van de lessen van het Doen-denken onderwijsprogramma zo groot mogelijk te laten zijn, heeft Vakmanstad goed gekeken naar de ervaringen van de afgelopen 15 jaar. Waardoor werkt een programma als Vakmanstad nu écht? Directeur Rachid el Ousrouti deelt zijn ervaringen graag met scholen, schoolbesturen en docenten. In vijf aanbevelingen beschrijft hij welke voorwaarden voor hem bovenaan staan.

1. Bed het programma in binnen de school en de schoolstructuur. Idealiter is het lesprogramma van Vakmanstad expliciet opgenomen in het jaarplan van de school. De leerlijnen worden opgenomen in

het curriculum en zo worden de doelstellingen van de lessen ook gemonitord. Voor de monitoring wordt in het kader van deze *whole school approach* een stuurgroep gevormd, die bestaat uit het schoolbestuur, de schoolleider, de financier en Vakmanstad.

2. Werk de leerlijnen volledig uit. Het lesprogramma moet bestaan uit goed doordachte leerlijnen, die raken aan de onderwerpen en programma's van de school. De kwalitatief hoogstaande lessen zijn zo ontworpen dat ze per school en per klas aangesloten kunnen worden op de thema's en leerdoelen van een periode.

3. Betrek de ouders op een creatieve manier. Vakmanstad helpt ouders om de lessen van het Doen-denken programma thuis op een positieve manier te bespreken. Daarvoor is er speciaal ontworpen materiaal onder de noemer conversatiestarters* beschikbaar. Dit is een verzameling van producten, activiteiten en content waarmee de ouders worden betrokken en geïnformeerd. Zo kunnen ouders en kinderen thuis gemakkelijker in gesprek over de lesonderwerpen, en hebben de lessen een zo groot mogelijke impact.

* MEER HIEROVER: ZIE 'OUDERS BETREKKEN VIA CONVERSATIESTARTERS' (P. 28–31)

4. Verhoog de betrokkenheid van de school op alle niveaus. Het hele schoolteam moet overtuigd zijn van het nut. Zo kan iedereen bijdragen aan de impact van de lessen. Door het Doen-denken programma in te bedden in de héle school, op alle niveaus, creëert Vakmanstad een integrale aanpak. Het lesplan functioneert het beste als het hele team achter de ambitie en aanpak staat. Niet alleen het schoolbestuur is sparring partner, maar ook de schoolleider en alle docenten. Het programma wordt verder gefaciliteerd door een groepsleerkracht met affiniteit met de leerlijn aan de betreffende vakdocent te koppelen.

5. Investeer in vakdocenten en accounthouders. Door nieuwe, aankomende docenten een uitgebreid onboarding-programma aan te bieden kunnen ze geleidelijk de klas overnemen. Ze lopen mee met een ervaren docent, krijgen de tijd om zich de lesstof eigen te maken, pedagogisch-didactische competenties te ontwikkelen en hun eigen stijl toe te voegen. Om de educatieve ondersteuning binnen de groepen verder te verbeteren worden de groepen waar mogelijk gehalveerd, en wordt de inzet van onderwijsassistenten en vrijwilligers verhoogd. De Vakmanstad Academy biedt trainingen aan voor startende docenten, organiseert inspiratiesessies en geeft elke docent een docentencoach. De docent kan zich zo meten met het niveau van de docenten van het schoolteam, en

blijft enthousiast en gemotiveerd. Op termijn wordt het programma zo uitgedragen door een gedegen en betrokken vakdocent die bijdraagt aan het schoolteam. Verder zorgt een accounthouder van Vakmanstad voor het opstarten van het programma en de coördinatie van de dagelijkse uitvoering van het lesprogramma. In geval van ziekte van een vakdocent zoekt de accounthouder met de *backoffice* van Vakmanstad naar een vervanger of een andere passende oplossing. Voor scholen is de continuiteit van de lessen ongelofelijk belangrijk. Hiermee ontzorgt Vakmanstad de school met het aanbod van aanvullende lessen.

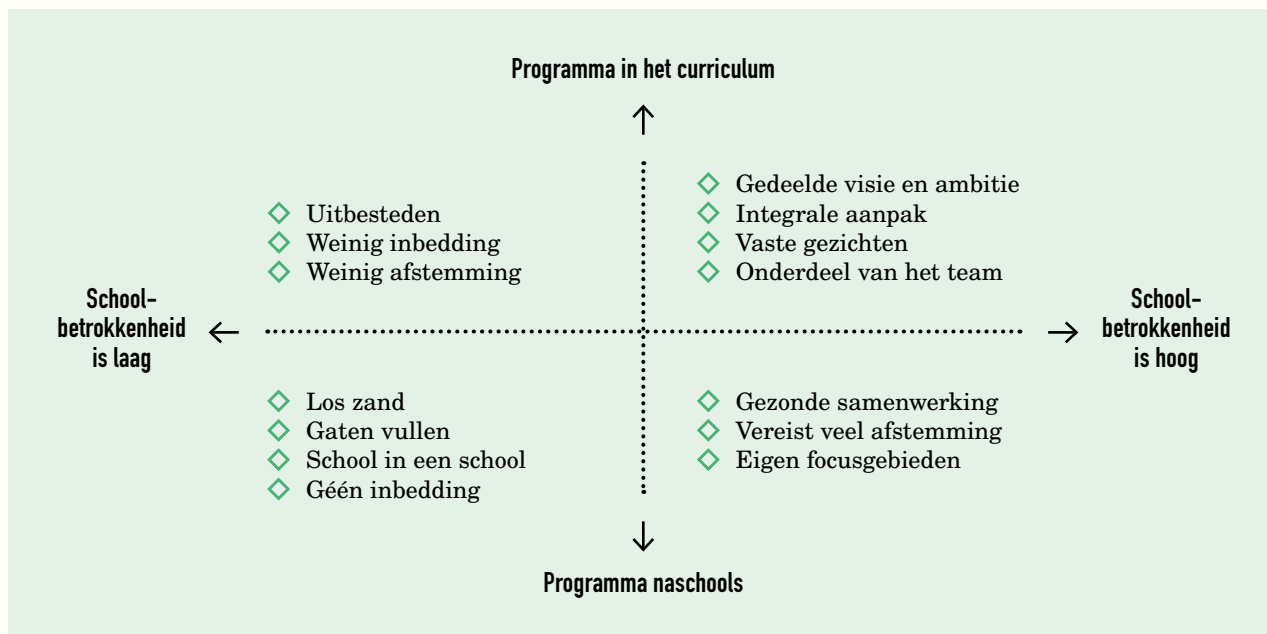
Wanneer leidt een samenwerking tussen een educatieve partner en een school tot succes?

Directeur Rachid: "De meest succesvolle samenwerkingen zien we wanneer de school in zijn geheel betrokken is. Van schoolbestuur tot groepsleerkracht. En wanneer de aanvullende lessen zijn opgenomen in het curriculum, oftewel worden geprogrammeerd door de hele dag heen. Dit leidt in de praktijk tot een gedeelde visie en ambitie, een integrale aanpak, waarbij vakdocenten zich onderdeel voelen van het schoolteam. In het door ons ontwikkelde kwadrant zie je die scholen rechtsboven vertegenwoordigd."

"Wanneer een school een educatieve partner vraagt om naschools op donderdagmiddag om vier uur 'een uurtje te vullen' en ondertussen bijna het hele schoolteam al naar huis is, dan leidt dat tot chaos: je krijgt een school in een school. Die afstand is niet wenselijk. Om die reden hebben wij de afgelopen jaren afscheid genomen van scholen die niet over de hele linie betrokken waren en het programma niet binnen het curriculum wilden opnemen. Voor de educatieve partners zijn de scholen rechtsboven in het kwadrant de fijnste samenwerkingspartners."

ZIE FIGUUR.

SCHOOLBETROKKENHEID EN CURRICULUM

Zorgen voor geluk

Ron van Leeuwen is 42 jaar en inmiddels ruim drie jaar directeur van de R.K. basisschool De Rozenhorst in Rozenburg onder de rook van Rotterdam. De mooiste herinnering aan zijn eigen basisschooltijd? De levensechte lessen, waar theorie – wat je leerde in het klaslokaal – en praktijk – waarmee je in de buitenlucht experimenteerde – samenkwamen.

In zijn tienerjaren zag Ron een carrière als rechercheur of politieman wel voor zich. Maar toch trok het onderwijs aan het langste eind en dat had niet alleen te maken met het feit dat zijn ouders ook in het onderwijs zaten. Al op jongere leeftijd maakte Ron kennis met het vak wanneer hij tijdens studiedagen met zijn moeder die op een basisschool werkte meeging. Op de pabo ontwikkelde hij tijdens stages een echte liefde voor het vak: “Het gevoel dat je wat kan betekenen voor kinderen die de wind niet altijd mee hebben. Dat is mooi.”

“Als directeur vind ik het belangrijk om iedereen binnen de school in zijn of haar kracht te zetten. Dat zijn de collega’s, de kinderen, maar ook hun ouders. De collega’s moeten hier ’s ochtends binnenkomen en zich kunnen richten op het voorbereiden van de lessen. Daarom moet het hier netjes en opgeruimd zijn als de leerkrachten binnenkomen. Daarnaast doe ik gedurende de dag verschillende flitsbezoeken langs de klassen. Gewoon vanuit de gang drie minuten observeren hoe het er in de klas aan toe gaat. Niet om te beoordelen, maar om anderen aan het denken te zetten: ‘Hoe kan ik het morgen nog beter doen dan vandaag?’ En soms is het ook fijn voor de leerkracht als bevestiging dat het goed gaat. Als de kinderen hier om half negen voor de deur staan, moeten zij een bekend gezicht zien die ze begroet. Ook als ik door de gangen loop en een leerling tegenkom, ontstaat er altijd wel een kort gesprek. Met de ouders maak ik, als de kinderen naar binnen zijn, vaak nog even een praatje. Zo weten ze dat ik altijd benaderbaar ben en ze me niet alleen spreken als er iets aan de hand is.”

Zorgen voor geluk en een plek creëren waar anderen zichzelf kunnen zijn en alles uit zichzelf kunnen halen. Ook daar haalt Ron zijn energie uit: ‘Ik vind het tof om te zien dat iemand hier gelukkig is. Dat straalt namelijk uit naar de kinderen die dan staan te trappelen om naar school te gaan. Ook van ouders krijgen we terug dat we zichtbaar zijn en open staan voor vragen. Als we dat kunnen aanhouden en ervoor kunnen zorgen dat alle kinderen, ongeacht hun achtergrond, altijd het maximale uit zichzelf kunnen halen, dan ben ik nog meer tevreden als directeur.’

“Voor de leerlingen zijn de lessen van Vakmanstad een manier om interesses te ontdekken en talenten te ontwikkelen waarvan ze niet wisten dat ze die hadden. Het is namelijk niet voor iedereen op deze school vanzelfsprekend dat ze na school naar een club of sport gaan. Door de lessen van Vakmanstad zie je kinderen die moeite hadden met bepaalde lessen in de klas, meer vertrouwen krijgen in wat zij kunnen. Ook omdat zowel de klassikale lessen als de lessen van Vakmanstad veel samenhang hebben. Soms heeft een kind bijvoorbeeld in de klas moeite met onderdelen van lezen of rekenen. Bij de kooklessen komen juist die twee aspecten naar voren, maar gaat het door de vorm van de les juist wel goed. Dat schept vertrouwen en maakt beide lessen betekenisvol.”

“Met de vakdocenten van Vakmanstad hebben we mensen in huis die weten hoe je met kinderen omgaat, pedagogisch sterk zijn en weten wat hun werk inhoudt. Dat is fijn voor onze leerkrachten omdat zij na die lessen energieke kinderen in hun klas hebben die plezier en zelfvertrouwen hebben. Dat werkt ook door in de thuissituatie; de ouders vertellen bijvoorbeeld tijdens een wandeling met hun kinderen over insecten en de kinderen herkennen daarin dingen die meester Hans ze heeft verteld tijdens de natuurlessen.”

Drijfveren en trots

Vakmanstad heeft een betrokken bestuur en Raad van Advies. Het bestuur heeft vooral de rol van sparringpartner en toezichthouder. De Raad van Advies komt twee keer per jaar bij elkaar en adviseert het bestuur en de directie over het beleid. De leden hebben hun expertise op het gebied van onderwijs, bedrijfsleven, ontwikkeling en duurzaamheid. Wat zijn de drijfveren van de raads- en bestuursleden, en waar zijn ze trots op?

BESTUUR

Monique Verdier
ALGEMEEN
BESTUURSLID

*Bestuurder
bij Dutch DPA*

“Anderen in hun eigen kracht laten geloven, zodat ze zelfstandig en sterker verder kunnen, daar krijg ik energie van. Ik vind het fantastisch dat Vakmanstad zich richt op vaardigheden die in de cognitieve gerichtheid van ons onderwijs te weinig aandacht krijgen. Een goede CITO-score is niet de kortste weg naar geluk. Zelfvertrouwen, zelfredzaamheid en kunnen omgaan met anderen is dat wel! Precies wat Vakmanstad biedt.”

Diederik van Dommelen
VOORZITTER

*Gemeenteraadslid
Rotterdam voor
de VVD*

“In mijn dagelijkse politieke werk zet ik mij in voor kansengelijkheid: iedereen moet mee kunnen doen en alle gelegenheid krijgen om zich te ontwikkelen. Met de combinatie van de programma's en de inzet van kwalitatief uitstekende vakdocenten stimuleert Vakmanstad de ontwikkeling van kinderen en draagt het bij aan hun weerbaarheid. Daarom ben ik zo'n fan van Vakmanstad.”

Anky Romeijnders
ALGEMEEN
BESTUURSLID

*Voormalig Lid
College van Bestuur
Albeda College*

“Ik voel mij enorm verbonden met het Rotterdamse onderwijs. Ik geloof dat onderwijs het verschil kan maken in het leven van een mens. Daarnaast wil ik mij inzetten voor gelijke kansen en talentontwikkeling bij kinderen en jongeren. Van hieruit kan ik een bijdrage leveren aan de missie van Vakmanstad. Ik ben trots op de gedreven mensen die bij Vakmanstad dagelijks het toekomstperspectief van kinderen verbeteren. Het is mooi om te zien dat er steeds meer scholen enthousiast zijn over het programma en de verzelfstandiging van Vakmanstad vorm krijgt. Het meest trots voel ik me bij een schoolbezoek, als ik zie hoe de kinderen met veel plezier de lessen volgen en ervan leren!”

Marvin Pires
SECRETARIS

*Programma
Manager Stichting
De Verre Bergen*

“In 2008 ben ik bij Vakmanstad begonnen als project-coördinator en heb ik het programma vanaf het begin meegemaakt. Het was ook het eerste programma dat we vanuit SDVB ondersteunden in 2011, en ik heb het altijd een warm hart toegedragen. Ik ben er ontzettend trots op dat Vakmanstad zo gegroeid is en nu zoveel kinderen bereikt. Wat mij aanspreekt is dat Vakmanstad een duidelijke visie heeft, met uitgewerkte leerlijnen en een kwaliteitsstandaard die hoog ligt. Ik gun elk Rotterdams kind een beetje Vakmanstad in zijn of haar leven.”

Youssef el Filali
PENNINGMEESTER

*Finance Director
bij KPN*

“Kennisoverdracht aan toekomstige generaties, in het bijzonder in het onderwijs, is het fundament van onze samenleving: een missie op zich. Met kennisoverdracht koesteren we onze kennis, en stimuleren we nieuwe ontwikkelingen. Vakmanstad vertaalt dit principe succesvol naar educatieve programma’s met belangrijke, uiteenlopende vakken voor kinderen. In het bestuur hoop ik zo mijn steentje bij te dragen aan de verdere invulling van deze missie.”

RAAD VAN ADVIES

Alexander Rinnooy Kan
RAAD VAN ADVIES

*Hoogleraar Economie
en Bedrijfskunde
Universiteit van
Amsterdam en Lid
van de Eerste Kamer*

“Ik vind het onderwijsprogramma van Vakmanstad innovatief. Het draagt direct bij aan de broodnodige kansen-gelijkheid in het onderwijs. Vakmanstad zorgt op scholen voor onder meer kook- en smaaklessen en filosofielessen. Een gezonde lunch voedt niet alleen het lichaam, maar ook de geest. Kennis is de enige grondstof die toeneemt bij uitputtend gebruik. Daarom steun ik Vakmanstad.”

Jan Rotmans
RAAD VAN ADVIES

*Hoogleraar
Transitiekunde
Erasmus
Universiteit*

“Vanuit de eco-filosofie dat kinderen en jonge mensen net als de natuur wendbaar en veerkrachtig moeten worden, heeft Vakmanstad dit in de praktijk toegepast. Dit doen ze door op scholen in Rotterdam kinderen filosofie, judo en koken te leren. Dit holistische concept sloeg dermate aan dat het inmiddels is opgeschaald en op meerdere scholen wordt doorgevoerd. Hier draag ik graag aan bij.”

Henk Oosterling
RAAD VAN ADVIES

*Filosoof en founder
Vakmanstad*

“Na meer dan 10 jaar als oprichter en directeur van Vakmanstad lag het voor de hand om zitting te nemen in de Raad van Advies. Zo kon ik blijven meedenken. De grootste uitdaging voor Vakmanstad is de huidige transitie naar een sociale onderneming.

Terugkijkend is er heel veel om trots op te zijn. Allereerst het aanhoudende enthousiasme van leerlingen en hun ouders, dat in de monitoring door verschillende onderzoeksinstituten keer op keer werd bevestigd. Maar ik ben ook trots op ons onderwijsteam, dat naast de zware onderwijstaak bereid is om voortdurend bij te leren. Alle lessen zijn inmiddels minutieus uitgewerkt in vijf leerlijnen. De toenemende aandacht in de publieke media voor gezond eten en bewegen op scholen, het bestaan van een Week van de Mediawijsheid en de breed gedragen gedachte dat ons denken en doen ‘ecowijs’ moet zijn, al die ontwikkelingen bevestigen dat wat ooit een idealistische intuïtie was van enkelen, nu een beproefde praktijk voor velen is geworden. Denken is doen geworden. Daar mogen we trots op zijn.”

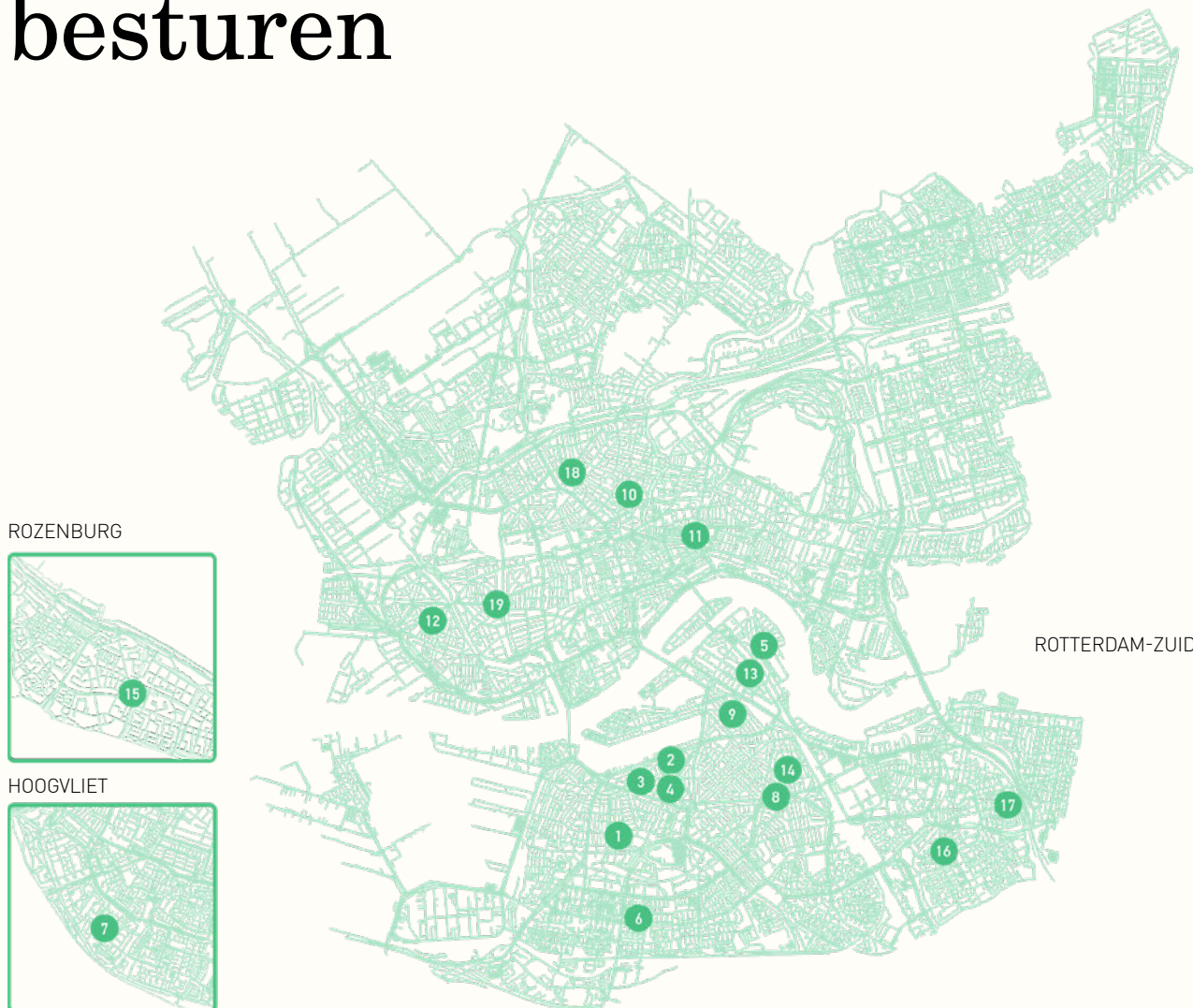

Johan Wakkie
RAAD VAN ADVIES

*Voormalig directeur
van de Koninklijke
Nederlandse Hockey
Bond*

“In 2016 maakte ik kennis met Vakmanstad. Henk Oosterling vertelde over zijn achtergrond als zoon van een havenwerknemer. Zijn eigen ervaringen hebben hem gestimuleerd om Vakmanstad te starten. Waar ouders in andere wijken de mogelijkheid hebben om hun kinderen te steunen of bijles te betalen, is het essentieel dat de kinderen van ouders die geen toegang hiertoe hebben zich ook optimaal kunnen ontwikkelen. Met mijn achtergrond in de sport en armoedebeleid was ik graag bereid om toe te treden tot de Raad van Advies. Ik ben trots op de grote groei van het aantal Vakmanstad lesuren op de basisscholen.”

Scholen en schoolbesturen

SCHOLEN MET VAKMANSTAD PROGRAMMA

1. Elisabethschool (RVKO)
2. De Globe locatie Zwartewaal (BOOR)
3. De Globe locatie Den Hertig (BOOR)
4. SBO* De Sonnevanc (BOOR)
5. Agnesschool (RVKO)
6. Het Epos (SEOR)
7. Jacobusschool (RVKO)
8. SBO Laurens Cupertino (RVKO)
9. Sterrenschool De Globetrotter (RVKO)
10. De Klimop (BOOR)
11. SBO Johannes Martinus (RVKO)
12. SBO Lucasschool (RVKO)
13. De Wissel (RVKO)
14. Risala (SIPOR)
15. De Rozenhorst (RVKO)
16. SBO Kindcentrum IJselmonde locatie Heindijk (BOOR)
17. SBO Kindcentrum IJselmonde locatie Oosterhagen (BOOR)
18. Imeldaschool (RVKO)
19. De Ark (K&O)

SCHOOLBESTUREN

BOOR: Bestuur Openbaar (en speciaal) Onderwijs Rotterdam

K&O: Stichting Kind & Onderwijs (Christelijke signatuur)

RVKO: Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs

SEOR: Stichting Epos Onderwijs Rotterdam

SIPOR: Stichting Islamitisch Primair Onderwijs Rotterdam

* SPECIAAL BASISONDERWIJS

Tot ziens bij Vakmanstad

Als ik door dit magazine blader zie ik de reis die Vakmanstad gemaakt heeft: van de eerste filosofieën aikidolessen op de Bloemhofschool door oprichter Henk Oosterling, via de gedetailleerde leerlijnen naar de positieve onderzoeksresultaten van het Kohnstamm Instituut.

Maar ik zie vooral de kinderen, die door de vaklessen zichzelf en hun talenten konden ontdekken en nu de wereld intrekken als betrokken, sociale en veerkrachtige burgers. Vakmanstad is als een plant die groeit en bloeit.

Het vervult mij met grote trots dat we deze groei en bloei met zo'n bevolgen en betrokken team voor elkaar hebben gekregen. Ik ben de GKA enorm dankbaar voor de mogelijkheid om te laten zien wat we de afgelopen 15 jaar geleerd en bereikt hebben. Dank aan iedereen die heeft bijgedragen aan dit magazine en aan Vakmanstad, in het bijzonder ook aan Stichting De Verre Bergen: zonder hun jarenlange steun was de uitwerking van onze visie en de opschaling van Vakmanstad niet mogelijk geweest.

Wat ons betreft is het fundament gelegd voor een Nederland met gelijke kansen voor ieder kind.

Wil je samen met ons verder bouwen aan deze missie? Wees welkom om contact op te nemen, we wisselen graag van gedachten.

Tot ziens bij Vakmanstad,

Rachid el Ousrouti
Directeur Vakmanstad

Onze partners

COLOFON

Uitgave: 2024

Redactie Vakmanstad

Bouchra Abdellaoui-Salihine, Marcella Havermans-van Dongen, Rachid el Ousrouti

Redactie Gelijke Kansen Alliantie

Robbert Almekinders, Patty Huijbers, Cees Kom

Eindredactie

Christel Meijer en Yasmin Sengül

Hoofdredactie

Bouchra Abdellaoui-Salihine

Tekst

Bouchra Abdellaoui-Salihine, Ester de Groot (P. 46), Cees Kom (P. 1), Liesbeth Levy (P. 27), Jasper Luijendijk (P. 53-55), Christel Meijer (P. 18-21/62-63/73-74), Rachid el Ousrouti (P. 5/79), Inge Merkelbach (P. 26), Fahma Sulchan (P. 34/75), Marjolein Vink (P. 71)

Fotografie

Hans Clauzing (P. 24-25/35-36/38-39/42-43/57), Said Khalota (P. 63), Marwan Magroun (P. 5/10/14/20/52/58-60/66/79+OMSLAG), Lynda Molenaar (P. 2/17/22/25/27/37/40/55/62/69) in opdracht van Rotterdam Vakmanstad. Remeijer Fotografie (P. 44), Ester de Groot (P. 71), Marco de Swart (P. 18), Marjolein van der Tweel (P. 32). Overige foto's: Rotterdam Vakmanstad (P. 26/28/43/51/56)

Illustraties

Simon Buijs *aka* Bobby Polla (P. 68), Anne Huijbregts (P. 24), Judith Leijdekkers (P. 78), Kommerz (P. 6/17/29/31), Mijke Star (P. 24/30), Studio Schurk (P. 16/31/54/68)

Kindertekeningen

Hilel (P. 9/13), kinderen De Rozenhorst (P. 75) en De Sonnevank (P. 34/46-47)

Vormgeving

Kommerz, Marcel van den Berg en Bram Nijssen
– www.kommerz.nl

Drukwerk

Libertas Pascal

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vakmanstad.

We hebben getracht alle rechthebbenden van het in deze uitgave geplaatste beeldmateriaal te achterhalen en hen toestemming te vragen voor gebruik. Mocht iemand desondanks menen dat zijn of haar rechten niet zijn gehonoreerd, dan verzoeken we hem of haar contact op te nemen met Vakmanstad.

www.vakmanstad.nl
www.gelijke-kansen.nl

Vakmanstad is verder te vinden via:

[LinkedIn](#) · [Instagram](#) · [YouTube](#) · [Facebook](#)

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

